

Dynamo international

Rue de l'Etoile, 22

1180 Bruxelles

☎ : +32 2 378 44 22

☎ : +32 2 378 44 21

Email : dynamo-int@travail-de-rue.net

Strona www : www.dynamoweb.be

**Międzynarodowy przewodnik metodologiczny
po streetworkingu na świecie**

Dokument przygotowany przez:

- Réseau International des Travailleurs Sociaux de Rue
(Międzynarodową Sieć Streetworkerów Społecznych)

Przy pomocy:

- Programu PROGRESS, Komisja Europejska
- Direction Générale de la Coopération au Développement belge
(Naczelnej Dyrekcji Belgijskiej Współpracy na rzecz Rozwoju)

Podziękowania:

Chcielibyśmy podziękować tym wszystkim, którzy przyczynili się do powstania i opracowania tego przewodnika, przede wszystkim członkom¹ Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych z organizacji krajowych, jak również wszystkim osobom i społecznościom², które stawiały czoła temu wyzwaniu. Ich cenne rady i doświadczenia z pracy w terenie wzbogaciły treść tego dokumentu.

Praca zbiorowa :

Zespół piszący : Annie Fontaine (Quebec), Malin Andersson (Szwecja), Tran Quoc-Duy (Wietnam), Jon Etxeberria (Hiszpania), Edwin de Boevé (Belgia), Juan Martin (Meksyk), Sébastien Kabw Mukanz-Diyamby (Demokratyczna Republika Konga), Maïta Giraldi (Francja).

Zespół redakcyjny: Luis Helder Santos (Portugalia), Moussa Sow (Senegal), Per Arne Skjeggstad (Norwegia), Graeme Tiffany (Wielka Brytania), Bernard Heckel (Francja), Henning Pedersen (Norwegia)

Koordinacja : Maïta Giraldi, Dynamo International
Edwin de Boevé, Dynamo International

Tłumaczenie z wersji francuskiej: Ewa Szymczyk

Przewodnik dedykujemy Humbertowi Duran Campoamorowi, koordynatorowi organizacji meksykańskiej, profesorowi Wydziału Psychologii na Autonomicznym Uniwersytecie Etat de Morelos (UAEM), Cuernavaca, Meksyk, który odszedł od nas 27 czerwca 2008.

---

¹ Załącznik 1 Członkowie Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych

² Koledzy z GPAS-u, z Pessac, tłumacze i korektorzy.

1. Spis treści

Przedmowa.....	4
Wstęp.....	8
1. Streetworking : ujęcie globalne.....	12
1.1. Zasady streetworkingu.....	12
1.2. Cele streetworkingu.....	14
1.3. Lepiej zapobiegać, niż leczyć!.....	15
1.4. Stosunek do jednostki : człowiek jest ważniejszy niż objawy.....	17
1.5. Streetworking : edukacja z zewnątrz.....	19
2. Działania, metody i narzędzia streetworkingu.....	22
2.1. Etapy.....	22
2.2. Pierwsze kroki : streetworking – gdzie i kiedy?.....	25
2.2.1. Negocjowanie inwestycji w obszary i rytm życia ulicy.....	26
2.2.2 Cykle i tempo streetworkingu.....	28
2.2.3. „Włączenie się” – jedna z głównych metod działania streetworkerów....	31
2.2.4 Dać się poznać w środowisku, konsolidować kontakty.....	33
2.3 Oblicza streetworkingu.....	36

2.3.1. Wsparcie indywidualne.....	37
2.3.2. Działanie grupowe.....	41
2.3.3. Działanie wspólnotowe.....	42
2.3.4. Różne koncepcje streetworkingu.....	45
2.3.5. Podejścia i stanowiska.....	46
2.4. Zarządzanie streetworkingiem.....	54
2.5. Ewaluacja streetworkingu.....	58
3. Konteksty i wyzwania streetworkingu.....	60
3.1. Wieloaspektowa działalność.....	60
3.1.1. Mnogość oddziaływań.....	60
3.1.2. Jeden zawód, wiele nazw.....	62
3.1.3. Różne grupy docelowe.....	63
3.1.4. Różnorodność realiów społecznych.....	64
3.2. Aspekty wykluczenia społecznego.....	67
3.2.1. Życie na ulicy – zjawisko społeczne w obliczu wykluczenia społecznego	67
3.2.2. Co robimy z ludźmi, którzy nie opuszczają ulicy?.....	69

3.2.3. Używanie środków odurzających przyczyną procesu wykluczenia i odmawiania praw.....	70
3.2.4. Stan zagrażający prawu i represje.....	70
3.3. Wyzwania dla pozycji streetworkingu.....	72
3.3.1. Streetworking – odpowiedź społeczna na problem społeczny.....	72
3.3.2. Streetworker – świadek uprzywilejowany.....	73
Wnioski.....	75
Epilog (Jean Blairon).....	76
Załączniki.....	83
Karta Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych.....	83
Dane kontaktowe członków Sieci.....	88
Bibliografia.....	93

Przedmowa

Streetworkerzy, przywiązani do takich wartości, jak sprawiedliwość, równość, godność ludzka i solidarność, mogą (od)dać ludziom znajdującym się w trudnej sytuacji moc wpływania na swoje życie i dążenia do poprawy bytu.

Pozostając blisko lub integrując się z sytuacjami życiowymi tych bezradnych ludzi, streetworker jest pierwszym ogniwem w systemie wsparcia i pomocy społecznej.

Jako Sekretarz Stanu ds. Walki z Ubóstwem mam podobne prerogatywy jak streetworkerzy, którzy zajmują się problemami obejmującymi wiele kwestii dotyczących wszystkich podstawowych praw człowieka : do mieszkania, pracy, opieki społecznej, zdrowia, etc.

Streetworking to przede wszystkim zwrócenie się ku istocie ludzkiej, wzięcie pod uwagę jej szczególnej sytuacji : czy chodzi o zagubionych młodych ludzi, bezdomnych, nielegalnych imigrantów, czy też osoby znajdujące się poza nawiasem życia społecznego.

Streetworking wiąże się z ciągłym dostosowywaniem metod pracy i związaną z tym ewaluacją. Czasem oznacza poprzestawanie na działaniach, które nie mają przyszłości. Lecz nade wszystko jest koniecznością uczestniczenia w doświadczeniach życiowych ludzi z czterech stronach świata...

Mogę zatem tylko cieszyć się z publikacji tej pracy, pomyślanej jako praktyczne narzędzie szkolenia streetworkerów.

Chciałbym dodać wam otuchy i zapewnić o pełnym poparciu z mojej strony.

Jean-Marc Delizée

Sekretarz Stanu ds. Walki z Ubóstwem, Belgia

MIASTA DLA WSZYSTKICH OBYWATELI

Rzecz o ogrodnikach tworzących nową przyszłość dla ludzkości

Myśleć : myśleć o świecie i jego przyszłości, wymyślając innych opisywać świat, historię, marzenia, plany – to niezbędne dla każdego człowieka, rodziny, grupy społecznej, zbiorowości, przedsiębiorstwa, Państwa... To leży u podstaw naszej zdolności przekształcania społeczeństwa.

Istnieje zatem zawód – zawody – ulicy, tak jak istnieje ulica, pewna ulica, jakieś ulice do opisanie. Ulice, na których się mieszka, jak również takie, gdzie nigdy się nie chodzi, gdyż są dla nas obce i odległe. Są ulice bez dzieci, bez istot ludzkich, wyludnione, opustoszałe. Są ulice, na których rządzi przemoc, brzydkie, umarłe, ślepe zaułki, gdzie się cierpi. Są też ulice pełne życia, pokoju, « piękne », na których tętni radość życia. Zawód *streetworkera* istnieje po to, by ulice, na których oni « pracują », przemieniały się w drogi wiodące ku innej przyszłości ludzi i społeczeństwa. W gruncie rzeczy wszyscy mieszkańcy tych ulic mogą zmieniać swoje ulice, wytyczać nowe drogi. Streetworkerzy to zaledwie część ogrodników przyszłości, innej przyszłości dla mieszkańców Ziemi.

Narzędzia streetworkerów to przede wszystkim umiejętność słuchania, szacunek, uczestnictwo, współpraca. Ich działalność edukacyjna nie jest aktem narzucania myśli, wizji, celów i metod pochodzących z zewnątrz, z góry czy z boku ludzi uczestniczących w edukacji, lecz jest wyrazem praktyki dzielenia doświadczeń, wspólnego ich odczytywania i interpretowania. « Lekcje » wyciągnięte z tych doświadczeń są wyciągane wspólnie dla wspólnych działań, za które wszyscy są i muszą być odpowiedzialni.

W opowiedzianych tu doświadczeniach kładzie się nacisk na wspólną tożsamość i solidarność. W związku z tym nie jest się « obywatelem » w kontekście uniformizacji i ujednolicania ludzi - w takim przypadku istnieją tylko powielane, sformalizowane, zunifikowane « jednostki ». Tak samo solidarność (słowo pochodzące od łacińskiego *in solido*) nie oznacza współczucia i dobroczynności « bogatych » względem tych, « którzy nie mają », lecz odpowiedzialność każdego człowieka w stosunku do członków wspólnoty, do której należy, a między wspólnotami - wobec innych wspólnot zamieszkujących Ziemię, w ramach zasad « życia razem », opartych na prawie wszystkich ludzi do życia i bezpiecznej egzystencji.

W ostatnich latach wyraźnie uwidoczniły się degradacja i niszczenie miast (pod każdym względem) oraz świata pracy. Ponadto, Agencja ONZ Habitat zapowiada, że w 2025/30 ponad 2,4 miliarda ludzi będzie zamieszkiwało dzielnice nędzy – miejsca, gdzie kasta bogaczy nie trzymałaby swoich psów. Przewiduje się również, że w ciągu przyszłej dekady liczba bezrobotnych przekroczy dwa miliardy. Młodzież, kobiety i dzieci będą głównymi ofiarami tej przyszłości, która jest nie do zaakceptowania.

Streetworkerów czeka ogromna praca. Należałoby sobie życzyć, by za 20, 30, 40 lat ich rola radykalnie się zmieniła – żeby nie byli już potrzebni po tym, jak procesy szerzącego się ubożenia ludności, wykluczenia i przemocy wśród istot ludzkich w naszych społeczeństwach zostaną ostatecznie wykorzenione. Nie powinniśmy również potrzebować pomocy społecznej, a jedynie ubezpieczenia społecznego. Nie powinno być już konieczności wspomaganie i kochania ludzi żyjących poza nawiasem społeczeństwa, lecz przede wszystkim wspieranie i umacnianie wzajemnej solidarności. Jak się mówi - banalnie, lecz słusznie - obecne niezbędne działania lecznicze powinny jak najszybciej ustąpić miejsca działaniu prewencyjnemu i urzeczywistnieniu praw, wszystkich praw dla wszystkich ludzi.

Czyżby po raz kolejny chodziło o wykazanie się dobrymi chęciami, o retorykę ? Nie. Historia pokazuje, że prawdziwa innowacja w społeczeństwie (zarówno kulturowa, jak i polityczna, społeczna, gospodarcza i techniczna) to taka, która jest w stanie przenosić góry, która zaczyna od podstawy, od struktur oddolnych, i osiąga cele, które zostały uznane za nieosiągalne. Wiemy, że « niemożliwe » to przestrzeń wyznaczona i narzucona przez dominujące grupy społeczne. « Zakazane miasto » jest potencjalną przestrzenią życiową, którą dominujące siły oligarchów uczyniły nieosiągalną dla jednostek zdominowanych – i taki stan utrzymują. Robią to obecnie, również w Europie, burmistrzowie wielkich miast i nasze rządy, wyganiając ubogich z miejskich przestrzeni i « gromadząc » ich, jak śmieci, na przedmieściach, które w zeszłym stuleciu stały się « miejscem dla wygnańców ». Jednakże w demokracji miasto jest przestrzenią otwartą, przeznaczoną do wolnego, wspólnego życia. Celem jest to, by nikt na Ziemi nie był traktowany jak nielegalny imigrant. XXI wiek musi stać się stuleciem, w którym « miasto dla wszystkich obywateli » stanie się rzeczywistością, nadając prawdziwy sens « miastu kosmopolitycznemu », miejscu, gdzie ludzie mieszkają i wcielają w życie « res publicę ».

Riccardo Petrella

Doktor nauk politycznych i społecznych,
Założyciel i Sekretarz Generalny Międzynarodowego Komitetu ds. Światowej Umowy w sprawie Wody

Wstęp

Od czasu pierwszych spotkań w 2000 i 2002 roku działacze³ zrzeszeni w Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych dzielą się ze sobą przemyśleniami na temat metodologii swoich działań. I tak, po przygotowaniu w 2005 przewodnika szkoleniowego *Travail social de rue et communication vers les médias*⁴ [Streetworking społeczny i komunikacja z mediami], członkowie Sieci postanowili zabrać się za napisanie wspólnej pracy o zasięgu międzynarodowym, poświęconej metodologii streetworkingu⁵.

To poważne wyzwanie. Dzieło to ma być przede wszystkim praktycznym narzędziem szkoleniowym, będącym w stanie pomóc streetworkerom polepszyć jakość ich działań w terenie. Lecz ma być również narzędziem politycznym, pomagającym w lepszym poznaniu ich działalności i w lepszym rozumieniu sytuacji, które streetworkerzy i ludzie, których wspierają, przeżywają na ulicach prawie całego świata.

Przede wszystkim narzędzie to musi być wierne lokalnej specyfice i różnorodności⁶. Chodzi konkretnie o docenienie « **szczególnego sposobu myślenia** », właściwego działaniu streetworkerów w kontekście międzynarodowym, który opowiada się raczej za podejściem efektywnym, zdrowym i bezpiecznym. Mówienie o działalności streetworkerów na świecie oznacza badanie głównych kierunków rozwoju naszych społeczeństw.

Przygotowanie tego przewodnika po raz kolejny dowodzi silnego przywiązania streetworkerów do **wartości etycznych** opartych na szacunku i tolerancji dla ludzi najbardziej wykluczonych.

Pierwszeństwo, które przyznajemy naszej społecznej i edukacyjnej obecności w środowiskach życia ludzi, których wspieramy, nie jest tylko jednym spośród wielu innych rozwiązań metodologicznych. Dowodzi ona prawdziwej woli bycia « **stroną uczestniczącą** » i **zaangażowania** w obliczu przyczyn wykluczenia i złego traktowania. Chodzi o to, by być jak **najprościej i najłatwiej dostępnym**, gdy ludzie tego potrzebują w związku z taką czy inną trudną sytuacją. Chodzi również o to, by w bliskości dbać o poszanowanie i obronę jednostek, tak jak zostało to ustalone w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka⁷ i Konwencji Praw Dziecka⁸.

Zastanawiając się nad tą szczególną działalnością, jaką jest streetworking, zauważamy po raz kolejny, że choć działamy w tak odległych od siebie środowiskach, z różnymi ludźmi i w innych warunkach, to każdy streetworker staje przed tymi samymi problemami i wyzwaniami, tak na poziomie lokalnym jak i międzynarodowym.

Na szczęście nie istnieją uniwersalne ramy teoretyczne dla metodologii streetworkingu, byłoby to zbyt proste uproszczenie, bez szacunku dla różnorodności i pomysłowości metod. Sprawy przedstawione w tym przewodniku nie stanowią więc standardu czy modelu

---

³ Używanie rodzaju męskiego w tym dokumencie ma na celu uproszczenie tekstu - nie jest absolutnie pomyślane jako dyskryminacja kobiet, których ten przewodnik dotyczy w takim samym stopniu.

⁴ Editions l'Harmattan, maj 2005 i strona internetowa http://www.travail-de-rue.net/fr/outils_guides_01_fr_00.htm

⁵ Jak zostanie wyjaśnione w rozdziale 3.1.2., w odniesieniu do działalności omawianej w tym przewodniku używa się bardzo wielu określeń. By ułatwić lekturę, w niniejszym tekście używamy terminu « streetworking ».

⁶ Należy podkreślić, że tę różnorodność odzwierciedlają różnice stylistyczne występujące w przewodniku, gdyż zespół redakcyjny, miast ujednolicić styl pisania, postanowił uszanować wielość środków wyrazu użytych przez autorów, by zachować swoisty koloryt.

⁷ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, uchwalona 10 grudnia 1948 roku przez Zgromadzenie Ogólne ONZ.

⁸ Przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne ONZ 20 listopada 1989.

« gotowego do zastosowania », chodzi raczej o pomoc w **tworzeniu i zmienianiu sposobów działania**, przeznaczoną dla osób pracujących w terenie, niezależnie od miejsca ich działania, kraju czy realiów.

Ten przewodnik, napisany przez streetworkerów, stanowi odzwierciedlenie i syntezę przeróżnych realiów z czterech stron świata. W przyszłości w oparciu o tę pracę będą mogły ujrzeć światło dzienne inne publikacje poświęcone kwestiom bardziej szczegółowym i różnorodnym, na przykład : ludzie ulicy, uzależnienia, mniejszości, etc.

Edukacja streetworkerów będzie również przedmiotem naszych przyszłych publikacji w ramach Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych.

Czym jest streetworking ? Dlaczego potrzebujemy streetworkingu ? Cemu on służy ? Kim są ludzie, do których kierujemy działanie ? Gdzie, Kiedy i Jak jest praktykowany i przez kogo ? W przewodniku postaramy się odpowiedzieć na wszystkie te pytania..

Międzynarodowa Sieć Streetworkerów Społecznych⁹.

Przygotowanie tego przewodnika odbywało się w ramach działalności Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych.¹⁰

Sieć, składająca się z pracowników terenowych z około trzydziestu państw (zarówno z Północy jak i Południa), wyznaczyła sobie dwie priorytetowe dziedziny działań :

- z jednej strony, działania mające na celu zwiększenie **skuteczności** i podwyższenie **jakości** pracy w terenie poprzez : **szkolenie, dzielenie się doświadczeniami praktycznymi i tworzenie narzędzi edukacyjnych**
- z drugiej strony, międzynarodową mobilizację mającą na celu stworzenie **konstrukcyjnych i trwałych odpowiedzi** na problemy, z którymi borykają się ludzie mieszkający na ulicach całego świata.

Chodzi o zbudowanie prawdziwej strategii **solidarności międzynarodowej** w obliczu dyskryminacji i biedy. Ta solidarność wzięła się z « **wzniesłego i silnego poczucia wspólnej tożsamości** »¹¹, panującego w Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych.

Przewodnik – zbiorowy proces

Ten przewodnik jest owocem szeroko zakrojonego **procesu wymiany doświadczeń praktycznych** między streetworkerami - członkami Sieci.

Pierwszy etap rozpoczął się od ankiety zawierającej cztery pytania.

Pytania te, dostępne na stronie internetowej¹², zostały wysłane do każdej krajowej platformy sieci.

Niektórym z nich odpowiedzenie na te pytania zajęło wiele dni zbiorowej pracy i dzielenia się streetworkerskimi doświadczeniami praktycznymi na poziomie lokalnym.

Odpowiadając na pytania, niektóre platformy zajęły się problemem głębiej i przygotowały analizy.

Około trzydziestu krajów podeszło do zadania w taki sposób.

---

⁹ Załącznik 2 : Karta Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych

¹⁰ Strona internetowa www.travail-de-rue.net

¹¹ *Actes du forum international des acteurs clés de l'enfance et du travail de rue*, w : Jean Blairon, s.41, listopad 2002.

¹² Patrz : przypis 10

Oprócz odpowiedzi na piśmie, wiele relacji usłyszeliśmy podczas spotkań międzynarodowych i uzupełniły one zbiór niezwykle bogatych informacji.

Drugi etap stanowiły dwa seminaria robocze zorganizowane przez **Federację LUK**¹³ i **Centrum Umiejętności**¹⁴ pod koniec 2007 i w kwietniu 2008 w Norwegii. Na podstawie otrzymanych odpowiedzi, jak również korzystając z różnych istniejących publikacji poświęconych streetworkingowi i z tego, co napisali streetworkerzy, uczestnicy tych spotkań stworzyli podwaliny pod powstanie przyszłego przewodnika.

Zaproponowano spis treści, co umożliwiło powołanie grupy osób, która opracowała roboczą wersję przewodnika. Powstała również grupa redakcyjna, towarzysząca procesowi pisania.

Wersję roboczą przesłano różnym platformom krajowym, aby zaproponowały ewentualne poprawki. Prace te stanowiły drugi poziom wymiany doświadczeń.

Poprzedni przewodnik przygotowany przez Sieć, poświęcony komunikacji z mediami, w zwięzły sposób porusza kwestię «streetworkingu społecznego jako szczególnej działalności». Kontynuowanie i pogłębienie tych rozważań w następnej publikacji stało się więc logiczną konsekwencją.

Jak korzystać z przewodnika ?

Przewodnik nie został napisany wyłącznie dla streetworkerów. Wiele innych osób - działających w terenie, w administracji, w sferze edukacji lub polityki – może czerpać z niego inspirację.

Poruszono tu różne tematy, tak z punktu widzenia metodologii i praktyki, jak i na poziomie rozważań społecznych, kulturowych i politycznych.

Należy mieć jednak na uwadze ograniczenia związane z tym zadaniem. Mimo wielkiej międzynarodowej mobilizacji, niemożliwym jest, by ten przewodnik wyczerpał temat, jakim jest streetworking na świecie.

Rzeczywista sytuacja w terenie będzie zawsze bardziej złożona i zróżnicowana, niż wydaje się na papierze. Nawet jeśli przewodnik umożliwi, miejmy nadzieję, optymalizację skuteczności działań lub lepsze ich zrozumienie, ważne jest, by nie traktować go jako jedyne i niekwestionowanego źródła.

Przewodnik ten jest etapem, pomocnikiem, «powiększeniem kadru» i, nade wszystko, zaproszeniem do kontynuowania rozważań i działania.

« Zajmując się konieczną obroną praw dzieci, gdziekolwiek na świecie ma to miejsce, trzeba nauczyć się posuwać naprzód inteligentnie i z dbałością o szczegóły, nie przytłaczając żadnej kultury narodowej inną, rzekomo bardziej rozwiniętą. »

Platforma streetworkerska w Senegalu

Na koniec warto podkreślić skromność, z jaką Międzynarodowa Sieć Streetworkerów przedstawia te rozważania, udostępniane czytelnikom jako narzędzie, które ewoluuje, jest rozwijane. Zachęcamy czytelników, by naprawdę korzystali z tego przewodnika jako

¹³ Landsforeningen for utekontakteter (LUK), Norweska Federacja Streetworkerów - www.utekontaktene.no

¹⁴ Kompetansesenteret www.rusinfo.no

narzędzia. Nie trzeba go czytać linearnie, można z niego korzystać w dowolny sposób. W zależności od potrzeb i zainteresowań każdy może wybrać własny sposób przeglądania przewodnika – czytanie od deski do deski lub też szperanie w poszukiwaniu różnych informacji.

Współpraca międzynarodowa i walka z ubóstwem oraz wykluczeniem społecznym na świecie

Ten zbiorowy proces stał się możliwy dzięki wielkiemu wsparciu z różnych stron. W każdym kraju zaangażowani byli w ten projekt działacze lokalni i instytucje. Tak było zwłaszcza w Norwegii, lecz również podczas międzynarodowych spotkań streetworkerów zorganizowanych przez stowarzyszenia: **Avenir de l'Enfant** w Thies (Senegal), **Comité d'Appui au Travail Social de Rue** w Kinszasie (Demokratyczna Republika Konga) w kwietniu 2006, dzięki **El Caracol** w Meksyku (stolicy Meksyku) w listopadzie 2007 i dzięki **Conversas de Rua** w Lizbonie (Portugalia) w listopadzie 2008.

Komisja Europejska a zwłaszcza **Dyrekcja Generalna ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Równości Szans** również udzieliły wsparcia w ramach **Programu Progress**.¹⁵

Program ten ma na celu pobudzenie współpracy i wymiany, zarówno w konkretnych obszarach działań jak i w określaniu rozwiązań instytucjonalnych wspierających politykę integracji i zabezpieczenia społecznego w Europie. Promowanie wspólnego uczenia się dobrych praktyk i strategii ma ułatwić stosowanie **otwartej metody koordynacji w dziedzinie integracji i zabezpieczenia społecznego**¹⁶.

W takiej perspektywie krajowe platformy streetworkerskie kontynuują swe rozważania i wymianę z lokalnymi władzami.

Belgijska Współpraca na rzecz Rozwoju¹⁷ również zaangażowała się we wspieranie tego procesu o wymiarze międzynarodowym, co w szczególności umożliwiło udział krajów rozwijających się.

Prawdopodobnie jedną z największych zalet tego przewodnika jest to, iż jest on owocem zaangażowania wielu działaczy, pragnących budować prawdziwe więzy solidarności międzynarodowej.

---

¹⁵ http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_fr.htm

¹⁶ http://ec.europa.eu/employment_social/progress/soc_prot_fr.htm

¹⁷ <http://www.dgdc.be/>

1. Streetworking: ujęcie globalne

Nie przedstawiamy tu usystematyzowanej metodologii, lecz raczej jej elementy obecne w relacjach pedagogów z wielu krajów, odzwierciedlające najważniejsze kwestie, które sprawiają, że streetworking jest działaniem wyjątkowym i trudnym, koniecznym, wykonywanym w warunkach pogranicznych, wciąż wymagającym rewizji i autoewaluacji. Należy wziąć pod uwagę, że istnieją programy edukacyjne przeznaczone dla dzieci i młodzieży oraz inne, dla dorosłych; niektóre są prowadzone na obszarach marginesowych, peryferyjnych, a inne w miejscach zamożnych, w centrum; jedne koncentrują się na potrzebach podstawowych, inne na kwestiach budowania relacji; wszystko zależy od analizy danego miejsca i czasu. We wszystkich przypadkach przedstawiamy działania prowadzone w najróżniejszych kontekstach i tradycjach¹⁸ – to właśnie przyciąga naszą uwagę.

Zanim przejdziemy do kwestii bardziej praktycznych, związanych z metodologią streetworkingu, chcielibyśmy zwrócić uwagę na motywację i wartości stanowiące podstawę tej działalności, na których opiera się jej etyka.

1.1. Zasady streetworkingu

W rzeczywistości nie ma uniwersalnych ram teoretycznych tego zagadnienia, niemniej jednak można stwierdzić, że tu i tam działacze społeczni uprzywilejowali, w tym momencie, **podejście *extra muros*, z silną etyką opierającą się na szacunku i tolerancji wobec ludzi najbardziej wykluczonych.**

Chodzi o to, by streetworkerzy **byli jak najprościej i najłatwiej dostępni** dla dzieci, młodzieży i dorosłych żyjących w niepewnej rzeczywistości i poddanym różnym formom wykluczenia.

Dzięki swojej bliskości lub integracji z najbardziej wykluczonymi środowiskami, **streetworkerzy stanowią pierwsze i ostatnie ogniwo edukacji i pomocy społecznej**, w chwili gdy wszystko inne zawiodło.

Streetworking preferuje **nowatorskie podejście zakładające bliskość**, gdzie ludzie, do których kierowane są działania, grają dominującą rolę – zarówno na początku (przedstawienie problemu wymagającego rozwiązania), jak i wtedy, gdy sytuacja się rozwija (towarzystwo). Jest to relacja oparta na zbudowanym zaufaniu, kiedy to dana jednostka przerywa milczenie i pozwala ofiarować sobie wsparcie.

Ideą przewodnią streetworkingu nie jest wyciąganie ludzi z ulicy lub z ich środowiska życiowego za wszelką cenę, zwłaszcza jeśli chodzi o umieszczenie ich w jakiejś nowej przestrzeni społecznej, gdzie czuliby się gorzej. Niezależnie od kontekstu: czy chodzi o dziecko, młodego człowieka, czy też osobę dorosłą, towarzystwo polega na rozwijaniu w tych ludziach **szacunku do samego siebie**, budowaniu **własnych umiejętności** - niezależnie od stopnia wykluczenia - i na skłanianiu ich do **udziału w życiu społecznym**.

---

¹⁸ Musimy ostrzec czytelników w związku z relacjami stanowiącymi ilustrację do przewodnika. Osobiste uwagi i niektóre fragmenty mogą wydawać się sprzeczne, niemniej jednak przedstawiają jakieś doświadczenie, odczucie, lub sytuację, która się przydarzyła.

Celem streetworkingu jest, w poszanowaniu podstawowych praw człowieka, otaczanie opieką ludzi najbardziej bezbronnych i dostarczanie im środków, by potrafili zadbać o siebie samych.

Konsekwencją umieszczania dzieci w ośrodkach opiekuńczych « za wszelką cenę », bez przeprowadzenia pracy rozpoznawczej, są trudności dziecka w zaadaptowaniu się w takim miejscu. Taka sytuacja ma swe źródło w przekonaniu, że « dziecku zawsze będzie lepiej w ośrodku opiekuńczym, niż na ulicy czy w poprawczaku, że stanowi to dla niego szansę. »

Nawet jeśli czasem okazuje się to skuteczne, dziecko nie wyraziło swego wyboru w świadomy sposób, po przemyśleniu sprawy. W takich okolicznościach istnieje poważne ryzyko niepowodzenia.

Platforma streetworkerska na Filipinach

Dzieci z rozbitych rodzin, zwłaszcza dzieci uciekające z domu, protestują przeciwko rzeczywistości, która stała się nie do zniesienia. Usiłują uciec ze środowiska, w którym czują się niezauważane. Ulica jest w porządku, gdyż zbliża do innych. Lecz gdy człowiek się tam zadomowi, toczące się na niej życie towarzyskie zaczyna budzić wątpliwości i z całą pewnością prowadzi do cierpienia. W tym przypadku streetworker może również pomóc ukoić ból, spróbować odnowić zerwane więzy.

W tych staraniach zdarza mu się jednak napotykać konkretne przypadki, wobec których jest bezsilny. Gdy wykroczenia się powtarzają, dziecko uciekające z domu wciąż zdradza widoczne oznaki roztargnienia, można obserwować ciągły niepokój i agresywne zachowania, należy zadać sobie pytanie, czy koniecznym rozwiązaniem nie byłaby pomoc wykwalifikowanego terapeuty.

Platforma streetworkerska w Senegalu

Pierwszeństwo ma **ogólna działalność prewencyjna, bezpośrednia i nieformalna edukacja, zmniejszanie ryzyka i naprawianie sytuacji w trosce o dobro społeczne**¹⁹. Dobro to nie jest równoznaczne z brakiem problemów czy konfliktów, wręcz przeciwnie – oznacza przemyślenie ich i umiejętność poradzenia sobie z nimi.

« Macie nadzieję na to, że niektórzy młodzi ludzie, których spotykacie na ulicy, spojrzą kiedyś na swoją przeszłość, swoją młodość, i powiedzą sobie: « Biorąc wszystko pod uwagę, uważam że koniec końców wszystko dobrze poszło. » Nie sądzę, żeby całe życie było zależne od JEDNEGO czynnika. Uważam, że istnieje wiele elementów tworzących skomplikowany system, które w końcu mogą doprowadzić do pozytywnego rezultatu. Każda układanka składa się z bardzo wielu części. Mam nadzieję, że w mojej pracy streetworkerskiej udaje mi się czasem zwiększyć możliwości młodych ludzi i że być może jestem małą częścią czyichś układanek. »

Platforma streetworkerska w Szwecji

¹⁹ W : Guide de formation. Travail de rue et communication vers les médias – s. 8 - 2004

1.2. Cele streetworkingu²⁰

Relacja, która łączy streetworkerów i ich podopiecznych, jest wynikiem bardzo szczególnej równowagi panującej między określonymi celami a swobodną formą ich realizacji.

Osiągnąć to, co nieosiągalne – nawiązywanie kontaktu z poszczególnymi ludźmi, grupami dzieci, młodzieży lub dorosłych, którzy potrzebują wsparcia lub pomocy, lecz wydaje się, że nie można do nich dotrzeć lub też istniejące organizacje czy instytucje nie są w stanie tego zrobić.

Motywowanie i towarzyszenie – wspieranie ludzi, do których jest kierowany streetworking, w dokonywaniu wyborów i, ewentualnie, podejmowaniu alternatywnych działań (szkoła, praca, rozrywka), a gdy to konieczne, szukaniu innych form wsparcia lub leczenia.

Edukacja społeczna – uczenie ludzi, do których kierowane jest działanie, jak korzystać z istniejącego systemu pomocy i bycie przygotowanym, by zapewnić im najodpowiedniejsze usługi i narzędzia, którymi dysponuje ten system.

Działanie u podstaw – łagodzenie procesu nieprzystosowania i zmniejszanie wykluczenia, które dotyka niektórych ludzi – czy to pośrednio, za pomocą oddziaływania na ich środowisko, czy też bezpośrednio, poprzez pracę z grupami dzieci, młodzieży lub dorosłych.

Świadomość polityczna i społeczna - informowanie o warunkach życia dzieci i młodzieży w celu podjęcia kroków mogących polepszyć ich sytuację; regularne uświadamianie władzom politycznym ich odpowiedzialności w związku z tą sytuacją i potrzebami ludzi ulicy.

Zakres swobody działania w wykonywaniu tego rodzaju pracy i osiągnięciu wyżej wymienionych celów różni się w zależności od kraju. Różnice zależą od tego, czy streetworkerzy są związani z organizacją państwową czy prywatną, ze stowarzyszeniem lokalnym (świeckim lub religijnym), jak również od stopnia uznania streetworkingu i uwzględnienia go (lub też nie) w tekstach prawnych.

W istocie rzeczy chodzi o zaproponowanie ludziom znajdującym się poza nawiasem społeczeństwa lub też takim, którym grozi taka sytuacja, a istniejące mechanizmy pomocy w problemach społecznych i ich objawach nie stanowią dla nich odpowiedniej oferty, wsparcia polegającego na zbudowaniu relacji. Tego rodzaju **wsparcie umożliwiłoby im rozwój indywidualny, włączenie do życia społecznego i uczestnictwo w nim.**

- szukanie ludzi, do których kierowany jest streetworking, w czasie i w miejscu, gdzie można ich spotkać
- zaoferowanie tym młodym ludziom długotrwałej dojrzałej relacji opartej na zaufaniu i udzielanym wsparciu, którą zaakceptują z własnej woli
- stosowanie całościowego podejścia do człowieka, bez ograniczania się do takich objawów jak przejawy przemocy, przestępczość czy uzależnienia
- proponowanie różnych działań, zarówno na poziomie indywidualnym jak i grupowym
- prowadzenie mediacji między ludźmi, do których kierowany jest streetworking, i ich środowiskiem, jak również między różnymi partnerami i instytucjami.

Te cele są wspólne streetworkerom na całym świecie.

²⁰ Ta część została zainspirowana pracą *Outreach social work aimed at young people*, Børge Erdal, Oslo, Norwegia

1.3. *Lepiej zapobiegać niż leczyć!*

Pojęcie **prewencji**, używane w bardzo różnych sferach działań, bywa różnorako interpretowane i prowadzi do nieporozumień.

Na przykład prewencja policji w związku z działaniami przestępczymi nie ma, rzecz jasna, nic wspólnego z prewencją socjoedukacyjną stosowaną w streetworkingu. Zbyt często termin "prewencja" jest używany jako *słowo-wytrych*²¹ w bardzo różnych kontekstach. Nic więc dziwnego, że zapanowało prawdziwe zamieszanie i że tak trudno jest właściwie zrozumieć pracę streetworkerów.²²

Pomimo faktu, iż streetworkerzy przedstawiają swoją działalność w sposób wysoce niekompletny²³, w pracy w terenie istnieje stosunkowo jasne pojęcie zależności między streetworkingiem a prewencją.

Z socjologicznego punktu widzenia²⁴ prewencja jest określana poprzez rozróżnienie między trzema rodzajami przemocy, dokonane przez Pierre'a Bourdieu. Można rozróżnić:

- **przemoc strukturalną**: ekonomiczną i/lub społeczną, będącą rezultatem takich dominujących trendów jak: bezrobocie, bieda, wyzysk, etc.
- **mikro-przemoc**, często wynikającą z przemocy strukturalnej, mającą miejsce codziennie i często prawie **niezauważaną**. Rasizm, piętnowanie, przemoc w rodzinie, naruszanie praw, dyskryminacja ze względu na "niewłaściwy" wygląd, czy odrzucenie są przykładami mikro-przemocy, które uchodzą uwadze, stąd również sankcjom.

Taka przemoc nie zawsze jest umyślna, co jeszcze bardziej stanowi o jej **podstępnej naturze**. Piętnowanie, na przykład, jest tak agresywne i groźne, gdyż myśli się, iż taki jest "porządek rzeczy". Począwszy od cechy obiektywnie istniejącej, dla napiętnowanego człowieka wszystkie inne cechy bezpodstawnie przypisane mu przez społeczeństwo prowadzą w końcu do **depersonalizacji** jednostki. Wyobrażenie o tej jednostce staje się rzeczywistością.

- **przemoc widoczna** (przestępczość, wandalizm, agresywność, etc), która jest często odpowiedzią na dwa poprzednie rodzaje przemocy.

*"Liczne badania dowodzą istnienia dużego prawdopodobieństwa, iż ci, którzy zostali wcześniej i intensywnie poddani działaniu wykluczenia i przemocy (o najróżniejszym charakterze), mogą używać przemocy w stosunku do siebie samych (narkomania, samobójstwa) lub też innych ludzi."*²⁵

Streetworkerzy, będąc blisko i mając świadomość problemów, jakie przeżywają ci ludzie, starają się powstrzymać ten mechanizm « powielania przemocy ».

---

²¹ *Handicap et politique*, Emile Servais - *Eléments d'analyse sociologique des pratiques d'accompagnement*, Bruxelles Equipage Editions 1993 – s. 250

²² *Guide de formation. Travail de rue et communication vers les médias.* - *Le travail de rue, un métier particulier mais qui s'explique mal.* – s.11

²³ *La prévention, un concept en déperdition*, Jacqueline Fastrès, Jean Blairon. Editions Luc Pire, 2002

²⁴ *Méditations pascaliennes* – Pierre Bourdieu – Paris, Seuil – 1997 – s. 275 – 276 (wyd. polskie : *Medytacje pascaliańskie*, Pierre Bourdieu, Warszawa : Oficyna Naukowa, 2006)

²⁵ W : *La prévention, un concept en déperdition*, Jacqueline Fastrès, Jean Blairon, Editions Luc Pire 2002

Stąd właśnie bierze się znaczenie **postępowania prewencyjnego w środowiskach życiowych** osób najbardziej wykluczonych. Działania prewencyjne prowadzone przez streetworkerów mają podwójny cel:

- **zmniejszenie globalnej skali przemocy i nierówności** poprzez zajmowanie się zwłaszcza tymi formami wykluczenia, które umykają uwadze : takimi jak ubóstwo i napiętnowanie
- **unikanie tego, by reakcje na przemoc i wykluczenie przeradzały się w reakcje niewłaściwe**, mogące obrócić się przeciwko ludziom, od których wychodzą, w tym przypadku ludzi młodych i najbardziej wykluczonych.

Taka koncepcja prewencji sytuuje streetworking w kontekście ciągłej, bezpośredniej i nieformalnej edukacji.

Działania edukacyjne mające również na celu uzyskanie niezależności przez ludzi, do których kierowane jest działanie:

«Ważne jest, by młody człowiek miał miejsca, gdzie może uciec zarówno przed presją ze strony rodziny, jak i systematycznej nauki racjonalności (szkołą) (...) w rzeczywistości uczestniczenie w życiu społecznym w ramach stosunkowej niezależności od rodziny i szkoły jest gwarancją stopniowego kształtowania się poczucia niezależności w młodym człowieku. »
26

Kwestia prewencji i znaczenie, jakie się jej przypisuje, są fundamentalne, pod warunkiem, że dotyczą **relacji z jednostką**. W tych rozważaniach definiuje się misję streetworkerów.

Na przykład w Belgii streetworkerzy idą o zakład, że młodzi ludzie w trudnej sytuacji są bardziej skłonni – z większą łatwością i szybciej – opowiedzieć o swoich kłopotach streetworkerowi, którego znają, z którym spotykają się bez problemów, i z którym łączy ich relacja oparta na zaufaniu. W ten sposób można często uniknąć przypadków, iż problemy stosunkowo małej wagi przeradzają się w bardzo trudną sytuację, wymagającą dużo poważniejszej interwencji.

« Wiele razy zdarzało się, iż młody człowiek mówił mi, że od dwóch czy trzech dni nie był w szkole. Prawie za każdym razem dziecko w takiej sytuacji miało trudności ze znalezieniem kogoś, komu odważyłoby się o tym powiedzieć. Większość z tych dzieci nie ma odwagi pójść potem do szkoły, gdyż po prostu nie wiedzą, jak wytłumaczyć swoją nieobecność. I, rzecz jasna, im dłużej zwlekają, tym bardziej boją się pójść do szkoły. W takim przypadku nasza interwencja może okazać się szczególnie skuteczna i mieć charakter zapobiegawczy, gdyż dużo prościej jest pomóc dziecku wrócić do szkoły po kilku dniach wagarów, niż w sytuacji, gdy zostało wyrzucone ze szkoły za długą, nieusprawiedliwioną nieobecność. Nie mając możliwości zwrócenia się do takiej osoby, jaką jest streetworker, młodzi ludzie, zanim zwrócą się o pomoc, często zwlekają tak długo, że z takiej sytuacji nie sposób już wybrnąć. »

Platforma streetworkerska z Belgii

²⁶ W : *Le Ligueur - Mais comment peut on être adolescent ?*, Philippe Meirieu, 21 października 1992.

1.4. Stosunek do jednostki : człowiek jest ważniejszy niż objawy

W streetworkingu fundamentalne znaczenie ma podmiotowy stosunek do człowieka lub grupy ludzi. Celem streetworkingu jest przyczynienie się do tego, by każdy mógł poznać swą niepowtarzalną wartość i poczuć swój wpływ na własne życie, jak również sprawić, by inni to dostrzegli. Przeciwdziałając naciskom, które redukują jednostki i zbiorowości do statusu przedmiotu (objawy, piętna, statystyki, itp.), streetworkerzy pracują nad tym, by przywrócić pierwszeństwo istocie ludzkiej.

«To odmowa, sprzeciw, tworzy podmiotowość jednostki (...) Ograniczona możliwość ustosunkowywania się do naszych ról społecznych, fakt nie-przynależności i potrzeba kontestacji stanowią o naszej podmiotowości. Jednostka kształtuje się zarówno w walce przeciwko mechanizmom, jak i w poszanowaniu indywidualności innych.»²⁷

Streetworking i jego działania mają na celu (od)danie ludziom pozycji podmiotu posiadającego wpływ na swoją sytuację, przyszłość i środowisko. Chodzi o dążenie do tego, by człowiek był w stanie **odzyskać moc tworzenia własnego scenariusza swojego życia.**

«Perspektywa działania streetworkerów jest ogólna, dlatego nie jest ważne, o co konkretnie chodzi, liczy się sposób słuchania, to, co z tym można zrobić, jak pomóc : istotą interwencji jest sam człowiek - to on musi nadać rytm, podać temat i podjąć niezbędne kroki, by zmienić swoją sytuację. Nasza pomoc jest tylko wsparciem dla jego zdolności zmiany rzeczywistości i świata.

Platforma streetworkerska w Hiszpanii i Kraju Basków

Niemniej jednak mówienie o podmiotowości jednostki nie wystarczy i nie zawsze jest takie oczywiste. Czasami «taka jednostka jest szczególna lub trudna» i istnieje społeczno-edukacyjna pokusa, by zrobić coś «za nią», z góry ustalić scenariusz jej życia. Co więcej, kontekst polityczny i instytucjonalny nie zawsze pozwala na powrót podmiotowości.

Nierzadko spotyka się streetworkerów pozbawionych możliwości działania w sytuacji, gdy z jednej strony realizują program, a z drugiej - mają oferować wsparcie na polecenie «z góry», więc nie wypływa to bezpośrednio od zainteresowanych.

«Streeworker, który zaangażuje się w taki rodzaj interwencji społecznej, nie ma innego wyjścia, niż przekonać i skusić młodych ludzi, by weszli w daną rolę, co niechybnie ustawi ich w pozycji mniej lub bardziej pasywnych konsumentów.»²⁸

Relacja oferowana przez pedagogów ulicznych wymaga ich **obecności i zaangażowania, uczestniczenia w przeżyciach**, wysuwania propozycji i mediacji... Obudzenie chęci do życia i działania jest warunkiem wstępnym do tego, by młodzi czy dorośli zaczęli cokolwiek robić.

«W rzeczywistości trudność polega na tym, by nie mylić pomocy z udzielaniem rad czy opiekowaniem się.

²⁷ *Critique de la modernité*, Alain Touraine, Paris: Editions Fayard 1993, s. 318-331

²⁸ *W : Côté cours – Côté rue. Analyse des pratiques et politiques de formation à l'ordre du jour*, Edwin de Boevé, Pierre Van den Bril, czerwiec 1995.

Pomoc polega na uważnym słuchaniu.

Pomaga się, dowodząc swego szacunku dla walki, którą dana osoba toczy z trudnościami, i doceniając sukcesy, które odnosi.

Pomaga się, okazując swą akceptację i zrozumienie dla uczuć innej osoby, niezależnie od tego, że mogą nam się wydawać dziwne i że mogą być bardzo silne.

Pomaga się, oferując ciepłą relację, wolną od zaborczości.

Pomaga się też, doceniając i broniąc zdolności drugiej osoby i jej prawa do rozwiązywania własnych problemów zgodnie z jej systemem wartości, jej pragnieniami i jej własnymi tradycjami kulturowymi. »

Platforma streetworkerska z Senegalu

1.5. Streetworking - edukacja z zewnątrz²⁹

«Przez swoje bezpośrednie zaangażowanie w socjalizację młodzieży streetworker jest zarówno uprzywilejowanym świadkiem konkretnych problemów przeżywanych przez młodych ludzi, jak i mediatorem, który towarzyszy im w rozwoju egzystencjalnym i społecznym.»³⁰

Dla dzieci i młodych ludzi żyjących poza nawiasem społeczeństwa, oddalonych lub wykluczonych z podstawowej przestrzeni socjalizacji i procesu integracji społecznej, jaką jest rodzina, szkoła a potem praca, ulica staje się zastępczą formą socjalizacji. Różni dorośli również zajmują tę przestrzeń, traktując ją jako miejsce do życia lub przetrwania³¹. Ulica jest przestrzenią publiczną, którą każdy zawłaszcza w zależności od swojej sytuacji i potrzeb, i która nabiera znaczenia w danym momencie życia i wobec oczekiwań tych, którzy się tam znaleźli.

Ulica, miejsce społecznie przeznaczone dla ruchu, przepływu ludzi i towarów, staje się miejscem negocjacji - jedni osiedlili się tu, by żyć lub przetrwać, a inni chcą zmaksymalizować sprawność społeczno-ekonomiczną i zapewnić bezpieczeństwo. W ten sposób, często wśród napiętych stosunków społecznych, ulica staje się przedmiotem walki między różnymi formami zawłaszczania - z jednej strony ruchu niezależnego prywatyzowania tej przestrzeni publicznej, coraz bardziej rządzącej się logiką prywatnej własności i, z drugiej strony, marginesowej socjalizacji, uaktywniającej przestrzeń publiczną jako miejsce prywatnego życia i łataniny tożsamości.

Wkraczając w tę przestrzeń negocjacyjną, streetworker ma na celu głównie dowiedzenie się, w jaki sposób grupy i ludzie skłóceni ze społeczeństwem zawłaszczają ulicę. Zaangażowanie się w miejscach, gdzie ludzie bywający lub mieszkający na ulicy prowadzą interesy i do którego przynależą, jest jednym z poważnych wyzwań dla streetworkera. Mając świadomość istnienia normatywnych punktów odniesienia w związku z przestrzenią publiczną, kłócących się ze stylem życia tych, którzy zajęli ją w sposób marginesowy, streetworker stara się zrozumieć sposób, w jaki niektórzy ludzie przejęli to miejsce jako przestrzeń ucieczki, ochrony, przemiany i ryzyka, jako miejsce wyrażania siebie i swoich żądań, środowisko do nauki i pracy, przestrzeń przyjemności i cierpienia.

W tej sytuacji ulica to nie tylko asfalt, to również skwery, place, chodniki, centra handlowe, wejścia do domów, klatki schodowe oraz, być może przede wszystkim, koledzy, których się tu spotyka. Kiedy to możliwe, szuka się z nimi «ochrony» przed światem, postrzeganym jako niepokojący i nieprzystępny, obojętny lub niepokojąco napastliwy. Niestety, z powodu presji różnego rodzaju, kolegów jest coraz mniej lub też w walce o przetrwanie ci, którzy być może mogliby stanowić wsparcie, stają się konkurencją (np. handel, żebranie) lub znikają (np. z powodów prawnych, śmierci).

W takim kontekście, gdy w interesie streetworkerów jest poznanie i wzmocnienie więzi łączących ich z tymi ludźmi, relacja nawiązana z nimi musi poprzedzać wyrażoną przez nich potrzebę rozwiązania jakiegoś problemu. To jest podstawowy wymóg. Taka kolejność pociąga za sobą również to, że w trakcie interwencji streetworker musi być przede wszystkim wrażliwy na kulturę i sposób życia tych, których spotyka w przestrzeni «ulicy».

²⁹ Fragment tekstu Bernarda Monniera, pedagoga. Informations sociales, nr 60.

³⁰ *Le travail de rue et l'action-recherche réflexive. Projet de recherche*, Jacques Pector (1999), Montréal : Québec.

³¹ Należy zwrócić uwagę, że ta część przewodnika została przygotowana przede wszystkim na podstawie relacji osób pracujących z młodzieżą, co wiąże się z tym, że przedstawienie kontekstu i interwencji odnosi się szczególnie do tej grupy. Zachęcamy czytelników, którzy pracują raczej z dorosłymi, by powiązali odpowiednie treści z rzeczywistością ludzi, których wspierają. Lektura rozdziału 3. pozwoli poszerzyć ten obraz.

Zbliżenie powstaje na terytorium, które zostało w pewien sposób zawłaszczone przez młodych ludzi i gdzie pedagog musi zostać zaakceptowany jako osoba dorosła potrafiąca nawiązać z nimi kontakt. **Okres obserwacji** umożliwia dobre poznanie dzielnicy i jej instytucji, sposobów spontanicznego zawłaszczania praktykowanych przez młodzież: kiedy są, a kiedy ich nie ma, kiedy grupy się zbierają i kiedy rozchodzą; pedagog dowiadyuje się, kiedy i gdzie najłatwiej zostanie zaakceptowany. Ta wiedza może zostać uzupełniona dzięki informacjom pochodzącym od innych osób i instytucji, lecz **obserwacja terenu** jest najważniejsza. Zaznaczanie swojej obecności odbywa się stopniowo, tak aby młodzi ludzie nie zaczęli postrzegać dorosłego jako osobę niebezpieczną lub dziwną i żeby mogli nawiązać z nim relację.

Dobrowolna zgoda młodego człowieka na propozycję nawiązania relacji i towarzyszenia jest oparta na wolności, którą mu się oferuje, by odkrywał samego siebie, w miarę jak będzie nabierał **zaufania do pedagoga ulicznego – osoby dorosłej**.

W międzyczasie pedagog uliczny opracowuje **ogólne rozpoznanie osobowości** młodego człowieka i rozwija swą wiedzę na jego temat, co umożliwi mu poznanie jego zdolności i zalet, a nie tylko jego historii utkanej z problemów i niepowodzeń.

Wspólne przeżycia i « robienie czegoś razem » może przybierać liczne i różne formy, od sytuacji jak bardziej naturalnych i nieformalnych, czy to z jedną osobą czy w grupie, do działań bardzo zorganizowanych.

Dwa cele wspólnie spędzanego czasu:

- **widoczny** : osiągnięcie jakiegoś celu lub zaspokojenie konkretnej potrzeby – spędzanie wolnego czasu, sport, praca, schronienie, spędzenie wieczoru, sprawy administracyjne, uzyskanie jakiegoś prawa, itp.
- **ukryty** : zapoczątkowanie, zbudowanie i przeżywanie głębokiej relacji opartej na zaufaniu, która pozwoli młodym ludziom odkrywać i internalizować podstawowe wartości i nakazy, zmieniać obraz samego siebie, pomagać w zmianie zachowań i wizerunku, oraz doświadczać relacji społecznych.

Dlaczego streetworking?

Wola towarzyszenia grupom, które są uważane w społeczeństwie za aspołeczne, realizowana poprzez **relację wsparcia i podejście stricte edukacyjne**.

Dla kogo przeznaczony jest streetworking?

- Streetworking jest adresowany do:
  - grup dzieci, młodzieży i dorosłych, którzy potrzebują pomocy lub wsparcia
  - osób oddalonych lub wykluczonych z głównych sfer socjalizacji i procesu integracji społecznej
  - osób mających poważne trudności społeczne, materialne, związane z relacjami, lub też symboliczne ze względu na to, że odrzucają obowiązujące normy lub też te normy odrzucają ich
  - osób będących poza zasięgiem istniejących organizacji czy instytucji (lub nie potrafią one do nich dotrzeć).

Niezależnie od tego, na czym polegają trudności, proces edukacyjny opiera się na możliwościach każdej z tych osób.

Streetworking jest środkiem, nie celem.

- to **długofalowe działanie socjoedukacyjne**, które wynika z potrzeb, wymagań i dążeń ludzi, do których jest kierowane, a jego celem jest **wzmocnienie ich zdolności do przyjęcia na siebie odpowiedzialności i tworzenia własnego scenariusza swojego życia**
- relacja mająca na celu zapewnienie wsparcia wymaga **zaufania ze strony ludzi, z myślą o których jest budowana, oraz szacunku dla ich integralności i procesu samookreślenia**. Kontakt ze streetworkerem ma **charakter dobrowolny**
- Poza swoim wkładem w rozwój indywidualny tych osób, streetworker, nawiązując kontakt z ludźmi (**młodzieżą i dorosłymi**) **będącymi obiektem różnych form wykluczenia, marginalizacji lub zerwania więzi społecznych**, przyczynia się do zmniejszenia powstałych szkód.

2. Działania, metody i narzędzia streetworkingu

Pamiętając o tym, że streetworking **nie jest określonym modelem** gotowym do zastosowania, należy zwrócić szczególną uwagę na jego części składowe, które pozwalają streetworkerom **wymyślać i stwarzać na nowo ich własny sposób działania**.

2.1.Etapy

Wszystkie przypadki, mające miejsce w różnych krajach, łączy wiele podobieństw. Można mówić o istnieniu sekwencji, co jest cechą charakterystyczną metodologii. Zanim jednak przedstawimy wątek przewodni, z którego korzystają w swej praktyce streetworkerzy na całym świecie, chcemy zwrócić uwagę na nieliniarny charakter tego procesu. Wprawdzie można znaleźć pewną logikę w przedstawionych tu etapach, niemniej jednak okaże się jasne, że jedno z nich zachodzą na drugie, często trzeba powracać do poprzedniego etapu a korzystanie z nich w sposób nawracający ma największy sens i siłę.

Skoro już zwróciliśmy na to uwagę, warto jeszcze pamiętać, że te etapy odnoszą się do rozwoju działań i że w miarę postępowania interwencji jakość zespolenia ze środowiskiem pozwala streetworkerom oferować znaczące wsparcie dla grup i jednostek. Podobnie czas i energia poświęcone pierwszym etapom stanowią inwestycję w następne, a regularne powroty – charakter sekwencyjny tego procesu – pozwala stale odnawiać zakotwiczenie tego procesu działań.

- **pierwszy etap** pracy polega na **badaniu środowiska** – może ono mieć charakter **teoretyczny** (wiedza historyczna, społeczna, kulturowa), jak również **praktyczny** (spotkanie ludzi z okolicy)
- **drugi etap** polega na **obecności** w terenie lub na terytorium należącym do grupy ludzi, do której adresowany jest streetworking; to wydzielanie strefy swojego działania, "obchód dzielnicy". W tym etapie chodzi o bezpośrednią obserwację, lecz bez interwencji, co umożliwia zasymilowanie się w kulturze danego środowiska jak również określenie miejsc, które będą przedmiotem działań. Obserwacja musi mieć charakter regularny, aby można było poznać strefy wpływów w tym środowisku i dać się poznać jako ktoś, czyja obecność na tym terenie jest naturalna.

Może nasunąć się pytanie : « Jak identyfikujecie tych młodych ludzi ? »

Po przybyciu do Śródmieścia zespół miał dokonać dokładnego określenia grupy docelowej. Trzeba było zarejestrować twarze, wygląd, « ważnych ludzi », psy, które mogli widywać jeśli nie regularnie, to przynajmniej często w miejscach najczęściej uczęszczanych: w parkach, przed sklepami, na dworcu kolejowym itd.

Po tej pierwszej identyfikacji zespół zaczął zwracać uwagę na pojedynczych ludzi lub grupy będące w kontakcie z tymi osobami. Oni wciąż się przemieszczali i trzeba było ciągle ćwiczyć swoją pamięć wzrokową, starannie uzupełniać dane. Takie profesjonalne podejście jest możliwe tylko dzięki regularnemu, częstemu chodzeniu po terenie i pracy zespołowej, która jest ważna dla dzielenia się zebranymi spostrzeżeniami.

Fragment « Etat des lieux Centre ville », Codase, Francja³²

³² www.codase.org lub preventionspecialisee@codase.org

- **trzeci etap** polega na **przedstawieniu się**: należy powiedzieć, kim się jest i dlaczego się tu jest. Ten moment przejścia jest dla streetworkera okazją do tego, by, negocjując swoje miejsce wśród ludzi w danym środowisku, rozpoczął budowanie swojej roli

« Poprzedniego dnia Blaise obiecał, że przyjdzie do domu o 18. Poczekałem do 22, by pójść to sprawdzić, lecz ku mojemu wielkiemu zaskoczeniu nie było go tam. Wróciłem na rynek, gdzie spotkałem jego kolegów. Spędziłem z nimi trochę czasu, grając i rozmawiając, aż w końcu, dużo później, zgodzili się pokazać mi, gdzie znalazł nocleg... w dobrze ukrytym kącie za toaletami publicznymi na dworcu autobusowym, nikomu nie przyszłoby do głowy, by go tam szukać.»

Platforma streetworkerska z Togo

- **czwarty etap** oznacza budowanie więzi z ludźmi, do których kieruje się działanie, umiejętność nawiązania kontaktu z osobami, do których chce się dołączyć i zaferowanie im swojego towarzystwa i wsparcia

Chodzimy po okolicy w nocy i w dzień. Dzięki fazie obserwacji stwierdziliśmy, że dzieci żyjące na ulicy mają ciężkie warunki życia, mają problem, żeby się wyżywić, muszą znosić straszne groźby, obelgi i prześladowania ze strony okolicznych mieszkańców.

Robią duże wrażenie, są bardzo solidarni i mają swój własny kodeks postępowania. Na przykład witają się przybijając piątkę, postępują się własnym, odrębnym językiem, znakami umownymi. Chcemy podjąć to wyzwanie, jakim jest zdobycie ich zaufania.

Platforma streetworkerska z Burkina Faso

Od chwili, gdy kontakt z daną osobą zostanie nawiązany aż do czasu, gdy zaczyna się ona z nami dzielić mniej lub bardziej poufnymi sprawami, rozwija się stopniowy proces przechodzenia od nieufności do relacji opartej na zaufaniu.

Gdy streetworker staje się dość dobrze znany w środowisku, kontakty stają się coraz bardziej naturalne i łatwiej mu jest wyjść do tych ludzi. Lecz w wielu przypadkach streetworker czeka na odpowiedni moment, by móc zrobić pierwszy krok w ich stronę : na informację zwrotną z ulicy lub od samych ludzi – dowód, że zaczęła się nawiązywać relacja oparta na zaufaniu.

- **piąty etap polega na wsparciu i interwencji.** Może być tak, że zostanie stworzone miejsce dla utrzymywania kontaktów z młodzieżą, co daje możliwość zorganizowanych działań (jak również spotkania innych młodych ludzi), lub też streetworking ograniczy się do interwencji indywidualnych. Można też stopniowo zmierzać do działań bardziej kolektywnych lub związanych ze społecznością, co wiąże się z negocjacjami między wspieraną młodzieżą a innymi ludźmi (handlowcami, władzami lokalnymi, itp.).

Zespoły streetworkerów oferują nieformalną edukację dzieciom żyjącym i pracującym na ulicach Katmandu. Dzieci, z którymi spotykają się streetworkerzy, mają sposobność wzięcia udziału w kursach socjalizacyjnych i zajęciach edukacyjnych: w

grach, zajęciach sportowych, zajęciach z edukacji podstawowej i wiedzy ogólnej, poświęconych uświadomieniu im niebezpieczeństw związanych z życiem na ulicy, zdrowiu, AIDS, narkotikom, higienie ogólnej i opiece lekarskiej.

W każdym terenie są dzieci « stałe », rozpoznawane przez streetworkerów, z którymi starają się oni nawiązać jak najlepszy kontakt. Niektóre z nich wciąż wolą życie na ulicy, gdyż poczuły upodobanie do takiej wolności. Dla nich streetworkerzy organizują spotkania uświadamiające, doradzają kursy przysposobienia zawodowego.

Inną ważną rolą tych zespołów jest polepszanie stosunków z lokalnymi sklepikarzami, właścicielami ziemi, policją i organizacjami pomagającymi dzieciom ulicy. Chcemy, by zaczęli brać udział w naszych działaniach, aby zrozumieć, że dzieci ulicy są integralną częścią społeczeństwa.

Policja została poinformowana o życiu dzieci ulicy po to, by poprawiły się ich relacje z tymi dziećmi. Ekipy streetworkerów zostawiły też na wielu posterunkach policji plakaty informujące o zaginionych dzieciach. Kontakty z właścicielami okolicznych sklepików i złomowisk są coraz lepsze. Obecnie wielu zna dzieci, które żyją w ich okolicy i odnosi się do nich z szacunkiem. Również dzieci zaczęły szanować sklepikarzy i właścicieli złomowisk, jak również ich własność.

Platforma streetworkerska z Nepalu

Jak wspomnieliśmy na początku, opisane etapy nie są ani linearne, ani stałe - oznacza to, że nakładają się na siebie i wciąż są powtarzane.

Istotą tego procesu jest to, że pasywna i aktywna obecność streetworkera umożliwia mu **”bycie uznanym za oczywistość”**, stanie się kimś w rodzaju stałego punktu odniesienia dla ludzi, którym można pomóc. Te sekwencje tworzą pętlę, gdyż streetworker musi wciąż od nowa rozpoczynać tę drogę, iść gdzieś indziej, spotykać innych ludzi, odkrywać nowe dynamiki. Lecz przy każdej pętli następuje przeskok jakościowy na poziomie potencjału jego działań, nawet jeśli streetworker nigdy doskonale nie poznał sytuacji, środowiska, ani rozwiązań, które można byłoby zaproponować.³³

Niektórzy obstają przy pomysle, że należałoby dodać jeszcze jeden etap do tych przedstawionych powyżej – chodzi o **zakończenie** i zapewnienie **trwałości** działania w terenie. Rzeczywiście, biorąc pod uwagę wagę stosunków, które streetworker nawiązał z poszczególnymi osobami i jego rolę podczas całego tego procesu, wiele osób uważa, że istotne jest poświęcenie czasu na zakończenie tych stosunków zanim zaprzestanie on działalności lub opuści ten konkretny rejon. Takie postępowanie pozwoli z jednej strony uniknąć rozpadu więzi społecznych, często doświadczanego przez ludzi, którym ma służyć streetworking, a z drugiej strony może ułatwić wprowadzenie następnego streetworkera na ten teren. W związku z tym niektórzy sądzą, że, jeśli istnieje taka możliwość, streetworker powinien poświęcić czas na wprowadzenie swojego następcy do danego środowiska, żeby zapewnić ciągłość. Taki **patronat** jest niezbędny. Oprócz nawiązania bezpośredniego kontaktu między nowym streetworkerem a ludźmi, z którymi będzie pracował, oznacza to przede wszystkim przeniesienie więzów opartych na zaufaniu oraz przekazanie symbolicznego i kulturowego kapitału, które będzie tworzony w działaniu wspierającym. W niektórych przypadkach ten patronat może trwać wiele miesięcy.

³³ W : *Le travail de rue en Communauté française de Belgique. Nature et enjeux*, Christine Schaut i Luc Van Campenhout, FRB, 1994

2.2 Pierwsze kroki : streetworking - gdzie i kiedy?

Nade wszystko warto skorzystać z doświadczeń poprzednich streetworkerów lub przynajmniej poznać minione wydarzenia, żeby rozumieć zachowania środowiska.

Dave uważa, że dobra robota, którą wykonali jego poprzednicy, ułatwiła mu integrację i pracę w dzielnicy. Niemniej jednak wiedząc, jak pożyteczny jest czas spędzony na obserwowaniu, jego koledzy po fachu uznali, że powinien tam pochodzić, żeby odpowiedzieć sobie na pytanie, dlaczego tam jest. To jest czas, kiedy się obserwuje, lecz również jest się widzianym. W czasie tego etapu integracji zaczyna się być rozpoznawanym dzięki informacjom przekazywanym z ust do ust.

Platforma streetworkerska z Quebecu

W tym okresie rzeczywistość instytucjonalna nie zawsze pozwala, rzecz jasna, na dużą swobodę działania.

Konieczne jest nawiązanie dialogu z władzami w celu uświadomienia im potrzeb i pragnień ludzi, do których skierowany jest streetworking.

Te pragnienia i potrzeby są zresztą często dużo bardziej oczywiste i zrozumiałe, niż wcześniej myślano.

W związku z tym niewłaściwe byłoby ustawianie władz lokalnych i streetworkerów po dwóch różnych stronach barykady. W szukaniu strukturalnych i trwałych rozwiązań politycy są często pierwszymi sprzymierzeńcami streetworkerów.

Niezależnie od tego, jakim strukturodom podlega streetworker, z jednej strony liczy się waga przypisywana **relacji z jednostką**, jej **zdolności do uzyskania wpływu na swoje życie i szacunkowi** dla jej postępowania. Z drugiej strony - bardzo ważne jest, by streetworkerzy znali jasne ramy deontologiczne swej pracy, szanowali zasadę **poufności informacji**, w szczególności ze względu na zachowanie **tajemnicy zawodowej**.

Rozpowszechnianie i przekazywanie innym osobom poufnych informacji mogłoby poważnie zaciążyć na poczuciu **zaufania** do streetworkera, które było budowane przez tak długi czas.

2.2.1. Negocjowanie inwestycji w obszary i rytm życia ulicy

Przebywanie w **bliskości geograficznej** w stosunku do ludzi, z którymi się pracuje, jest jedną z najważniejszych cech streetworkingu. Fakt, iż ten rodzaj działania ma miejsce *extra muros* oznacza wychodzenie do drugiego człowieka, włączanie się w realia jego życia, miast włączania go w ramy zinstytucjonalizowane.

Streetworker śledzi ruchy tych, którym chce towarzyszyć, krąży po ich terytorium i stara się znaleźć tam swoje miejsce. Przyjmując podejście polegające na dzieleniu z nimi czasu i miejsca, streetworking opiera się na procesie stopniowej i nienatarczywej integracji.

Stéphanie zaczęła swą pracę streetworkerską w Villeray od chodzenia o różnych porach do metra i szkół. Villeray jest strefą buforową między Parc Ext a St Michel, młodzież dużo podróżuje między tymi dzielnicami.

Mimo że Stéphanie miała "dojścia" do ludzi, z którymi miała pracować, poświęciła czas na włączenie się i czytanie w parku po to, by mogli ją często widzieć i żeby zastanowiła ich jej obecność.

Platforma streetworkerska z Quebecu

Każde « terytorium uliczne » cechuje się czymś innym i wymaga odpowiednio dostosowanej metody « infiltracji ». Park, po którym przechadzają się prostytutki, nie przypomina niebezpiecznych rejonów, gdzie panuje uczucie braku bezpieczeństwa, ani nocnych barów, gdzie młodzież spędza noc na podłodze lub na brudnych kanapach. Wkraczanie do takich miejsc wymaga respektowania obowiązujących tam zasad.

Gdy chcę pojawić się w środowisku, którego jeszcze nie znam, przygotowuję się do tego fizycznie i mentalnie - dotyczy to mojego sposobu zachowania i stanu ducha. Staram się opanować wewnętrzny niepokój. Przed każdym wyjściem w teren poświęcam uwagę temu, jak się ubieram, zwracam uwagę na to, jak wyglądam i jak się zachowuję, tak aby nie powstał zbyt duży dystans między mną a tymi młodymi ludźmi.

Platforma streetworkerska w Wietnamie

Od plaż w niektórych krajach po centra handlowe w innych, od barów po ośrodki dla młodzieży, od miejsc publicznych po domki w lesie, od rynków po prywatne domy, od dworców po uliczki, od gett po centra miast - streetworkerzy udają się do niezliczonej ilości miejsc w zależności od regionu, w którym działają i ludzi, którzy są celem ich pracy.

Biorąc pod uwagę czas poświęcany na początku, kiedy to nie robi się nic poza obserwacją, poczucie bezowocności w fazie integracji może napawać niepokojem: człowiek czuje się winny, że płaci mu się za pracę, która nie przynosi wielkich rezultatów, czuje się potrzebę działania, uzyskiwania jakichś wyników, po to, by mieć wrażenie, że kontroluje się proces, w którym się znalazło. Metodologia streetworkingu wymaga odpowiedniego czasu, by poznać swój rejon – ludzi, dobre i złe strefy, korytarze. To jest konieczne, by streetworker mógł się dostosować do kontekstu i ułożyć swój plan działania tak, by zmaksymalizować potencjał tych ludzi i możliwości tego środowiska. Gdy zostaje się tam wystarczająco długo, znajomość środowiska zawsze potem się przydaje.

Integracja ze środowiskiem, w którym prowadzony jest streetworking, nie ogranicza się do integracji w sensie geograficznym, oznacza również **adaptację kulturową** – dostosowanie się do zasad, języka, wartości, dynamiki, konfliktów, itd. Streetworker nie powinien osądzać, co nie oznacza, że ma nie wiedzieć, co się dzieje.

Na przykład w Afryce, honor rodziny, godność są często uważane za sprawy ważniejsze niż dobro dzieci. Zrozumienie tego jest jednoznaczne ze staraniem się, by pogodzić konieczność obrony praw dziecka z wymyśleniem strategii, które pozwolą robić postępy bez wchodzenia komuś na odcisk. Zresztą w Afryce, podobnie jak wszędzie, rodzina stanowi nie tylko część problemu, lecz również część jego rozwiązania. Należy więc pomóc odtworzyć wewnątrz niej przestrzeń dla słów i dialogu, tak by nie powtarzały się przejawy przemocy w ostrej formie.

Platforma streetworkerska z Senegalu

Dostosowanie się nie oznacza **naśladowania**, wręcz przeciwnie. Nie sposób przecenić wagi tego, że streetworker ma być jednocześnie **solidarny** i **inny** niż ludzie, których spotyka. Zbyt wielu młodych, początkujących streetworkerów wpływa negatywnie na swoją integrację z ulicą, próbując naśladować obyczaje i zachowania ludzi, do których kierowany jest streetworking.

Najważniejsze to **pozostać sobą**. W konfrontacji z różnicami możliwy staje się proces prawdziwego, wzajemnego wzbogacania się.

Taka bliskość oznacza nie tylko dostrzeganie aktualnej rzeczywistości danego środowiska, lecz również wzięcie pod uwagę przyczyn powstania takich sytuacji – kontekstu kulturowego, społecznego i ekonomicznego, w jaki się wpisują.

Gdy mówimy o różnych kulturach, nie mamy na myśli tylko miejsca, skąd ludzie pochodzą, lecz także kultury ulicy, kultury młodzieżowe, czy kultury miejskie, które tworzą się na terytoriach miasta i na jego przedmieściach. Streetworking powinien podchodzić do tych ludzi jako do twórców kultury i nawiązać dialog respektujący zasadę takiego uznania.

Platforma streetworkerska w Hiszpanii i Kraju Basków

Świadomość ewolucji danego środowiska, faktów z jego przeszłości i procesu stawania się jest bardzo istotna dla zakotwiczenia działania skupiającego się na możliwościach i aspiracjach grupy docelowej. Pozwala ona na zastosowanie strategii działania, która byłaby zakorzeniona w środowisku kulturowym tych ludzi, a nie narzucona w sposób sztuczny, zależny od norm obcych dla tego środowiska.

To doświadczenie wiąże się z dziećmi należącymi do grup i sił zbrojnych w Demokratycznej Republice Konga. W ramach zajęć społeczno-kulturalnych używam metody wolnego wyboru, prosząc każde dziecko-żołnierza, by zaintonowało pieśń ze swej wioski i pokazało nam kroki tańca. Używam też rysunków.

W ciągu takich zajęć dzieci zaczynają dawać nam punkty odniesienia dostarczające informacji o ich rodzinnych wioskach. Dzięki temu usiłujemy potem odszukać rodziny tych zdemobilizowanych żołnierzy, by mogli się z nimi połączyć.

Platforma streetworkerska w Demokratycznej Republice Konga

Dbając o zachowanie własnej tożsamości i odmienności, tzn. o przynależność do swojego środowiska i wynikających stąd różnicach, **streetworker musi nauczyć się poznawać dane środowisko, by znaleźć tam swoje miejsce i rolę**. Dzięki stałej obecności w nim zaczyna brać udział w codzienności grupy docelowej i włączać się w niektóre sprawy bieżące. W ten sposób razem tworzą wspólny bagaż doświadczeń i odniesień, z którego będą mogli wspólnie korzystać, by tworzyć plany, przecierać nowe szlaki.

Po staniu się zauważalnymi na ich terytorium, wyjaśnieniu, że jesteśmy pedagogami ulicznymi, jakie mamy pełnomocnictwa i w ramach jakiej instytucji występujemy oraz jakie są ramy naszych stosunków, po wypytywaniu i wysłuchaniu różnych opowieści, dostrzeżeniu luk i odczuciu lekceważenia, chodzeniu tam nie będąc rozpoznawanymi, odważeniu się na podejście do grupy -

po całym tym długim procesie, dzięki któremu poznaliśmy ten rejon za pomocą własnych nóg i serca, zaczęły pojawiać się pierwsze sprawy do załatwienia. Ktoś zaczął nas szukać lub czekał, aż będziemy przechodzili, by do nas podejść.

Platforma streetworkerska w Hiszpanii i Kraju Basków

Jesteśmy przekonani, że dzielenie z młodymi ludźmi realiów ich życia odgrywa ważną rolę w naszej integracji z ich środowiskiem. Uczestniczenie w codziennych działaniach, dzielenie chwil radości lub cierpienia, przeżywanych przez młodego człowieka znajdującego się w trudnej sytuacji lub przez niewielkie grono bliskich mu osób stanowi część naszych działań.

Fakt, że przeżywamy coś razem, na przykład wspólnie jemy posiłek składający się z resztek jedzenia, gramy z nimi w nogę, bierzemy udział w grupowej dyskusji, itp. doprowadza jednocześnie do pojawienia się więzi uczuciowej opartej na solidarności i zaufaniu. Te chwile pozwalają nam też zrozumieć niektóre ich myśli, uczucie buntu czy sprzeciwu.

Te przeżycia pozwolą naprowadzić naszą intuicję i pomogą nam znaleźć reakcje stosowne do kontekstu, dopasowane do tej młodzieży.

Platforma streetworkerska z Wietnamu

2.2.2. Cykle i tempo streetworkingu

Relacja czasoprzestrzenna w streetworkingu jest kwestią zachowywania stałej równowagi pomiędzy stabilnością a zmianami w planie zajęć i podróży, tak aby dostosować się do środowisk i sytuacji, jak również zdynamizować swój udział w nich.

Bardzo trudno jest przewidzieć **plan zajęć streetworkera**³⁴, a jednocześnie należy ciągle go opracowywać. Trzeba przyjąć pewną regularność przy odwiedzaniu niektórych miejsc, stąd konieczność określonego planu zajęć. Jednocześnie strategiczna obecność streetworkera w niektórych okolicznościach lub też elastyczność działania w innych sytuacjach wymagają niekiedy zagęszczenia lub rozciągnięcia tego planu. Naszym zdaniem podane przykłady ilustrują dość dobrze wachlarz możliwości - od « realiów dnia powszedniego » po « realia wyjątków ».

Zwykły tydzień pracy liczy od 25 do 30 godzin streetworkingu, włączając w to weekendy, gdyż ostatnio ilość dzieci znacznie wzrosła. Dwie ekipy (obie dwuosobowe, z jedną osobą mówiącą po grecku, drugą po albańsku) pracują codziennie w dwóch różnych dzielnicach.

³⁴ Rozdział poświęcony zarządzaniu będzie okazją do ponownego zajęcia się tematem konieczności opracowywania planów prognostycznych i kwestią realizowania ich.

By zbadać zjawisko wykorzystywania dzieci zarówno w dzień jak i w nocy, ekipy starają się być w terenie jak najdłużej to możliwe. Ważnym szczegółem jest to, że w zależności od pory widzimy dzieci w różnym wieku, najmłodsze żebrzą w ciągu dnia, a starsze pracują wieczorami, sprzedając kwiaty lub grając na instrumentach muzycznych obok nocnych klubów i restauracji.

Dla dzieci przebywających w towarzystwie swojej rodziny staramy się być solidnym punktem odniesienia. W tym celu, oprócz dwóch ekip pracujących codziennie, grupa zawodowych streetworkerów i wolontariuszy udaje się w najczęściej uczęszczane rejony i organizuje happening - może to być malowanie lub inne prace ręczne robione z dziećmi. Używając hasła « zabawa na ulicy », nawiązujemy kontakt z dziećmi, które pracują lub żebrzą na ulicach i zwracamy na to zjawisko i na nasze działania uwagę szerokiego kręgu ludzi.

Platforma streetworkerska z Grecji

Typowy zimowy dzień

10 :00 Spotkanie w biurze świadczeń socjalnych dla niepełnosprawnych. Nie było go tam. Zostawiłem wiadomość na jego sekretarce.

11 :00 Cukiernia « Pic-Nic » : grupa czworga młodych ludzi. Jeden z nich zamierza się ożenić za cztery miesiące, szuka informacji na temat szkolenia animatorów. Zanim się tym zajmie, musi skończyć przymusową pracę w Jette.

Przysiada się starszy człowiek. Animator, zajmuje się sprawami, o których chciałbym wiedzieć więcej. Wymieniamy informacje. Telefon z przeprosinami od chłopaka, który nie przyszedł na spotkanie - umawiamy się na następne spotkanie.

Obiad. Wysłanie maila na temat projektu artystycznego w okolicy Brunfaut.

14 :00 Cukiernia na ulicy Brunfaut. Piszę list do faceta w więzieniu. Dosiada się jeden chłopak : « co u ciebie, dawno się nie widzieliśmy, itd. » Gmina zaczęła zagospodarowywać ich teren. Chciał się dowiedzieć, co zamierzają zrobić. Ruszamy do merostwa, żeby zobaczyć projekty. Telefon od chłopaka, który potrzebuje potwierdzenia, że zapisał się na szkolenie.

Projekty w merostwie. Najwyraźniej zaczęli zagospodarowywać ten teren już siedem lat temu. Na początek zrobili parking i boisko do koszykówki. Zamierzają zbudować mieszkania komunalne w miejscu boiska do koszykówki.

Etang noir : spotykam chłopaka, który dwa lata temu miał wypadek przy pracy. Trwa postępowanie sądowe w sprawie odszkodowania za częściowe inwalidztwo. Poszliśmy razem aż do kafejki internetowej, żeby poszukać informacji. Tam spotkałem kolejnych dwóch młodych ludzi.

Chłopak przyszedł po swoje świadectwo szkolenia.

Platforma streetworkerska z Belgii

Gary, trzynastoletni chłopak, mieszka w kartelu na środku najważniejszego miejsca w stolicy, o ile nie w całym kraju – Pola Marsowego. Bywał w naszej instytucji bardzo regularnie, każdego ranka przychodził na zajęcia w Ośrodku Powszechnej Edukacji, organizowane specjalnie dla nich. Po trzech dniach jego nieobecności, nie mając o nim żadnych wieści, poszliśmy do jego kartelu - jak zazwyczaj robimy, żeby sprawdzić, co się stało.

***10 :15** Przyszedłem do kartelu i znalazłem Gary'ego pozostawionego samemu sobie, ze zmiądzoną lewą nogą wydzielającą obrzydliwy zapach. Chłopak z tego samego gangu rzucił w niego, w następstwie « wyzwania », kawałem betonu. « Wyzwanie » jest częścią okrutnej, brutalnej gry o nazwie « śpiąca wojna ». Kiedy bierze się w niej udział, nie można dać się zaskoczyć w czasie snu, gdyż istnieje niebezpieczeństwo stania się ofiarą najróżniejszych działań, czasem nawet śmiertelną ofiarą.*

***10 :30** Gary, inny chłopak z tego gangu i ja pojechaliśmy taksówką, której szofer zgodził się nas zabrać, do szpitala Uniwersytetu Haiti.*

***10 :45** Dotarliśmy na oddział nagłych przypadków.*

***14 :00** Wszyscy pracownicy wyszli, w końcu jeden z lekarzy zwrócił na nas uwagę.*

***15 :00** Po błaganiach zgodził się w końcu wypisać receptę. Kupiłem wszystko i zaniósłem mu. Kazał mi poczekać.*

***16:30** Czekaając na powrót lekarza, zostawiłem Gary'ego i jego kolegę przy wejściu do gabinetu lekarskiego.*

***16 :55** Wróciłem. Dzieciaki uciekły. Poszedłem do kartelu, ale ich tam nie było.*

*Nazajutrz **7 :00** Idę do kartelu. Gary tam jest, znów zabieram go do szpitala, biorę ze sobą wszystkie lekarstwa i opatrunki.*

***10 :00** Lekarz zajął się Garym.*

Przez ponad tydzień przychodziłem do kartelu, żeby przynosić Gary'emu lekarstwa. Dzisiaj się cieszymy, Gary żyje, ma obie nogi i jest w pełni sił.

Platforma streetworkerska z Haiti

Żeby wiedzieć, co się dzieje, a jednocześnie nie opaść z sił, należy stale kontrolować ilość czasu, który spędza się w terenie.

- Streetworker powinien stale sprawdzać swój plan dnia i podróży, żeby spotykać różnych ludzi i śledzić zmiany w ich trybie życia.
  - szczegółowe planowanie (pory roku, dzień/noc, regularność i zmiany w planie dnia i podróży),
  - wybór miejsc (obiekty socjoedukacyjne, centra handlowe, ulice, skwery, hole, piwnice, bary, itd.),
  - narzędzia obserwacji i analizy (zapiski, syntezy, wspólne przemyślenia, itd.),
  - jakość informacji zbieranych przez ekipę i jej relacji z partnerami.
- Namierzając miejsca i krążąc po rejonach, gdzie zbierają się osoby, do których kierujemy działania, należy jednocześnie znaleźć strategie, by być dostępnym dla ludzi odosobnionych i oderwanych od grup, którzy nie bywają w takich miejscach.

Można zaobserwować, że rytm działalności z czasem się zmienia - istnieje ryzyko, że po kilku latach będzie się spędzało coraz mniej czasu na ulicy. W miarę rozwijania działalności

coraz więcej czasu zajmują sprawy do załatwienia i zaplanowane spotkania, do tego stopnia, że coraz trudniej znaleźć go na przebywanie na ulicy.

- Trzeba zachować równowagę między natłokiem spraw do załatwienia a stałą obecnością na ulicy : zarezerwować w kalendarzu czas na dni spędzane na ULICY.
- Obecność w terenie jest bardzo ważna - między innymi po to, aby spotykać nastolatków, którzy są zazwyczaj bardziej skłonni podejść do streetworkera na ulicy, by z nim porozmawiać, gdy mają taką potrzebę.
- Należy :
  - Zarezerwować czas na swoją obecność na ulicy, by wyjść do tych, którzy nie przyjdą do nas, a którzy stanowią główną grupę docelową dla streetworkera.
  - Kłaść nacisk na dyspozycyjność streetworkera – to jest główną cechą tej działalności.
  - Ustalić miejsca i dni swojej regularnej obecności na ulicy i przestrzegać tego planu. Regularne odwiedziny w określonych miejscach pomagają łatwo znaleźć streetworkera.

2.2.3. « Włóczenie się » - jedna z głównych metod działania streetworkerów

Proces integracji, zajmujący niekiedy dużo czasu, jest jednym z kluczowych punktów tej metody działania, gdyż daje okazję do poznania mapy okolicy i rytmu funkcjonowania ulicy, co pozwala na lepsze dostosowanie się. Znajomość miejsc, tego, co się w nich dzieje i jakie panują tam stosunki bardzo pomaga w zdobyciu dobrej pozycji w danym środowisku. Poświęcenie czasu na « nicnierobienie » jest w streetworkingu niezbędne, by przesiąknąć atmosferą danego środowiska i zrozumieć panujące w nim zasady, a jednocześnie niedostrzegalnie budować swoją pozycję, nie niepokojąc ludzi, do których kierujemy naszą działalność, narzucaniem swojego wsparcia.

Miałem spotkać ośmioletnie dziecko ulicy, Rocky'ego³⁵, który żebrał na tarasach MATONGE, dzielnicy na obrzeżach gminy KALAMU w Kinszasie. Z początku nie sądziłem, że uda mi się odnaleźć jego rodzinę. Podszedłem do Rocky'ego i dałem mu butelkę ze słodkim napojem i jedzenie, bo dzieciak był naprawdę głodny. Po wielu spotkaniach Rocky wreszcie bardzo szczerze opowiedział mi o swojej sytuacji. Jego matka wyjechała do Angoli, kiedy miał cztery lata, po śmierci jego ojca. Nie było nikogo, kto zadbałby o jego potrzeby (chodzenie do szkoły, ubranie, jedzenie, itd.) Lecz zanim poszedł na ulicę, mieszkał u swojego dziadka. Gdy podałem mu informacje dotyczące swojej rodziny, przeprowadziłem wywiad środowiskowy u jego dziadka, który potwierdził, że wnuk zniknął trzynaście miesięcy temu. Wystarczyło jedno spotkanie, by dał się zaprowadzić do dziadka i by na powrót szczęśliwie zamieszkali razem. Obecnie mały Rocky znów prowadzi normalne życie.

³⁵ Imiona zostały zmienione ze względu na poufność informacji.

« Włóczenie się », chodzenie po okolicy, jest techniką bardzo cenioną przez wielu streetworkerów. Umożliwia im ona złapanie rytmu życia ludzi, z którymi mają pracować, uzyskanie rzeczywistego dostępu do ich życia. Jak mówili nasi baskijscy koledzy na spotkaniu w Oslo w 2007, opanowanie sztuki « nicnierobienia » może stać się kluczem do nawiązywania kontaktów w pracy na ulicy.

Jednym ze sposobów, by nie czuć się niezręcznie w miejscach odwiedzanych przez ludzi, z którymi chcemy nawiązać kontakt, jest przyjść nieco wcześniej i zająć się czymś w rodzaju czytania gazety - streetworking kształci !

Platforma streetworkerska z Quebecu

Nawet jeśli istnieją gotowe do wdrożenia, opracowane wcześniej programy streetworkingu, należy pamiętać, że niełatwo jest tworzyć historię zawczasu. Przede wszystkim ze względu na to, że zdarzenia często zachodzą przypadkowo, a ma miejsce wiele zdarzeń, więc rzadko można przewidzieć, co może sprawić, że nasze działanie będzie skuteczne.

Miast tworzyć model działania, lepiej jest opracowywać program w trakcie procesu, w czasie, w którym mają miejsce zdarzenia, spotkania, dzieją się historie. Jakość takiego procesu jest tym bardziej wyjątkowa, gdyż umożliwia **rozwój i twórcze działanie**.

W tej fazie najważniejsza jest umiejętność obserwacji i analizy.

Nieopracowywanie planów zawczasu absolutnie nie oznacza, iż nie ma konieczności działania w sposób **odpowiedni, skuteczny** i, nade wszystko, bycia **przygotowanym** do działania i udzielania wsparcia.

Jakość procesu jest bardziej istotna niż widoczne rezultaty. Takie podejście wymaga nie mniej **uwagi, zaangażowania** i **oddania** ze strony streetworkera, który powinien być **wrażliwy** na wszystko, do czego może prowadzić dana sytuacja - skutek lub mimo jego działań.

Kobieta razem ze swoimi dziećmi żebrała i myła okna samochodów na ulicy. Kiedy pierwszy raz z nią rozmawialiśmy, wahała się, czy rozmawiać z « nieznanymi ». Pytała o nasz zawód, o to, czym się zajmujemy. Powiedzieliśmy, że jesteśmy nauczycielami, którzy starają się ułatwić integrację dzieci w szkole. W czasie rozmowy zadawaliśmy pytania na temat zdrowia jej dzieci, zwłaszcza najmłodszego (wówczas siedmiomiesięcznego), w formie przyjacielskiej wymiany zdań, co umożliwiło porozumienie. Po widywaniu się z nią przez ponad cztery miesiące, ekipie streetworkerów udało się nawiązać dobre stosunki i zaangażować ją i jej dzieci we wszystkie zajęcia, które organizujemy. Należy wyjaśnić, że nie uzyskiwaliśmy informacji podczas każdego kontaktu z tą rodziną. Z umiejętności słuchania wynika to, że ekipa streetworkerów przeważnie wie, jak nawiązać trwałe, stabilny kontakt z grupą docelową. W tym przypadku matka zaczęła się zwierzać na temat swojej sytuacji, mówić, że boi się o dzieci, i uznała, że jest gotowa, by zacząć życie z dala od ulicy.

Platforma streetworkerska z Albanii

2.2.4. Dać się poznać w środowisku, konsolidować kontakty

Starając się być jak najbardziej dostępnym i dyspozycyjnym, streetworker dochodzi do tego, że staje się częścią otoczenia. Wewnątrz tkanki społecznej, poprzez różne sieci relacji z ludźmi charakterystycznymi dla danego środowiska, « kumpli » czy « pośredników », streetworker zaczyna być w stanie ożywić poczucie wspólnoty, jak również przyczynić się do dobra społecznego dzięki powstawaniu i odradzaniu się podstawowych uczuć solidarności.

Jej integracja nastąpiła szybko, gdyż znała już wielu młodych ludzi. Odnowiła kontakty z osobami, które poznała przez Ośrodek Młodzieży, a to ułatwiło jej kontakt z gangami. Mimo że miała "wejścia", poświęciła czas na "włączenie się" i czytanie w parku, po to, by ludzie mogli ją często zobaczyć i zastanowić się nad jej obecnością.

W celu ułatwienia sobie dostępu do grupy docelowej, nawiązała w szkołach kontakt z woźnymi i pracownikami odpowiedzialnymi za organizowanie wolnego czasu uczniów. Uczestniczyła w Radzie, która założyła ponadpodstawową szkołę ogólnokształcącą.

Platforma streetworkerska z Quebecu

Pierwsze poznane osoby często są źródłem nowych kontaktów.

W Quebecu pojęcie « poteau », kumpel, służy do określenia osób, z którymi streetworkera łączą dobre relacje i którzy pomagają mu w integracji z określonymi środowiskami, w poznaniu ich, a nawet przekazywaniu im informacji. W zależności od kraju takie osoby są nazywane pośrednikami, kontaktami, partnerami, itd.

Chodzi o nawiązanie relacji z osobami trzecimi, które przebywają na tym samym obszarze lub znajdują się w otoczeniu młodzieży z ulicy (na przykład : właściciel popularnego baru, sprzedawczyni papierosów w danej okolicy, grupy mające kontakt z młodzieżą docelową, itp.)

W chwili, gdy sprzedawczyni papierosów powie mi, że taki chłopak zaczyna zadawać sobie pytanie : « co ten człowiek tu robi? », wiem, że próg został przekroczony.

Platforma streetworkerska z Wietnamu

Skuteczne działanie w sferze partnerstwa wymaga, byśmy dokładnie określili swoją misję i jasno przedstawili, co w związku z tym musimy robić.

Trzeba się zastanowić, co odpowiedzieć komuś, kto zapyta : « Co robisz? », gdyż to pytanie będzie się pojawiać często.

- **odpowiedzi są często różne**, w zależności od, między innymi, **wieku osoby, która zadaje to pytanie**
- **należy pamiętać o poufności**, która jest zasadniczą cechą tej działalności

- **wyjaśnienie, dlaczego nawiązuje się relacje z młodzieżą i dorosłymi**, jakie te relacje mają charakter, podanie przykładów
- bycie gotowym na to, by wyjaśnić swoje relacje z organizacją, która nas zatrudnia, jak również z innymi instytucjami (np. z policją).

Zbyt często wymaga się od streetworkerów, by współdziałali w utrzymaniu lub przywróceniu poczucia bezpieczeństwa i dobrej atmosfery społecznej. Politycy są skłonni mieszać ze sobą różne sposoby działania, zdają się myśleć, że można stosować je zamiennie: czasem żądają, by policja zajęła się społeczną animacją młodzieży, a streetworkerzy przyczyniali się do zaprowadzenia porządku publicznego.

Młodzież i inni ludzie znajdujący się w trudnej sytuacji potrzebują punktów odniesienia, by na nowo zbudować pozytywny stosunek do prawa. W związku z tym role policji i ekipy pedagogów ulicznych powinny zostać wyjaśnione, a działania jednych i drugich muszą być spójne i zachowywać swój odrębny charakter.

Pedagog uliczny jest osobą praworządną i częstokroć jedynym dorosłym, z którym młodzież lub inne osoby wykluczone mogą nawiązać kontakt i pozostawać w niezależnej i trwałej relacji.

- **Młodzi ludzie** mogą poddać streetworkera pewnego rodzaju **testowi**, przeważnie po to, by sprawdzić jego reakcję. Do niego będzie należało znalezienie drogi wyjścia z takiej sytuacji, co, mimo trudności, wyrobi mu opinię **dorosłego, który zasługuje na zaufanie i na którym można polegać**.

Test w parku miał pozwolić sprawdzić, jaka będzie reakcja streetworkera, gdy zobaczy nóż, który nieznacznie wysunął się z ubrania jednego z nich.

Platforma streetworkerska z Quebecu

Streetworking jest działalnością socjoedukacyjną, prowadzoną na rzecz ludzi społecznie wykluczonych w ich własnym środowisku życiowym. Takie określenie umiejscawia streetworkera w pełnym wyzwaniu środowisku, wśród partnerów i przeróżnych ludzi:

- młodzież i dorośli, do których kierowane jest działanie
- okoliczni mieszkańcy
- osoby zawodowo zajmujące się działaniem w sferze społecznej
- lokalni politycy.

Ekipa streetworkerów musi więc wynegocjować swoją pozycję. Wymaga to sprecyzowania charakteru jej działań natury edukacyjnej a jednocześnie nieformalnej, które stanowią podstawowy wymiar streetworkingu. Nazwy, którymi często określamy tę działalność, np.: „edukacja w środowisku życiowym”, „obecność społeczna”, czy „pomoc potrzebującym” (outreach work), nie oddają jej szczególnego charakteru.

Sponsorzy i/lub instytucje chcą czasem, by ekipa streetworkerów została określona jako partner, zanim jeszcze pozna ludzi, do których kierowane jest działanie i zbuduje z nimi relacje. Należy pamiętać, że nawiązanie relacji z tymi ludźmi musi stanowić pierwszy etap streetworkingu.

2.3 Oblicza streetworkingu

Nieformalna, swobodna edukacja i działalność skupiająca się na środowisku życiowym dzieci, młodzieży i ludzi dorosłych są realizowane głównie za pomocą 3 typów działań :

- **wsparcie indywidualne**
- **działanie grupowe**
- **działanie wspólnotowe**

Warto przyjrzeć się podanym przykładom - to interesujące, że streetworking często staje się **procesem**, którego okoliczności trudno przewidzieć. Należy również podkreślić, iż ten proces rozwija się, **wykorzystując możliwości**, które oferuje dana sytuacja i że w tym kontekście **cele i zamiary** zdają się być sprawą drugorzędną.

Jeśli rzeczywiście metoda opiera się na **potencjale** (młodego człowieka, na przykład), streetworker stara się usilnie, by nie stosować **własnych** rozwiązań, poczekać na właściwe okoliczności, aby w końcu **towarzyszyć** nieuchronnej dynamice wydarzeń.

Kontekst i otoczenie absolutnie nie zostają oddzielone od działania wspierającego, streetworking **opiera się** na tym, co jest i dzieje się w codzienności. **Rozważanie, obserwowanie i syntetyzowanie** rezultatów działań stanowią szkielet streetworkingu. Jak zobaczymy w rozdziale poświęconym ewaluacji, taki sposób podejścia do interwencji, korzystającej raczej z okoliczności i możliwości, które daje dana sytuacja, a nie stosowania określonego wcześniej rozwiązania, wpisuje się w logikę **skłaniania**, różną od logiki **instrumentalnej**.

W zależności od grup docelowych i zadań, które ma do wykonania każdy konkretny streetworker, niektórzy stosują materialne « przynęty » dostosowane do kultury i potrzeb ludzi, z którymi pracują. Talon na posiłek, coś do przegryzienia, piłka lub inny sprzęt sportowy, bilety do kina lub na jakąś imprezę, bilet podróżny, pomieszczenie i sprzęt techniczny do zrobienia stacji radiowej, studia nagraniowego lub montażowego, nawet przerwy albo strzykawki są przykładami rzeczy służących jako środek do nawiązania relacji o charakterze edukacyjnym z ludźmi, których się wspiera. Nie trzeba mówić, że te rzeczy odgrywają większe znaczenie, gdy stają się częścią relacji wsparcia, a tracą je, jeśli są celem samym w sobie.

Kodeks etyki streetworkerskiej

- *proces edukacyjny zakłada poziomą relację opierającą się na współuczestnictwie*
- *kontakt nawiązany z osobą mieszkającą na ulicy powinien stać się relacją opartą na założeniach edukacyjnych*
- *intencjonalność naszej interwencji powinna być jasna, podobnie jak wszystko, co proponujemy*
- *każde działanie pedagoga ulicznego ma na celu zapewnienie integralności ludzi mieszkających na ulicy i samego pedagoga*
- *staramy się być spójni i konsekwentni w tym, co mówimy, robimy i myślimy (być i robić)*
- *proces edukacji osoby mieszkającej na ulicy jest zawsze ważniejszy niż nasze osobiste interesy*
- *gdy wykonujemy swoją pracę, jako profesjonaliści musimy rozpoznać, co ma na nas wpływ z emocjonalnego punktu widzenia*

- po działaniu związanym ze streetworkingiem trzeba móc liczyć na bycie wysłuchanym, co pozwoli wypracować sobie emocjonalny punkt widzenia i rozważyć nasze niepokoje czy ryzyko zagrażające powodzeniu naszej interwencji
- praca edukacyjna będzie oparta na ramach teoretycznych i metodologicznych, które zapewnią naszemu działaniu punkty odniesienia
- złożoność naszej pracy wymaga od nas ciągłej nauki.

Platforma streetworkerska z Meksyku

Wychodząc od uniwersalnej koncepcji interwencji korzystającej z możliwości środowiska, będących we współdziałaniu ze środkami, które zainwestowali streetworkerzy, można się domyślać, iż różne działania na poziomie indywidualnym, grupowym i wspólnoty często częściowo się pokrywają. Powiedziawszy to, poświęćmy trochę czasu na lepsze zrozumienie tych wzajemnie uzupełniających się aspektów interwencji, korzystając z definicji sformułowanych przez członków Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych w *Guide de formation sur la communication avec les médias*, wydanym w 2005.

2.3.1. Wsparcie indywidualne

”W odpowiedzi na problemy przedstawione przez grupę docelową można zacząć działania wspierające, wynikające z podejścia globalnego, związanego z codziennymi realiami. Wsparcie ma być działaniem o charakterze uczestniczącym i pedagogicznym, jego celem jest uzyskanie przez grupę docelową wpływu na własne życie, stanie się ludźmi niezależnymi. Działania te zmierzają do (od)dania ludziom, do których kieruje się działania, pozycji osoby działającej-podmiotu, zdolnego wpływać na swoją sytuację, przyszłość i otoczenie. Interwencja ma często charakter ogólny i przybiera różne formy – od słuchania po mediację, od kwestii przetrwania po rozwój osobisty. Istnieje nieskończona ilość możliwości i sytuacji.”

Podczas swoich ”rundek po okolicy” streetworker może być proszony o wsparcie w różnych sytuacjach, tak w sprawach doraźnych jak i długofalowych, w ”małych kłopotach” i w poważniejszych problemach.

Streetworker proponuje pomoc polegającą na współuczestnictwie, zakładającą przymierze zbudowane na poszanowaniu praw jednostki, poufności informacji i uznania jej zdolności do usamodzielnienia się.

Słuchanie i negocjacje we wsparciu indywidualnym

Gdy kontakt zostaje nawiązany, rozpoczyna się nowa faza relacji: rozmowy o tym, co interesuje daną osobę, sprawy istotne i banalne, spędzanie czasu razem, okazywanie zainteresowania i odkrywanie się nawzajem. Gdy wkraczamy w tę fazę, pojawiają się prośby dotyczące spraw do załatwienia, można już określić niepokoje i potrzeby.

Od tej chwili streetworker i ludzie, do których kierowane jest działanie, razem tworzą wspólną diagnozę sytuacji przy użyciu różnych technik i narzędzi. Sprawa do rozwiązania zostaje przepracowana i pomaga się danej osobie w stworzeniu planu działania. Ta faza może mieć mniej lub bardziej określoną strukturę, lecz liczy się sporządzenie planu działania, tak aby obydwie strony wiedziały, do czego prowadzi ta relacja edukacyjna.

Chodzi w szczególności o podsumowanie danej sytuacji, określenie celów, które trzeba osiągnąć oraz środków i strategii, których należy użyć. Plan będzie stale sprawdzany przez

zainteresowaną osobę i ekipę w celu dokonywania ewaluacji procesu. W ten sposób uniknie się stosunków paternalistycznych i innych działań przynoszących efekt przeciwny do zamierzonego, jednostka znajdzie się w sytuacji, w której będzie twórcą zmiany.

Czy trzeba to powtarzać? Streetworker jest często zmuszony pracować przez długi okres czasu: delikatność i złożoność spraw istnień ludzkich, za które bierze odpowiedzialność, wymaga od niego całego morza cierpliwości, bycia skarbnicą pomysłowości.

Przywrócenie szacunku do samego siebie odbywa się również poprzez ponowne dostosowanie się do swojego środowiska. Innymi słowy, można dojść do zaakceptowania samego siebie, gdy człowiek zda sobie sprawę, że jest akceptowany przez innych, że jest wśród nich miejsce dla niego, że nie jest już napiętnowany czy okryty hańbą.

Platforma streetworkerska z Senegalu

Proces w relacji wsparcia

Pedagog uliczny jest dyspozycyjny i przygotowany na to, by ludzie, którzy tego chcą, mogli się z nim skontaktować. To ciężka praca, gdyż niełatwo jest stanąć w obliczu kogoś nieznajomego i pozwolić płynąć słowom. Ta właśnie chwila jest najważniejsza, wówczas tworzy się więź, krucha i delikatna, lecz istotna, należy zacząć ciągnąć ten wątek i słuchać drugiej osoby.

Trzeba temu poświęcić czas, gdyż bardzo często pierwsza prośba jest tylko kamuflażem dla prawdziwego problemu. Możemy znaleźć się w obliczu podstawowych potrzeb materialnych (pożywienie, dach nad głową, zdrowie, itp.), problemów związanych z uzależnieniem od narkotyków, potrzeby znalezienia pracy, trudnej sytuacji emocjonalnej, potrzeby zwiększenia pozytywnych relacji edukacyjnych w kontekście dusznej lub delikatnej sytuacji rodzinnej, itd. Jest tyle spraw do rozwiązania, ilu poszczególnych ludzi.

Rozmowy stanowią kluczową fazę wsparcia. Częstotliwość spotkań zależy od celów i problematyki. Trudność polega na ocenie możliwości i motywacji młodego człowieka, chodzi o to, by uszanować tempo jego postępów. Wymaga to dokonywania ciągłych dostosowań w propozycjach i odpowiedziach edukacyjnych. W związku z tym analiza, którą zrobimy przy pierwszej rozmowie, posłuży nam jako podstawa do budowania wsparcia. W miarę rozwoju procesu pojawiają się inne elementy i wymagają od nas dostosowania do nich naszej pomocy.

Opisana sytuacja opowiada o drodze Anisa, lat osiemnaście, którą przebył podczas sześciu miesięcy.

Ten chłopak nie został znaleziony przez ekipę – to jego uwięzienie w następstwie aktu wandalizmu popełnionego w okolicy zwróciło uwagę streetworkerów. Dopiero po jego wyjściu z więzienia mieliśmy okazję go spotkać.

Spotkanie z Anisem miało miejsce w jego dzielnicy. Skontaktowała nas z nim pracownica Punktu Informacyjnego dla Młodzieży. Potrzebował pomocy, od miesiąca spał w samochodzie, gdyż ze względu na jego agresywne zachowanie matka wyrzuciła go z domu.

Pierwszą rozmowę odbyliśmy w lokalu. Jedyna prośba Anisa dotyczyła pomocy w znalezieniu mu zakwaterowania. Najtrudniejsze do wytrzymania w tej sytuacji było dla niego to, że nie mógł się regularnie myć. Powiedzieliśmy mu o Punkcie Wodnym (prysznic publiczne), gdzie mógłby się kąpać, pracować za darmo bieliznę i miałby swój adres do korespondencji. Znał już całą sieć w Grenoble służącą ludziom bezdomnym i/lub bez środków do życia.

Anis wyjaśnił nam, że raz czy dwa razy spał w schronisku miejskim znajdującym się na drugim końcu miasta, lecz uważał, że warunki przyjmowania tam są zbyt restrykcyjne. Trzeba się tam zjawić o piątej po południu, żeby zarezerwować sobie miejsce i odmawiają przyjęcia, jeśli ktoś jest pod wpływem alkoholu lub narkotyków. Więc w te noce, gdy idzie « się rozerwać » ze swymi kolegami, sypia w samochodzie.

W pierwszej części tej rozmowy zwróciliśmy uwagę na wiele sygnałów, które uświadomiły nam na to, że chłopak skrywa wielkie cierpienie: regularne nadużywanie alkoholu i haszyszu oraz zaniedbanie higieny ciała wskazywały na jego zły stan.

Byliśmy jednak zaskoczeni, gdyż Anis zaakceptował status Osoby Bez Stałego Miejsca Zamieszkania (SDF) i nie uważał się za ofiarę. Z reguły, gdy pomagamy młodym ludziom wyrzuconym z domu rodzinnego, rzadko są gotowi zaakceptować noclegi w schronisku miejskim lub miejsca przeznaczone dla bezdomnych. Utożsamienie się z bezdomnymi jest bardzo dramatyczne.

Po wysłuchaniu jego prośby, staraliśmy się nakreślić ramy rzeczywistości. Znalezienie zakwaterowania zajęłoby zapewne wiele dni, a nawet miesięcy. Obecny kontekst sprawiał, że dostęp do tymczasowego zakwaterowania był bardzo utrudniony, dlatego Anis powinien skorzystać z własnej sieci (rodziny, przyjaciół).

Opowiadał nam o stosunkach ze swoją matką, używając bardzo mocnych słów. Paradoksalne było to, że pod koniec rozmowy, gdy zaproponowaliśmy mu warsztaty edukacyjne, poprosił nas, żebyśmy się z nią skontaktowali, by mógł u niej mieszkać, gdy będzie pracował. Mimo że nie drążyliśmy tego tematu, mieliśmy świadomość, iż to jest kluczem do problemów Anisa.

Anis nigdy nie pracował, ma kiepskie wykształcenie. Jego marzeniem jest być pracownikiem firmy przewozowej. Opowiedział nam krótko swoją historię i że wciąż ma przydzielonego pedagoga, ale nigdy się z nim nie widuje. Poprosiliśmy, by upoważnił nas do skontaktowania się z tym człowiekiem, aby poinformować go o działaniach, które zamierzamy razem podjąć. Zgodził się.

Ten wywiad umożliwił nam zdiagnozowanie sytuacji tego chłopaka i analizę różnych obszarów, nad którymi trzeba będzie pracować:

- pierwszy obszar : mieszkanie, jedzenie, higiena ciała*
- drugi obszar : jego cierpienia (incydent, relacje z matką) i poczucie własnej wartości*
- trzeci obszar : konsekwencje tego cierpienia (używanie alkoholu i haszyszu, agresywne zachowanie, czyny przestępcze).*

Fragment raportu z działalności ekipy Eybens w 2007, Francja

To był przykład wsparcia opierającego się na metodologii biorącej pod uwagę różnorodność kontekstów i tematów, jak również złożoność istniejących niuansów. Im trudniejsza jest

sytuacja ludzi, z którymi pracujemy, tym ważniejszy jest wymiar relacji w długim okresie czasu.

Pedagog uliczny towarzyszy danej osobie tak długo, jak ona tego chce – pomaga jej szukać najlepszych rozwiązań aż do granic możliwości, bez osądzania i moralizowania, koncentrując się wyłącznie na danej osobie, jej zdolnościach i możliwościach, które daje sytuacja.

Jest grudzień 2003, druga w nocy. Michèle, pedagożka uliczna, wychodzi z salonu Laurence w towarzystwie swojej wiernej suni, Fifille. Pies zatrzymuje się przed salonem kobiety, której Michèle dotychczas nie знаła, i sprawia, że ona się uśmiecha. Michèle wchodzi do środka i zawiera z nią znajomość.

W pracy nosi imię « Isabelle ». Zbliżyła się do pięćdziesiątki. Zdaje się, że sporo popijała. Zaczynają ze sobą rozmawiać, najpierw o swoich psach, potem trochę więcej o niej, bez użalania się nad jej losem.

Została prostytutką dwadzieścia lat temu, gdy miała trzydzieści lat. Ma agresywnego męża i dwudziestoletniego syna, chorego na schizofrenię. Rozmowa trwa około godziny, spotkają się jeszcze wiele razy. Michèle dużo dowie się o tej kobiecie, do której szczęście się nie uśmiechało. Jej droga przez życie była istotnie bardzo trudna: kiedy była mała, ojciec popełnił samobójstwo, rzucając się do wody razem z jej młodszą siostrą. Niedługo potem matka zrobiła to samo. Opieka nad nią przechodziła z rąk do rąk, wszyscy ludzie, którzy byli jej bliscy, znikali.

W 1984 traci córkę, ofiarę porwania. Była torturowana i gwałcona przez parę - straszna historia, nie do zniesienia. Winni zostali niebawem wypuszczeni z więzienia, Isabelle ciężko to przeżyła. Dużo opowiada o sobie, pewnego wieczoru zwierza się Michèle, że bardzo źle znosi swoją prostytutkę, że nie może wytrzymać z mężem, który izoluje ją od wszystkiego, (co więcej, zabiera wszystkie pieniądze, które ona zarobi). Nie chce więcej wracać do domu. Michèle kontaktuje ją z noclegownią, gdzie godzą się ją przyjąć, ale Isabelle ogarnia lęk i ucieka stamtąd w środku nocy. Znajduje schronienie u swojego klienta, Josepha. Ma wątpliwości co do jego zamiarów - Joseph ma poważny problem alkoholowy - więc postanawia opuścić jego dom. Uważa, że źle się dzieje i, nieufna, odchodzi stamtąd.

Michèle skontaktowała ją więc z innym stowarzyszeniem, które znalazło jej zakwaterowanie. Isabelle przestała pracować. Zawsze żyła z prostytutką, lecz teraz, z pomocą CPAS, postanowiła z tym skończyć. Obecnie jest w trakcie rozwodu i w końcu, w wieku pięćdziesięciu lat, zaczyna powoli cieszyć się życiem. Mimo wszystko ta historia ma dobre zakończenie. Isabelle jest z Josephem, oboje wydają się zakochani i spokojniejsi.

Platforma streetworkerska z Belgii

2.3.2. Działanie grupowe

« Działanie grupowe może być otwarciem drzwi, przejściem, kontynuacją lub rezultatem działania całościowego. Gdy chodzi, na przykład, o sport albo działania kulturalne i artystyczne, takie formy wsparcia umożliwiają osiągnięcie wyznaczonych celów socjoedukacyjnych.

Streetworking opiera się na wszelkiego rodzaju działaniach, które są okazją do wspólnych przeżyć a w konsekwencji – rosnącego zaufania.

Ludzi dziwi czasem ten aspekt ludyczny. W rzeczywistości ta część działalności przyczynia się do tworzenia jednego z najbardziej wyrafinowanych aspektów metodologii streetworkingu, który nazywamy « **podwójną przynętą** », pojęcia związanego z logiką skłaniania, którą opiszemy nieco później.

W pierwszym okresie interwencja w postaci działań i spotkań na ulicy wydaje się nie mieć wielkiego znaczenia. Za to w drugim okresie, gdy pojawiają się problemy, jakość pierwszego okresu okazuje się decydująca dla przezwyciężenia trudności. To podejście opiera się na antycypacji: wszystko zostaje ułożone wcześniej po to, by być skutecznym, gdy nadejdzie właściwy moment. »³⁶

« Aby nawiązać kontakt z grupą docelową, warto czasem skorzystać z czegoś, co nazywamy « pretekstem do spotkania ». Dla streetworkerów adresujących działania do dzieci lub nastolatków znakomitym sposobem jest zaproponowanie różnych spontanicznych działań grupowych (capoeira, gra na bębnach, zonglerka, piłka nożna, itp.) Najważniejsze, by grupa docelowa od razu dowiedziała się, czemu służą te działania, aby wyjaśnić, kim się jest i dlaczego jest się tutaj : « Jesteśmy pracownikami społecznymi; mamy umiejętności, czas i obowiązek dochowania tajemnicy ; jeśli ktoś z was ma jakikolwiek problem, jesteśmy do jego dyspozycji; jeśli nikt nie ma problemów albo ktoś je ma, lecz nie chce o tym mówić – zagrajmy w nogę. ». Dla streetworkerów adresujących działania do dorosłych pretekst do spotkań może przybierać bardzo różne formy: rozdawanie prezerwatyw lub strzykawek, zaproponowanie talerza zupy lub filiżanki kawy, itp. Niektóre preteksty mogą być czasem zadziwiające, tak jak ten wymyślony przez streetworkerkę z Liège, która odwiedza nocą dzielnicę prostytutek - zawsze towarzyszy jej mała sunia, Fiffille, i to ona jest pretekstem do spotkań. »

Platforma streetworkerska z Belgii

W wielu innych regionach świata robi się przedstawienia cyrkowe wspólnie z młodymi ludźmi z ulicy. « Cyrk świata », projekt zapoczątkowany przez Cirque de Soleil z Montrealu, działa w wielu krajach. Wiele miast w Quebecu chętnie powitało ten projekt, który umożliwia młodym ludziom uczestniczenie w procesie nauki, która jest jednocześnie zabawą i uczy dyscypliny, przyczynia się do nabrania zaufania i umiejętności, należy do projektów grupowych prowadzących do zdobycia uznania społecznego, a czasem nawet do zawodowstwa.

Platforma streetworkerska z Quebecu

³⁶ Fragment *Guide de formation. Travail social de rue et communication vers les médias*, Edwin de Boevé & Philippe Gosseries, 2005.

Perspektywa grupy

Ten sposób działania jest bardziej rozpowszechniony w krajach śródziemnomorskich i krajach Południa, niż na Północy. W tych społeczeństwach trudno poruszyć jakikolwiek temat bez udziału grupy i trudno jest też żyć na ulicy. Dlatego z jednej strony potrzebujemy grupy, by dotrzeć do jednostki, a z drugiej strony, jeśli dobrze układa się nasza praca z grupami, są one wsparciem dla jednostek i dla streetworkerów prowadzących działalność prewencyjną. Skupiamy się tu zarówno na celach grupowych jak i na czasie trwania działań, organizujemy nastolatkom i młodym ludziom czas wolny i rozrywki, zajęcia prowadzące do zatrudnienia i promujące kulturę, warsztaty szkoleniowe, inicjatywy stowarzyszeń - takie jak promocja zdrowego stylu życia, itp.

« W Belo Horizonte używamy capoeiry i gry na bębnach jako sposobu na zbliżenie się do młodzieży i przebywanie z nią. W dłuższej perspektywie to działanie grupowe przynosi kolejne korzyści pedagogiczne. W przeszłości capoeira była stosowana przez niewolników pochodzenia afrykańskiego, aby ćwiczyć się w samoobronie. Później ten rodzaj walki stał się sztuką, która pozwala młodym uniezależnić się, a czasem znaleźć zatrudnienie. Jest również okazją, by odnaleźć wytyczne, które zagubili, takie jak pewna dyscyplina i szacunek dla hierarchii opartej na umiejętnościach akrobatycznych i drodze inicjacyjnej. Ponadto młody adept capoeiry sam z kolei pełni istotną rolę edukacyjną, stając się przykładem dla faveli, z której pochodzi. »

Platforma streetworkerska z Brazylii

2.3.3. Działanie wspólnotowe

« Streetworker nie może oddzielać swoich interwencji od kontekstu, w którym działa. Z tego względu bierze on pod uwagę wszystkich ludzi w danej okolicy, którzy potencjalnie mogą z nim współpracować. Uczestniczy również w różnych działaniach podejmowanych przez – i razem z – miejscową społecznością, jednocześnie zachowując specyfikę własnego działania.

Streetworker stara się wspierać zwłaszcza powstanie i/lub utrzymanie społecznych sieci solidarności.

Poprzez swą działalność streetworker integruje się ze środowiskiem, w którym się porusza. W ten sposób ci ludzie w końcu zaczynają uważać go za osobę godną zaufania, która jest im w stanie pomóc, dać społeczności narzędzia ułatwiające jej funkcjonowanie i odpowiedzieć na jej potrzeby.

Dzięki pomocy indywidualnej, której udziela streetworker, styka się on z różnymi problemami ze sfery życia prywatnego, osobistego. Działanie wspólnotowe ściśle wiąże się ze zmianą podejścia do tych kwestii – stają się one sprawą społeczności.

Chodzi o to, by problemy, które powtarzają się u wielu jednostek, zostały przekształcone w problem społeczny, który jako taki powinien stać się przedmiotem troski społeczeństwa, sprawą, którą zajmą się politycy.³⁷

Perspektywa wspólnoty

³⁷ Fragment *Guide de formation. Travail social de rue et communication vers les médias*, Edwin de Boevé i Philippe Gosseries, 2005.

Poza bardziej uniwersalnymi diagnozami i identyfikacją problemów, z którymi regularnie spotyka się pedagog uliczny w określonych kontekstach, ta perspektywa zakłada nowe możliwości dla ludzi, z którymi współpracujemy: umożliwienie im dostępu do tego, co już istnieje i stworzenie tego, czego dotychczas nie było, aby reszta społeczności też mogła z tego korzystać.

«W Colomiers, na południu Francji, jeden z aspektów streetworkingu dotyczy takich miejsc w dzielnicy, w których spotyka się ludzi w każdym przedziale wiekowym, mieszkankę społeczną i kulturową.

Cel : proszenie napotykanym ludzi, by ujawnili swoje zamiłowania, pragnienia, chęci i przekształcenie tego w propozycje projektów, działań na rzecz dzielnicy. Za każdym razem prosi się ich o przedstawienie pomysłu/projektu przed kamerą, a jeśli to okazuje się trudne, o opisanie go.

Owoce tego działania zostają potem przedstawione podczas wspólnego posiłku na rynku, na który są zapraszani wszyscy mieszkańcy biorący w ten sposób udział w stworzeniu prawdziwej obywatelskiej analizy powstałej w oparciu o wyrażone pomysły/projekty i dyskusje na ten temat. Następnie powstają warsztaty, które zajmują się tymi tematami.»

ACSE Colomiers³⁸

Wykorzystujemy tu *przejęcie władzy* przez grupy docelowe, ich udział i twórcze działanie, jak również poczucie bycia społecznie użytecznym. Problemy indywidualne, trudności i konflikty przeżywane przez jednostki powinny zostać przedstawione szerszej publiczności. W ten sposób streetworking będzie mógł wspierać procesy integracji lokalnej, tak aby społeczności mogły korzystać z tego kanału komunikacji, wsparcia społecznego lub możliwości uczestniczenia w życiu miasta.

«Gdy między streetworkerem a ludźmi, do których adresuje swoje działania, zostanie zbudowana relacja oparta na zaufaniu, jest on często uważany za człowieka, który posiada klucz do rozwiązania wszystkich problemów. Doświadczyłem tego 12 stycznia 2007, podczas spotkania z 37 dziećmi z MALUEKA, trudnej dzielnicy w gminie NGALIEMA w KINSZASIE. Spotkałem się z dziećmi znajdującymi się w trudnej sytuacji i niektórymi ich rodzicami w domu jednego z przyjaciół dzielnicy. Celem tego spotkania było otwarcie ośrodka szkoleniowego dla dzieci – «postańców pokoju» w MALUEKA (zachodnia Kinszasa).

W trakcie tego zebrania dzieci zadawały mi pytania na różnorodne tematy (edukacja, brak prądu w dzielnicy i sprzętu w szkołach, itd.), oczekując, że znajdę rozwiązanie. Podobnie niektóre mamy, proszące mnie o wstawienie się za dziećmi z MALUEKA w rządzie i instytucjach ONZ, takich jak UNICEF. Miało to miejsce mimo że wyjaśniłem cel mojej wizyty: szkolenie dzieci według konkretnego programu.

Koniec końców zadałem sobie pytanie : Kim ja jestem ? Streetworkerem czy Świętym Mikołajem ?

Platforma streetworkerska z Demokratycznej Republiki Konga

³⁸ www.acse.info

Analiza terenowa przeprowadzana przez streetworkerów jest dopełnieniem analiz robionych przez innych partnerów. Streetworking znajduje się w sferze mediacji, by ułatwić ewentualny dostęp do istniejących mechanizmów przeznaczonych dla młodzieży w trudnej sytuacji.

Ekipy pedagogów ulicznych nie powinny angażować się w mechanizmy, do których nie mają dostępu młodzi ludzie, znajdujący się w najtrudniejszej sytuacji. Ich misją jest przywrócenie relacji między tą młodzieżą i jej środowiskiem, pomoc w korzystaniu z istniejących mechanizmów, lecz powinni unikać bycia kojarzonymi z tymi mechanizmami.

Z drugiej strony, streetworkerzy powinni dostarczać różnym partnerom informacji na temat młodzieży w trudnej sytuacji i problemów społecznych.

2.3.4. Różne koncepcje streetworkingu³⁹

Sposób podejścia	Aspekt techniczny streetworkingu	Aspekt polityczny streetworkingu	Interakcja między różnymi koncepcjami
Koncepcja wspólnotowa	Streetworking jest takim podejściem, w którym celem jest dotarcie do młodzieży, dorosłych i wszystkich ludzi w danej okolicy.	Streetworking stopniowo « znika » i przekształca się w właściwą pracę na rzecz społeczności.	Streetworking jest przygotowaniem do pracy na rzecz społeczności.
Animacja	Streetworking pozwala poznać potrzeby młodych ludzi i zaproponować działania odpowiadające ich oczekiwaniom.	Celem streetworkingu jest przekazywanie odpowiedzialności osobom, którym pomagają, poprzez realizację projektów, które stopniowo stają się ich własnością.	Często animacja - działania przeprowadzane na ulicy - jest wstępem do edukacji ulicznej. Lecz niekoniecznie będzie pasować do tej samej organizacji, w wielu przypadkach odnotowuje się « specjalizację » w innych kierunkach.
Edukacja	Streetworking jest sposobem podejścia, które poprzedza wsparcie indywidualne (wsparcie społeczne i/lub terapię).	Streetworking wspomaga rekonstrukcję jednostki jako istoty społecznej, rekonstrukcję tkanki społecznej. Próbuje w ten sposób powstrzymać proces wykluczenia społecznego.	Częściej to animacja jest wstępem do edukacji, nie odwrotnie. W przypadku niektórych ludzi proponowanie takich działań jest jednak trudne. Praca na rzecz wspólnoty jest trudna, gdyż w środowiskach, w których działają streetworkerzy nie ma świadomości zbiorowej. To są środowiska, z których człowiek chce się wyrwać.

³⁹ *Le Travail de rue en communauté française. Rapport de recherche pour la fondation Roi Baudouin*, Bruxelles, 1994

2.3.5. Podejścia i stanowiska

« Najważniejszą sprawą, którą należy przemyśleć, nie jest natura działań czy interwencji, lecz relacja oparta na zaufaniu. Zależy ona w dużej mierze od stosunku pedagogów ulicznych do dzieci. Trzeba być baczny, wysłuchać je, zanim zacznie się dawać rady, nie kłamać, wierzyć w ich możliwości i je dowartościowywać, nie składać obietnic nie będąc pewnym, że się ich dotrzyma. Te zasady mogą być mniej lub bardziej oczywiste, wynikają ze zdrowego rozsądku, ale też z doświadczenia zawodowego, które streetworkerzy nabywają podczas swojej pracy. »

Platforma streetworkerska z Filipin

Jako świadkowie kulis codzienności przeżywanej przez ludzi, z którymi pracują, streetworkerzy mają uprzywilejowany dostęp do różnych stron życia prywatnego i społecznego w danej społeczności. Mając z tymi ludźmi częstszy kontakt przy ich zajęciach codziennych, niż w kontekście interwencji formalnej, streetworkerzy są w stanie zrobić coś więcej, niżli tylko analizę objawów ich sytuacji. Mogą przeprowadzić głębszą analizę warunków i sposobów ich życia, dynamiki i sieci społecznych, jak również dobrych i złych stron ich rzeczywistości.

Jedną z codziennych praktyk pedagoga ulicznego jest **uważne słuchanie**, które, w odróżnieniu od innych działań, odbywa się w naturalnym środowisku tych ludzi. To oni decydują o chwili i miejscu, gdy zaczną rozmawiać, by wyrazić swoją prośbę lub propozycję, albo porozmawiać o jakimś problemie – może to być na schodach domu, w samochodzie, barze, na chodniku. Siedząc lub stojąc, czy też podczas gry w piłkę, streetworker nawiązuje komunikację, która później przybierze bardziej zorganizowaną formę, lecz w tej fazie to właśnie jest najbardziej istotne. Gdy mowa o społecznościach napiętnowanych lub w dużej mierze wykluczonych ze społeczeństwa, warto stworzyć z nimi bezpośrednie kanały komunikacji - poufne, dobrowolne i neutralne.

Istnieją postawy i techniki, które należy przyjąć, by słuchanie miało szansę powodzenia – każdy streetworker wypracowuje swój własny styl. Najważniejsze to mieć jasne stanowisko i ramy działania, gdyż w tak swobodnym kontekście łatwo jest się zaplątać i zbić z tropu osobę, której chce się pomóc. Pedagog uliczny *wchodzi i wychodzi* ze środowiska danej jednostki, jest pośtańcem, mostem, osobą pierwszego kontaktu, brakującym dotychczas ogniwem, które przynosi wsparcie i pocieszenie. Lecz nie mieszka w tym środowisku, nie jest ani sąsiadem, ani członkiem rodziny, ani przyjacielem.

Pracowanie w danej dzielnicy i jednocześnie mieszkanie w niej nie jest najwłaściwszym ani najłatwiejszym rozwiązaniem.

« [...] Pedagog, będący pośrednikiem między dwoma światami, powinien wyjaśnić ludziom z ulicy dominującą logikę społeczną, jej ścieżki, motory działania i kierunki. »

Platforma streetworkerska w Hiszpanii i Kraju Basków

Streetworkerzy (po tym, jak zostaną zaakceptowani i zaakrobowani przez dzieci, gdy już zdobędą ich zaufanie) powinni być inni niż dorośli, których te dzieci znają

ze swojego życia codziennego. Te dzieci uważają nas za kogoś, kto umożliwi im kontakt ze światem istniejącym poza granicami getta społecznego.

Również w sensie geograficznym łatwiej jest, gdy streetworkerzy nie mieszkają na terenie takiego getta. Nasz zawód jest zazwyczaj absorbujący i często dość stresujący. Z jednej strony elastyczne godziny pracy, nieoczekiwane i nieprzewidziane sytuacje, potrzeba obecności, by interweniować w przypadku sytuacji kryzysowej, a z drugiej - trudne, agresywne i wulgarne zachowania młodych ludzi, brutalność i bieda w getcie, z którymi musimy się mierzyć każdego dnia, stanowią wystarczająco poważne wyzwanie.

Mieliśmy kłopot, gdy streetworkerzy robiący świetną robotę mieszkali zaledwie kilka ulic dalej od dzieci, z którymi pracowali. Dzieciaki zaczęły przychodzić i pukać do drzwi ich prywatnych mieszkań. Są momenty, kiedy nie chce się już być w pracy, a brak takiej możliwości może okazać się prawdziwym problemem. »

Platforma streetworkerska w Polsce

Poza interwencją na ulicy, obecność na terytorium należącym do kogoś innego warunkuje jeszcze wiele innych właściwości streetworkingu. W tym względzie dostosowanie się i dyskrecja, których wymaga taka sytuacja, każą odwołać się do rozważań natury metodologicznej i do etyki tej pracy.

« Streetworking jest zawodem wymagającym cierpliwości, gdyż najczęściej młodzi ludzie, z którymi pracujemy, bywają kapryśni i agresywni. Słuchając ich, streetworker powinien przyjąć konkretną postawę: słuchać uważnie i nie narzekać na ich zachowania, być odważnym i otwartym.

Będąc czasem uważanym za współnika młodych ludzi z ulicy, streetworker powinien przyjąć postawę, która pomoże zrozumieć przechodniom, iż ci młodzi są częścią społeczeństwa i że zasługują na godne życie.»

Platforma streetworkerska z Demokratycznej Republiki Konga

Istnieją różnice między przykładami dotyczącymi konieczności wpisania swojego działania w ramy postępowania **indywidualnego i emocjonalnego** i/lub instytucjonalnego. Niemniej jednak kwestia zaangażowania wydaje się być czynnikiem rozstrzygającym.

Nieosądzanie napotkanych sytuacji jest natomiast cechą charakterystyczną i waga uszanowania dyskrecji, poufności i tajemnicy zawodowej wydają się decydujące.

Warto również zauważyć, że **rodzaj skuteczności**, potrzebnej w tym działaniu, to skuteczność **pośrednia**.

Zdolność **ciągłego dostosowywania się** do procesu, jego miejsce **w czasie** i **rezultaty** wynikające z danej sytuacji są najistotniejszymi elementami.

Takie podejście oznacza, iż nie można ograniczyć się do **wcześniejszego planowania** i należy zaakceptować fakt, że **w trakcie tego procesu** istnieją **momenty przestoju, które wydają się bezowocne**.

Bycie w terenie i odnoszenie wrażenia, że jest się nieskutecznym, wydaje się powracającym niepokojem streetworkerów, lecz stanowi on często część metody.

Tu stajemy przed problemem **złożoności** całej sytuacji.

Przeważnie streetworkerzy czują się swobodniej, a jednocześnie mają więcej wątpliwości, gdy mają większe pole działania, nie ograniczające się do, na przykład, narkomanii lub przestępczości.

Podejście do różnych kwestii w sposób bardziej **globalny** i **ogólny** pozwala na bardziej trafne porównania.

Na wyniki w danym procesie można liczyć dopiero po upływie jakiegoś **czasu**, **stopniowo**, **powoli** i dzięki **ciągłemu** działaniu.

Warto połączyć **pomoc indywidualną**, **działania grupowe** i **działania wspólnotowe**, gdyż współdziałanie tych trzech czynników umożliwia «**podwójną przynętę**» i realne **przewidywanie**. Podwójna przynęta polega na działaniu w wielu fazach, które są wzajemnie ze sobą powiązane, uwydatniając tak nieformalne jak i formalne wymiary tych działań..

W pierwszym okresie interwencja w postaci zajęć i spotkań wydaje się nie mieć wielkiej wagi i nie przynosić poważniejszych rezultatów. Rzeczywiście, rozmowy o wszystkim i o niczym lub zajmowanie się jakąś grą czy sportem bez wyraźnego celu może wydawać się niepotrzebne.

Jednak w drugim okresie, gdy pojawiają się problemy, jakość pierwszego okresu okazuje się decydująca, by pokonać trudności. Ta metoda wymaga **przewidywania**, by móc być **skutecznym w najważniejszym momencie**. W rzeczywistości koncepcja podwójnej przynęty udowadnia, że czas przeznaczony na «wspólne nicnierobienie» podczas spotkania na ulicy lub, na przykład, «wspólnego działania», takiego jak mecz piłki nożnej, daje możliwość stworzenia świata wspólnych przeżyć i relacji opartych na zaufaniu, na które będzie można liczyć, gdy sytuacja będzie wymagała pomocy ze strony streetworkera, czy to na poziomie indywidualnym, czy grupowym, czy też wspólnoty.

W sumie chodzi o wypracowanie warunków, które sprawią, że interwencja streetworkera będzie bardziej skuteczna, kiedy stworzona w ten sposób relacja umożliwi wsparcie, kiedy trzeba będzie zaprojektować silnie zakotwiczone działanie dostosowane do potrzeb, dążeń i kultury osób, których będzie dotyczyło.

Jeśli chodzi o metodologię, to wszystko obraca się wokół rozwiązań, które wybierze streetworker - spośród mnóstwa innych, możliwych do wybrania. Warto przyjrzeć się temu aspektowi i idei, że streetworker ma zawsze «**otwarte drzwi**» i zachowuje wielką **elastyczność** w działaniu.

« Kamel bardzo regularnie przychodził na moje zajęcia sportowe. Wiedziałem, że miał ciężkie przeżycia, czasem był pokryty siniakami, lecz nigdy mi o tym nie opowiadał. Pewnego dnia ojciec złamał mu rękę. Spotkałem go na ulicy i wyjaśnił mi swój problem. Później spotkałem jego ojca, który opowiedział mi o tym zdarzeniu. Umówiliśmy się we trzech, by zrobić bilans sytuacji i żeby każdy mógł się wypowiedzieć. W ten sposób organizuje się regularne wsparcie. Kamel nigdy nie przyszedłby mi o tym powiedzieć, gdybyśmy nie mieli czasu się poznać dzięki zajęciom. Stopniowo zbudowaliśmy relację opartą na zaufaniu, która umożliwiła mi skuteczne działanie w najważniejszym momencie. Po tamtym spotkaniu ojciec już nigdy nie podniósł ręki na swojego syna.»

Platforma streetworkerska z Belgii

Humor

Może się to wydawać błahe, lecz poczucie humoru jest nierozdzielnie związane ze streetworkingiem, razem z inteligencją, wyczuciem i przenikliwością humor pozwala rozładować trudne sytuacje.

Humoru nie można mylić z ironią lub cynizmem, które często mogą ranić innych.

Żeby pracować z dziećmi, trzeba dać się poznać jako osoba pomysłowa, zabawna i dynamiczna. Należy starać się urozmaicić codzienne zajęcia, pamiętając o potrzebach dzieci. Dzieci nie powinny się ani rozpraszać, ani nudzić.

Platforma streetworkerska w Nepalu

Stworzenie relacji między ludźmi a mechanizmami

Te relacje służą również po to, by połączyć mechanizmy, które mają stanowić drogi w obiegu społecznym. Pedagodzy pomagają młodym uzyskać dostęp do ogólnych mechanizmów, których oni nie znają lub też nie mają odwagi z nich korzystać (kluby młodzieżowe, obiekty sportowe i kulturalne), jak również ułatwiają dorosłym znajdujących się w sytuacjach grożących wykluczeniem społecznym dostęp do usług publicznych (porady prawne, system opieki zdrowotnej, instytucje społeczne, itd.). Streetworker wspiera, daje im poczucie bezpieczeństwa i przekazuje pałeczkę innym profesjonalistom. Takie działania, skierowane często do osób w trudnej sytuacji społecznej, mają na celu polepszenie współpracy między różnymi instytucjami.

Metodologia streetworkingu jest realizowana zarówno poprzez odwiedziny w domach, jak i usługi i zajęcia w organizowane w pomieszczeniach stowarzyszenia. Nasze biuro w Tiranie znajduje się w centrum miasta, dzieci mogą przychodzić i aktywnie uczestniczyć w zajęciach w ośrodku. Ta lokalizacja jest dla nas korzystna, gdyż w centrum miasta nie ma innych organizacji, które prowadziłyby taką działalność jak my. W związku z tym, iż większość dzieci przebywa w centrum miasta, istnienie struktury, która byłaby do ich dyspozycji w czasie ich godzin « pracy », zostało uznane za naprawdę konieczne.

Naszą grupą docelową są, jak już wspomnieliśmy, Romowie i mniejszość egipska. To ludzie o bardzo odmiennej kulturze, którzy jednocześnie muszą codziennie stawiać czoło dyskryminacji społecznej i rasowej. Niezmiernie dużo podróżują po Albanii i często nielegalnie przekraczają granice.

Partnerstwa są kluczową kwestią holistycznej i skutecznej interwencji. Działa sieć różnych struktur rządowych i pozarządowych, jak również funkcjonuje mechanizm umożliwiający świadczenie usług dla dzieci i ich rodziców.

Platforma streetworkerska w Albanii

Ukierunkowywanie i uruchamianie nowych mechanizmów

Liczne prośby, które dostajemy, wykraczają poza nasze możliwości działania i musimy kierować dane osoby do specjalistów, zajmujących się tymi konkretnymi sprawami. W tym celu towarzyszymy najczęściej takiej osobie i ustalamy ramy wsparcia z właściwym specjalistą. Lecz czasem nie ma odpowiednich usług specjalistycznych i wtedy streetworkerzy są pionierami i założycielami. Często zdarza się, że w ramach programu edukacji ulicznej prowadzimy projekt pilotażowy będący odpowiedzią na duże zapotrzebowanie, a po jego ewaluacji władze lokalne dają środki na to, by przekształcić go w niezależny projekt - wtedy streetworkerzy mogą kontynuować swoją pracę. W wielu dzielnicach nie ma świetlic, infrastruktury sanitarnej dla ludzi żyjących na ulicy, ośrodków młodzieżowych czy punktów informacyjnych dla cudzoziemców. Streetworkerzy podejmują liczne inicjatywy tego rodzaju, porównują je i potwierdzają potrzebę ich istnienia - w ten sposób tworzą nowe zasoby służące społeczności. Streetworkerzy często zajmują tymczasowo inne obiekty edukacyjne, robią to w celu zwiększenia odzewu na popyt i zinstytucjonalizowania go. Streetworker jest barometrem służącym do dostosowywania

nowych usług do rzeczywistości, w której żyją ludzie. Poza wsparciem w konkretnych sytuacjach, interwencja ma znaczny wpływ na wspólnotę i poszerzenie przysługujących jej praw.

Uprzywilejowywanie uczestnictwa ludzi najbardziej bezbronnych

W projektach indywidualnych i grupowych streetworking dąży do zapewnienia tym ludziom dostępu do usług publicznych i, w miarę możliwości, uczestnictwa w życiu politycznym. Projekty służą też temu, by głos ulicy został usłyszany przez władze, by miał wpływ na politykę. To nie jest łatwe zadanie i bez wątpienia wymaga dyskusji, lecz w całej konstrukcji metodologicznej nie wolno zapominać o wymiarze politycznym, który ma ogromny wpływ na jednostki i społeczność.

Zwiększanie perspektyw

Odnosimy się tu do działań odkrywczych – dotyczących usług, mechanizmów, czy też miejsc. Ważne jest, by ci ludzie wychodzili poza swoją dzielnicę, otwierali się, zdobywali nowe terytoria, stawali się niezależni, stawiali czoło spojrzeniom nieznanym i sami patrzyli, wiedzieli, że są anonimowi i mają takie możliwości, jak wszyscy inni. Streetworking oferuje wsparcie w tych procesach « odkrywania », nadając im taki kształt, jakiego wymaga dana jednostka lub sytuacja.

Realizowanie działań z naturalnymi grupami

Zwłaszcza w krajach Południa, streetworker pracuje z grupami naturalnymi, które są najlepszym narzędziem, by dotrzeć do dynamiki zarówno grupy, jak i jednostki. Proponuje się działania i od tej chwili rozpoczyna się proces, w którym grupa kwestionuje siebie, a potem konsoliduje. Dla jednostek grupa jest wszystkim i dlatego umocnienie więzi jest najlepszą polityką prewencyjną.

Zajmowanie się ludźmi ważnymi dla społeczności i wspieranie ich

Praca z ludźmi, którzy mają konkretne potrzeby, jest równie istotna jak wspieranie tych, którzy w sposób naturalny wskazują kierunek, dają informacje, przychodzą na nasze miejsce i organizują życie wspólnoty. Praca streetworkerów niczemu by nie służyła, gdyby nie było podstawy w postaci naturalnego wsparcia zintegrowanego z życiem codziennym : kelnerów, sklepikarzy, policjantów, mechaników, wędrownych handlarzy, liderów, etc. Należy dołożyć starań i poświęcić czas na rozmowy z ludźmi, którzy są punktami odniesienia w danym terenie, słuchać ich, ukierunkowywać, wspierać i rozmawiać na temat zmian w dzielnicy.

Stanie się częścią życia społeczności

Biorąc pod uwagę te same względy, możemy powiedzieć, że streetworking, mimo że jego adresatem są jednostki, opiera się na grupach i znajduje dla siebie miejsce w społeczności, która powinna być słyszalna i rozpoznawana, aby móc ją przekształcić we współnika w pracy integracyjnej. Niewiele mogą przynieść zmiany w konkretnej sytuacji danej osoby, jeśli nie ma głębszej zmiany w społeczności. Dlatego streetworker żyje życiem dzielnicy - aby ludzie, z którymi pracuje, uczestniczyli w działaniach i by w ten sposób zmniejszył się dystans i nieufność w stosunku do niego, żeby można było stworzyć przestrzeń zaufania i solidarności.

Występowanie w roli mediatora w danej społeczności

Działania mediacyjne podejmowane przez streetworkerów w dzielnicach, w których stykają się ze sobą mieszkańcy, sprzedawcy i młodzież lub dorośli, mogą pomóc w rozładowaniu napięć, a nawet zmienić na lepsze niektóre aspekty życia tych ludzi, tworząc okoliczności do zbudowania solidarności między tymi, którzy w przeciwnym razie mogliby wzajemnie sobie szkodzić.

Na przykład w dzielnicy Mont-Royal w Quebecu streetworking od wielu lat oferuje usługi mediacji między sprzedawcami a ludźmi ulicy, po to, by przyczynić się do pokojowego współistnienia, a nawet harmonijnej integracji.

Platforma streetworkerska w Quebecu

Właścicielka-szefowa kuchni, która przedtem odpędzała dzieci ulicy krążące wokół restauracji i naprzykrzające się klientom w oczekiwaniu na resztki posiłków, stała się wrażliwa na ich potrzeby po tym, jak streetworker zaprosił je do wspólnego jedzenia przy swoim stole. Ich nowy obraz, dzięki szacunkowi, którym obdarzył je streetworker, spowodował, że kobieta spojrzała inaczej na te dzieci, które dotychczas postrzegala wyłącznie jako zawadę w prowadzeniu interesu - zobaczyła w nich ludzi, w dodatku znajdujących się w potrzebie. Od tej chwili miast wyrzucać jedzenie, daje im to, co klienci zostawili na talerzach. Jej zachowanie nie oznacza jedynie zmiany w postrzeganiu tych dzieci, oszczędza im też pogardliwych spojrzeń, które musiały znosić, gdy wygrzebywały jedzenie ze śmietnika.

Platforma streetworkerska w Senegalu

Strategie	Taktyki	Kluczowe słowa
<p>Bycie obecnym i dyspozycyjnym</p> <p>Nieoceniać ludzi, ograniczanie się do obserwowania działań i sytuacji</p> <p>Bycie źródłem zasobów dla danej społeczności. Interesowanie się ludźmi i ich historiami</p> <p>Pracowanie z perspektywą polityczną i wspólnotową, tzn. nietraktowanie jednostki jako objawu, lecz jako podmiot zmiany.</p> <p>Interwencja jest oparta na relacji i pozytywnym uczuciu, co nie oznacza, że nie można nigdy oceniać rezultatów, mówić o naszej pracy, czy że nie ma konkretnych, szybkich i skutecznych sposobów oceniania udzielanej pomocy.</p> <p>Wprowadzenie do społeczności języka odmiennego niż taki, który piętnuje.</p> <p>Nawiązanie relacji między jednostkami i grupami a mechanizmami społecznymi.</p> <p>Stworzenie « neutralnych » przestrzeni dla spotkań i promowania działań tych ludzi.</p>	<p>Bycie znanym w swoim rejonie.</p> <p>Bycie dyskretnym i okazywanie szacunku.</p> <p>Posiadanie różnych użytecznych informacji : dotyczących pierwszej pomocy, adresów internetowych, o ograniczaniu ryzyka, nowych informacji dotyczących dzielnicy, znajomość relacji rodzinnych i towarzyskich, itp.</p> <p>Umiejętność odszyfrowywania oczekiwań</p> <p>Używanie języka ciała i swojej obecności dla wspierania w smutku i reagowania na ich radość.</p> <p>Poruszanie się na granicy władz i ludzi, instytucji i dzielnicy. Niescalanie się z żadną z tych przestrzeni.</p> <p>Realizowanie działań edukacyjnych, rekreacyjnych, służących spędzaniu wolnego czasu, przeżywaniu przygód, itd. dla ludzi, z którymi pracujemy, w celu otwierania przed nimi nowych horyzontów, promowania uczestnictwa i pozytywnych doświadczeń, tworzenia więzów zaufania i sytuacji, w których dzięki słuchaniu będą mogły pojawić się prośby wyrażane przez ludzi, do których kierujemy swoją działalność.</p>	<p>Bliskość i dyspozycyjność</p> <p>Regularna i rzetelna obecność</p> <p>Zachowanie dyskrecji oraz szacunek dla stylów życia i kultur</p> <p>Poznanie terytorium i jego funkcjonowania w czasie</p> <p>Zrozumienie czasu</p> <p>Nawiązanie kontaktów</p> <p>Punkty odniesienia dla wspólnoty</p> <p>Elastyczność metodologii: przystosowywanie się do każdej sytuacji</p> <p>Utrzymywanie stosunków z profesjonalistami na danym terenie, wzajemne uznanie</p> <p>Właściwe środki i narzędzia</p> <p>Ekipa, która daje wsparcie</p>

2.4 Zarządzanie streetworkingiem

Organizacja pracy i zarządzanie zasobami ludzkimi

Praca zespołowa, we dwójkę, służy wzmocnieniu sił. Wielu streetworkerów jest wyczerpanych, gdy pracują sami i są zdani tylko na siebie. W zależności od kontekstu kulturowego i zakresu działań, w niektórych ekipach zawsze mobilizuje się partnerów do pracy w terenie, podczas gdy w innych w pewnych sektorach działa się pojedynczo, znajdując inne sposoby dzielenia się pracą i wymiany doświadczeń – w ten sposób unika się wyizolowania (wzajemne wizyty w terenie, regularne spotkania i kontakt telefoniczny, itd.).

Sposób zarządzania zależy od ekipy, usługi i sektora, których dotyczy projekt. Mowa tu o projekcie edukacyjnym, w którym powinny zostać opisane cele ogólne i operacyjne, jak również sposoby ich realizacji. Działania są zaplanowane na krótki i średni okres czasu.

Wydaje się to ograniczeniem, lecz gwarantuje solidny kontekst instytucjonalny, sprzyjający mobilizacji ekipy. Z drugiej strony, im lepiej zostaną określone ramy działań, tym szybciej nastąpi integracja nowych streetworkerów.

Ten proces zorientowany na cele umożliwia ustalenie podstawy pracy, jej wątku przewodniego. Niektóre ekipy przeżywają trudności ze względu na różnice zdań w kwestiach zawodowych, co jest przyczyną:

- braku pracy zespołowej (rozdzielenie zadań, przydzielanie różnych członków społeczności różnym pracownikom, praca w pojedynkę)
- utracenia ludzi, do których kierowane są działania i pogorszenie jakości pracy.

Inne ekipy nie potrafią oprzeć się presji i wymaganiom ze strony różnych instytucji, ponieważ nie poinformowały wyraźnie o swoich priorytetach.

Należy wykluczyć wszelką sztywną normalizację - trzeba brać pod uwagę różnice w rejonach i sposobach działania ekip pedagogów. Niemniej jednak pewne konieczne elementy powinny być wymagane.

Kilka wniosków do zapamiętania:

- jasne określenie hierarchii systemu organizacyjnego i ról poszczególnych osób
- szczególną uwagę należy poświęcić działaniom edukacyjnym i pomocy technicznej dla ekip pedagogów
- zorganizowanie procesu wymiany informacji wewnętrznych.

Również cotygodniowe spotkania ekip powinny być kwestią uregulowaną. Należy pamiętać o następujących sprawach :

- stały porządek dzienny
- protokoły zebrań
- uszanowanie godzin pracy
- zaangażowanie uczestników
- warunki, które umożliwią każdemu zabranie głosu.

Narzędzia i metody łączenia ich

Niezbędne jest określenie i opanowanie tych narzędzi. Rodzaje sprawozdawczości dotyczącej pracy wykonywanej przez streetworkerów to, np.: karty pracy dotyczące projektu,

sprawozdanie z podjętych działań, indywidualne arkusze dotyczące obserwacji grupy docelowej, roczne studium na temat grupy docelowej i zeszyt dyżurów.

Terminarze ze zrealizowanymi działaniami są najważniejszym narzędziem sprawozdawczości, należy jednak regularnie przeprowadzać ich analizę jakościową, po to, by mieć dokładniejszy obraz prowadzonych działań i ich różnorodności.

Narzędziami są wszystkie rodzaje napisanych tekstów, to skarbnica wiedzy dla ekipy. Regularne, stale aktualizowane analizy dzielnic i przeprowadzane ewaluacje wskażą ewentualną konieczność powtórzenia działania, potrzebę rozszerzenia go lub przesunięcia na inny obszar.

Szkolenie i wspieranie ekip edukacyjnych

W swej codziennej praktyce streetworker, mimo iż stanowi część ekipy, jest często sam w kontakcie z młodymi ludźmi i w licznych sytuacjach edukacyjnych. Potrzebuje ekipy, by nabrać dystansu, gdy dokonuje ewaluacji i analizuje sytuacje i działania. Ekipy streetworkerów nie mogą robić wszystkiego, powinny mieć, podobnie jak ich rady zarządzające, jasną świadomość swojej misji i umiejętności.

Pewien dyrektor, mający doświadczenie w pracy z młodzieżą, zaangażował się w towarzyszenie swym nowym streetworkerom w pracy na ulicy. Było to dla nich cenne szkolenie « w terenie », które zmniejszyło poczucie odosobnienia i dodało im pewności siebie w pracy z młodymi ludźmi w trudnej sytuacji. Bliskość ulicy umożliwiła też dyrektorowi lepsze zrozumienie problemów dotyczących dzielnicy. Pozwoliło im to z większym przekonaniem zabierać głos na zebraniach z przedstawicielami innych organizacji i zdobyć większe uznanie dla wartości pracy z młodymi ludźmi w trudnej sytuacji.

Platforma streetworkerska w Wielkiej Brytanii

W ramach swojej misji ekipa streetworkerów powinna podejmować niezbędną inicjatywę i ryzyko. To jest możliwe tylko wtedy, gdy rada zarządzająca, od której zależy działanie, jest obecna i odpowiedzialna, ekipa posiada pewną swobodę działania, a między ekipą a radą panuje wzajemne zaufanie.

Zarządzający są odpowiedzialni za zapewnienie wsparcia, nadzoru i warunków, które umożliwią utrzymywanie dobrego tempa pracy.

Relacje między instytucjami i partnerami

W trakcie działań obecność w terenie i uczestniczenie w przeżyciach młodych ludzi umożliwi zbudowanie i utrzymanie « kapitału zaufania » oraz « relacji opartej na towarzyszeniu », koniecznych dla realizacji misji.

Jeśli ekipa streetworkerów jest regularnie « oblegana » w wielu miejscach wspólnych działań i konsultacji, należy o tym porozmawiać na osobności, aby nie psuć swego wizerunku w oczach grupy docelowej. Chcielibyśmy jednak zwrócić uwagę na dwa symptomy związane ze zbyt dużą ilością tego rodzaju spotkań:

- czas spędzany w terenie, z ludźmi, do których kierujemy działania, zaczyna się kurczyć

- zmniejsza się ilość najbardziej efektywnie spędzanego tam czasu (nieobecność ekipy wieczorami, w weekendy, itd.).

Partnerstwo z innymi instytucjami (przygotowywanie i przedyskutowywanie działań) może być załatwiane przez kogoś innego niż streetworkerzy; osoby zarządzające i/lub stojące wyżej w hierarchii mają w tej sprawie swoją rolę do odegrania.

W dzielnicy o wysokim wskaźniku przestępczości młodzi robotnicy w trudnej sytuacji dołączyli do ekipy prowadzącej działalność prewencyjną, która miała powstrzymać młodzież przed wkraczaniem na drogę przestępstwa lub zachowaniem aspołecznym. Doceniając wprawdzie pozytywne aspekty takiego działania, streetworkerzy obawiali się o poufność, dzielenie się informacjami z policją i utrzymanie swojego statusu pedagogów. Wynegocjowano wspólny okres wprowadzający, kiedy to przedyskutowano i wyjaśniono zasady i role każdego z partnerów. Umożliwiło to osiągnięcie porozumienia co do szeregu zasad postępowania, co dodało tym młodym robotnikom pewności siebie i zapewniło większy szacunek dla ich pracy.

Platforma streetworkerska z Wielkiej Brytanii

Za pracę ekipy interwencyjnej w terenie odpowiada zatrudniająca ją organizacja. Niezbędna jest obecność trzeciej strony (np. rady zarządzającej, dyrektora) dla kontaktów między streetworkerami a przedstawicielem tej organizacji.

Kwalifikacje i nadzór

Konieczne jest potwierdzanie niezbędnych kwalifikacji do pracy polegającej na wspieraniu – odbywa się to poprzez stałą edukację lub nadzór nad następującymi kwestiami:

- rozwój i dojrzałość zawodowa
- analiza środowiska i opracowywanie strategii integracyjnych
- analiza sytuacji i opracowywanie strategii interwencyjnych
- refleksja krytyczna i stawianie pytań dotyczących wyzwań
- samoanaliza i dystans wobec relacji ze środowiskiem
- radzenie sobie ze stresem i napięciami
- radzenie sobie z niebezpieczeństwem « wypalenia zawodowego »
- rozwój osobisty
- praca w większej grupie (wymiana informacji, przemyślenia na temat sytuacji, wywiady z poszczególnymi młodymi ludźmi, które prowadzone są wspólnie z drugim streetworkerem i przygotowanie ustnej umowy).

By zbudować relację opartą na zaufaniu, streetworkerzy muszą zadawać pytania dotyczące swojej pracy. Streetworkerzy dużo zyskują dzięki wsparciu (czy to w postaci towarzystwa doświadczonego streetworkera-mentora, wsparcia psychologicznego w środowisku pracy, indywidualnych konsultacji ze specjalistą, czy też w ramach procesu grupowego nadzoru) udzielanemu im podczas poszukiwań zasobów dopasowanych do ich profilu i konkretnych potrzeb - pomaga im to lepiej rozeznać się w swoim położeniu.

Warunki, które sprzyjają streetworkingowi ⁴⁰ :

- wspierająca ekipa
- nadzór zewnętrzny
- wsparcie mentora ze środowiska streetworkingu
- towarzyszenie lub opieka (patronat) podczas fazy integracji
- pewna swoboda działań i wsparcie, aby przejść przez fazę integracji
- ustanowienie ram działania i koordynacja prowadzona przez profesjonalistę, który zna się na streetworkingu i ma upoważnienie do tej pracy
- poznanie praktyki i jej zasad etycznych poprzez koordynację pracy i ramy działania
- wzajemny szacunek dla swojej pracy panujący między ludźmi działającymi w tym sektorze
- budżet streetworkingu, narzędzia, materiały odpowiednie dla potrzeb danego środowiska (prezerwatywy, informacje, gry, itp.)
- dostęp do szkoleń.

---

⁴⁰ ATTRueQ, rejon Montrealu. Również w bibliografii prac na temat nadzoru, prowadzonych pod kierownictwem Annie Fontaine z organizacją Lekarze Świata, jak również tych, które prowadziła z Michelle Duval ze Szkoły Pracy Społecznej na L'Université du Québec à Montréal, dotyczących kwestii stosunków między streetworkerami a innymi pracownikami zajmującymi się interwencją.

2.5 Ewaluacja streetworkingu

Na wstępie należy rozróżnić **kontrolę** i **ewaluację**.

Kontrola polega na sprawdzaniu skuteczności realizacji działań oraz rozporządzania zasobami ludzkimi i środkami finansowymi, co wiąże się ze sferą zarządzania projektami.

Zarówno wewnętrzna, jak i zewnętrzna kontrola jest ważna i konieczna dla profesjonalizacji zawodu streetworkera. Myślenie, iż streetworker nie musi rozliczać się ze swojej pracy byłoby zwodnicze i przyniosłoby efekt przeciwny do zamierzonego.

Wręcz przeciwnie: streetworking jest « **służbą publiczną** » bardziej niż kiedykolwiek, trzecią stroną służącą tym, którzy przeżywają różne trudności i którzy potrzebują podania im ręki, czego inne instytucje państwowe czy prywatne nie mogą lub nie chcą zrobić.

Kwestia ewaluacji jest bardziej złożona - kwestionuje nasz sposób **myślenia o skuteczności**. François Jullien, filozof i socjolog, ukazuje w swoim dziele « *Traité de l'efficacité* »⁴¹ [Traktat o skuteczności] « *trudność, jakiej zawsze według niego doświadczała myśl europejska, tworząc teorie skuteczności. Przeciwstawia tej trudności chińskie podejście do strategii, które komentuje, wychodząc od oryginalnych tekstów, których część pochodzi jeszcze z V/VI wieku p.n.e.* »⁴²

Jak ukazano w poniższej tabelce, proponuje się dwa sposoby myślenia o skuteczności.

W modelu **skłaniania** kładzie się szczególny nacisk na warunki powodzenia interwencji społecznej. Spróbujmy go naszkicować⁴³:

	Model instrumentalny	Model skłaniania
Logika koncepcji Motor działania	Skonstruowanie modelu akcji Zastosowanie modelu	Włączenie się do procesu Korzystanie z procesu
Fazy działania	Obrany cel, zadania, opiekun, wykonanie	Planowanie, wsparcie, konsolidacja
Stosunek do środowiska	Rozpad tkanki	Opieranie się na istniejącej konfiguracji
Pożądany rodzaj skuteczności	Bezpośrednia	Pośrednia
Sposób realizacji	Wcześniejsze planowanie Zaangażowanie/działanie	Brak obowiązującego planu Rozwój akcji/dostosowanie się
Podejście priorytetowe	Woluntaryzm	Zaangażowanie
Logika miejsca Logika czasu	Określone miejsce Krótki, intensywny, którym można zarządzać	Brak konkretnego miejsca Długi, powolny, stopniowy
Decydujące działanie	Działanie zapobiegawcze	Podwójna przynęta
Rodzaj energii	Związek oparty na posiadaniu władzy	Elastyczność
Kryterium spójności Jakość rezultatu	Uszanowanie głównych wytucznych Widoczne rezultaty	Współdziałające rozbieżności Prawo decydowania

⁴¹ *Traité de l'efficacité*, François Jullien, Grasset, Paris 1996.

⁴² *La prévention, un concept en déperdition*, Jacqueline Fastrès, Jean Blairon, Luc Pire, 2002.

⁴³ *La prévention dans l'aide à la jeunesse. Un concept en perdition*, J. Fastrès, Jean Blairon, R.T.A. Asbl 1997.

Nawet jeśli z początku instytucjonalny model skutecznego myślenia wydaje się bardziej jasny, nie tylko w oczach mieszkańców Zachodu, bardzo szybko skonfrontowanie go z praktyką streetworkingu wykaże jego nieprzystawalność w realiach prawdziwej ewaluacji.

Logika koncepcji i motor działania

Jeśli w streetworkingu rozpoczniemy działania od uprzednio zaplanowanego modelu interwencji, będzie się on często kłócił z rzeczywistością w terenie, która jest nieprzewidywalna.

Postawienie na toczący się proces i wykorzystywanie możliwości danej sytuacji umożliwia wyzwolenie się z jarzma problemów wynikających z rozwiązań wymyślonych zawczasu, zastosowanych za wszelką cenę.

Jakość takiego procesu jest tym bardziej godna uwagi, iż umożliwia rozwój i kreatywność.

Fazy działania i stosunek do środowiska

Każda sytuacja niesie w sobie rozwiązanie dla problemu, streetworker będzie stale rewaluował sytuację w związku z jej rozwojem. Zapewniając konkretne wsparcie, będzie starał się konsolidować uzyskane wyniki. W tym celu skupi się na możliwościach, na tym, co dzieje się i istnieje w codzienności.

Streetworker powstrzymuje się od zastosowania swojego rozwiązania, czekając, aż pojawią się pewne warunki, by móc towarzyszyć nieuchronnej dynamice wydarzeń.

Pożądany rodzaj skuteczności i sposób realizacji

Miarą skuteczności streetworkingu nie jest wyłącznie bezpośredni i ściśle określony wynik. Zdolność procesu do ciągłego przystosowywania się, wpisywanie się w ramy czasowe i rezultaty, które wynikły z danej sytuacji, są uznawane za element dominujący.

Podejście priorytetowe

Z perspektywy czasu brak planowania nie oznacza braku konieczności działania w sposób właściwy, skuteczny i do bycia przygotowanym do tego rodzaju interwencji. Natura modelu skłaniania wymaga od streetworkera nie mniejszej uwagi i zaangażowania, musi być czujny na wszystko, co może przynieść ze sobą dana sytuacja, dzięki i/lub wbrew niemu.

Logika miejsca – logika czasu

Szczególny nacisk, który się na to kładzie, idzie w parze ze stałym niepokojem, by nie ugrzęznąć w konkretnych problemach, co przesłoniłoby liczne aspekty sytuacji i jej złożoność.

Zajmowanie się różnymi problemami w sposób bardziej globalny umożliwia właściwsze zaszeregowanie ich.

Stawianie na toczący się proces musi odbywać się w ciągu długiego czasu, stopniowo, powoli, w sposób ciągły.

Decydujące działanie

Połączenie długiego czasu działania i zastanej sytuacji stanowi istotę streetworkingu. Streetworkerzy mówią często o koniecznym połączeniu między wsparciem indywidualnym, działaniem na rzecz wspólnoty i działaniem grupowym, gdyż dzięki współdziałaniu tych trzech dziedzin pojawia się « podwójna przynęta » i możliwy jest wpływ na rozwój wydarzeń.

3. Konteksty i wyzwania streetworkingu

3.1. Wieloaspektowa działalność

Streetworking charakteryzuje się mnogością źródeł oddziaływań i posiadanych nazw, podobnie jak i dostosowywaniem swych form do różnych odbiorców i realiów społecznych. W dniu dzisiejszym jest obecny w większości krajów, w następstwie inicjatyw mających na celu stawienie czoła różnym problemom społecznym. Streetworking, mimo różnych kontekstów w których działa, wszędzie napotyka podobne problemy. W ostatnim rozdziale niniejszego przewodnika chcemy przedstawić tę wieloaspektową naturę streetworkingu, jak również niektóre z wyzwań stojących przed ludźmi parającymi się tą działalnością.

3.1.1. *Mnogość oddziaływań*

W historii streetworkingu istnieje wiele źródeł oddziaływania. Będąc spadkobiercą interwencji typu charytatywnego, ale i prądów natury bardziej politycznej, działań w służbie technokratycznej administracji społecznej, jak również ruchów społecznych, streetworking służył jako środek umoralniania klas społecznych, a jednocześnie uniezależniania się społeczności zdominowanych.

Ogólnie rzecz biorąc, napięcia występujące dziś w ukierunkowaniu streetworkingu mają korzenie w jego długiej historii, kiedy to różni działacze i instytucje używali tej działalności jako sposobu «regulowania» klas społecznych, balsamu na niedostatki społeczne lub narzędzia do mobilizowania zmarginalizowanych grup społecznych.

W takim kontekście, biorąc pod uwagę przede wszystkim międzynarodowy zasięg tego przewodnika, trudno byłoby streścić historię tej działalności. W rzeczywistości mamy różne historie streetworkingu w zależności od miejsca – od Ameryki Północnej do zachodniej Europy, Ameryki Południowej do Azji, a po drodze w krajach afrykańskich, skandynawskich i Europy Wschodniej - te historie przeplatają się lub rozchodzą. W jednym miejscu był inicjowany przez misjonarzy religijnych, w innym przez działaczy społecznych, czasem pod egidą socjologów, kiedy indziej pracowników społecznych lub pedagogów, gdzieś był wspierany przez władze polityczne, a w innych kontekstach był uważany za działalność wywrotową - streetworking był tworzony dzięki licznym, po części zbieżnym, a po części przeciwnym dążeniom.

Obecnie, mimo iż wciąż istnieją różne formy streetworkingu, można stwierdzić, że te różnorodne wpływy zarówno wzbogacają praktykę, jak i podsycają napięcia podczas ukierunkowywania działalności. Badacze ewolucji streetworkingu twierdzą, że większe zainteresowanie tą działalnością, które można obserwować w ostatnich latach, wiąże się zarówno z mobilizacją społeczeństwa obywatelskiego w celu zwiększenia dobrobytu społecznego, jak i działania instrumentalnego – lokalnej inwestycji w tkankę społeczną z nadzieją na bardziej skuteczny i tańszy nadzór w przyszłości.

Ponadto, nawet jeśli pewne siły polityczne rzeczywiście wydają się pozyskać przez zauważalną skuteczność streetworkingu, ubolewamy nad tym, że nie zawsze doceniane jest znaczenie wszystkich jego części składowych. I tak, w niektórych krajach Północy, środki finansowe są przeznaczane na działania krótkofalowe, skupiające się na kwestiach bezpieczeństwa lub konkretnych celach związanych ze zdrowiem społecznym. Dlatego gdy jedna forma streetworkingu jest bardzo promowana, jednocześnie zapomina się często o reszcie i zastępuje ją nowymi celami. Podobnie na Południu - istnieje zainteresowanie, lecz nie zawsze podąża za nim wsparcie finansowe lub też wiąże się je z ograniczającymi nas instrukcjami.

W tym kontekście każda lokalna i narodowa historia streetworkingu powinna zostać szczegółowo przeanalizowana, tak aby uchwycić przyczyny, które wpłynęły na jej obecny koloryt. Jednakże, pomimo wszystkich różnic występujących w ewolucji streetworkingu na Północy i na Południu, wielu streetworkerów zrzeszonych obecnie w jednej Sieci chce wykorzystywać tę działalność, sprzeciwiając się dehumanizacji metod zarządzania strukturami społecznymi i edukacyjnymi - czy to w związku z lekceważeniem społeczności zmarginalizowanych ze strony władz, czy też przeciwnie, zajmowania się nimi w sposób hiper-zinstytucjonalizowany.

Podsumowując: na skrzyżowaniu wielu dróg streetworkingu zebranie doświadczeń z różnych krajów pozwala uwydatnić odpowiedniość tej praktyki, by przekroczyć rosnące podziały, które powodują uwięzienie zmarginalizowanych społeczności w spirali pogarszających się warunków życia. Umożliwiając zbliżenie się do tych ludzi i ich problemów, nasza praktyka *extra muros* wydaje się sposobem rozwinięcia działania społecznego, które byłoby w stanie dostosować się do rozwoju realiów społecznych. Innymi słowy, zebranie różnorodnych historii umożliwia dziś stworzenie wspólnej koncepcji bardziej ludzkiego i realistycznego działania społecznego, w którym jednostka jest priorytetem, a nie środkiem.

Obecnie, mimo że kontekst instytucjonalny i polityczny związany ze streetworkingiem znacznie różni się w zależności od kraju, nasza działalność zwraca na siebie uwagę zwłaszcza ze względu na poruszane kwestie i stawiane wyzwania. Biorąc pod uwagę, że nie sposób ograniczać tego rodzaju działań do poziomu czysto technicznego czy metodologicznego, ważne jest, by uznać, że koncentruje ona swoje zainteresowanie na poziomie etycznym i politycznym w stałej interakcji z danym środowiskiem i zmieniającym się społeczeństwem.

W ten właśnie kontekst wpisuje się historia powstania Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych. Stworzenie kolektywu pracowników społecznych nie jest nic nieznaczącym wydarzeniem w historii tej działalności. Niewystarczająca ilość środków, którą zazwyczaj mają do dyspozycji programy streetworkingu, naprawdę nie ułatwia zbiorowej inwestycji tego rodzaju. Ponadto streetworkerzy są zbyt zajęci licznymi zadaniami i problemami, typowymi dla pracy społecznej tego typu, oraz są zmuszeni poświęcać masę energii na poszukiwanie środków finansowych, by ich projekt był w stanie przetrwać.

Mimo tego wszystkiego Sieć powstała, głównie dlatego, że trzeba było zająć stanowisko wobec pewnych aktualnych problemów, jak również ze względu na to, że pozostaje wiele niezaspokojonych potrzeb. Biorąc pod uwagę fakt, że stawiają czoło wspólnym problemom, streetworkerzy uznali, że ich sojusz pomoże im we wspólnym dążeniu do zmiany na lepsze. Pod tym względem zaangażowanie streetworkerów w Demokratycznej Republice Konga w doprowadzeniu do nowej ustawy o ochronie dzieci jest przykładem potencjału mobilizacji na szczeblu krajowym i międzynarodowym, ukazuje symboliczną moc, jaką przedstawia sobą takie połączenie sił.

3.1.2. Jeden zawód, wiele nazw

Istnieje wiele nazw określających pracę ludzi, którzy działają w takich miejscach publicznych jak ulice, parki, szkoły, itd.

W rzeczywistości każdy kraj, każdy kontekst ma swą indywidualną historię, która doprowadziła do takiej kategoryzacji. Kategoryzacja i nazewnictwo mają swoje znaczenie tylko w tych konkretnych kontekstach.

Jeśli wspólnym mianownikiem dla każdego streetworkera jest **działanie na rzecz ludzi tam, gdzie się znajdują**, wtedy strategie rozróżniania zależą od stopnia bliskości, grup docelowych, rodzaju problemów, itp.

Lokalne tradycje i kultury również mają wpływ na te koncepcje. Jest jednak prawdą, że **ulica** wszędzie **staje się nowym środkiem ciężkości**.

Termin « **streetworking** », tłumaczony na wiele języków, pozostaje najczęściej używaną nazwą określającą pracę na ulicy.

W niektórych krajach, na przykład w Belgii, nazwę tę dopełnia określenie « **społeczny** ».

Istnieje więc różnica między:

- **edukacją uliczną** promującą wsparcie socjoedukacyjne i działanie na rzecz wspólnoty
- **działania uliczne (animacje)** promujące organizowanie grupowych zajęć sportowych i kulturalnych oraz wspieranie ludzi realizujących swoje projekty.

Nacisk na edukację uwidacznia się w takich nazwach jak: **pedagog uliczny** (w Polsce), **wychowawca uliczny** (w krajach francuskojęzycznych i hiszpańskojęzycznych) oraz **nauczyciel uliczny** (we Włoszech).

Na przykład w Quebecu obok nazwy « travail de rue » (streetworking), która odnosi się zwłaszcza do tzw. zmarginalizowanych przestrzeni społecznych, takich jak bary, miejsca dla narkomanów (« piqueries »), squaty i mieszkania, itp., używa się również nazwy « travail de milieu » - **praca środowiskowa**, odnoszącej się do zinstytucjonalizowanych przestrzeni społecznych, takich jak szkoły, zakłady, itp.

Osoby anglojęzyczne używają też terminu « **outreach work** », który określa pracę na ulicy koncentrującą się na konkretnych usługach, dostosowanych do problemów dotyczących grupy docelowej. Tymczasem « **detached work** » nie ma na celu ukierunkowania tego rodzaju, lecz koncentruje działania na wszystkich płaszczyznach życia swoich grup docelowych, a « **street-based work** » różni się od poprzedniego typu streetworkingu tym, że działania są realizowane wyłącznie na ulicy.

Tych kilka terminów, których używa się na całym świecie, nigdy nie wyczerpie tematu, bowiem istnieje bardzo wiele realiów. W zależności od kultur lokalnych, kontekstów instytucjonalnych i różnych spraw związanych z organizacją służb społecznych w każdym kraju, różnorodna terminologia charakteryzuje różne praktyki związane ze « streetworkingiem ». Opowiedzenie o tylu niuansach związanych z podobieństwami i różnicami jest niemal niemożliwe. Z tej mnogości nazw wynika wniosek, że słowa nie mówią wszystkiego i że warto każdą definicję umieścić w jej kontekście.

« Widywałem takie dzieci w okolicy, gdzie pracowałem wcześniej, ale nie przychodziły do nas, do miejsca, gdzie pracowaliśmy. Postanowiłem więc zebrać ludzi, którzy chcą pomóc tym zaniedbanym i zmarginalizowanym dzieciom. Są zmarginalizowane do tego stopnia, że nawet tak pomocne struktury jak kluby młodzieżowe nie byłyby w stanie im pomóc. Jediną metodą jest dotarcie do nich w inny sposób, i to właśnie jest zasadą streetworkingu.

Każdy dzień jest nowym wyzwaniem, nie ma tu miejsca na rutynę. To właśnie mi się podoba.

Uczę się też szalenie wielu rzeczy, które przydają mi się w życiu prywatnym, również wielu rzeczy o sobie samym. W przyszłości zamierzam rozwijać streetworking, wspierać nowe organizacje, gdyż jest to skuteczna i tania metoda pomagania potrzebującym.

Platforma streetworkerska w Polsce

Na ulicy i w sąsiedztwie rodzice mają zwyczaj nazywać mnie «adwokatem młodych». Nie wiem dlaczego, przecież pracuję głównie nad profesjonalnymi projektami szkoleniowymi dla młodzieży. Lecz to prawda, na tej podstawie często rozmawiamy ze sobą o mnóstwie innych rzeczy, które martwią młodych ludzi. Bardzo szybko stajemy się dla nich «lekarzami pierwszego kontaktu».

Platforma streetworkerska w Tunezji

3.1.3. Różne grupy docelowe

Nikt nie uniknie ryzyka zubożenia i wykluczenia - to logiczne, że spotyka się na ulicy ludzi we wszystkich przedziałach wiekowych, w bardzo różnorodnych sytuacjach (dzieci ulicy, dzieci, które pracują, osoby wykorzystywane, prostytutki, bezdomnych, ludzi z marginesu, narkomanów, etc.).

Nawet jeśli w tym przewodniku poświęcamy dużo miejsca dzieciom i młodzieży jako grupie docelowej, streetworkerzy angażują się też we wspieranie wielu osób dorosłych. Coraz częściej na ulicy żyją całe rodziny. Różnorodność grup docelowych wymaga dostosowań metodologicznych.

Mimo że ulica wiąże się z ryzykiem i niebezpieczeństwami, jest również miejscem socjalizacji, tu rodzi się wytrzymałość. Trudny i złożony problem dzieci ulicy zyskuje na tym, że jest poznawany w swojej istocie, a również dzięki temu, iż widzimy sposoby wykorzystywania ulicy przez tych młodych ludzi. Dla niektórych specjalistów życie na ulicy jest tylko negatywnym, prowadzącym do alienacji rezultatem procesu wykluczania; jednak dla bardzo wielu dzieci przedstawia sobą również pozytywne strategie przetrwania w danym momencie, odbudowania strukturalnych więzi społecznych i przemiany, by nauczyć się lepszej kontroli nad swoją przyszłością.

Zrozumienie tego zjawiska w jego licznych aspektach umożliwia przyjęcie takich metod interwencji, które lepiej pasują do rzeczywistych problemów. Pozwala na przykład wznieść się ponad charytatywną, pesymistyczną wizję (ulica jest zła sama w sobie) skłaniającą do podjęcia kroków korygujących (zabrania dziecka z ulicy), a w zamian za to zobaczyć ulicę

jako miejsce, gdzie rodzi się sens i bogactwo, wykorzystać ją jako ramy działania, by pomóc takiemu dziecku zbudować swoją przyszłość jako dorosła, odpowiedzialna osoba.

Szczególną uwagę należy poświęcić kwestii płci (gender), należy przywiązywać dużą wagę do różnic w sytuacji młodych ludzi - dziewczyn i chłopców, kobiet i mężczyzn.

Doświadczając wykluczenia tego samego typu, jedni i drudzy nie zawsze mają takie same narzędzia do dyspozycji, aby wytrzymać i przetrwać. Młoda dziewczyna na ulicy jest często narażona na dużo większe niebezpieczeństwo. Ponadto zresztą nie można ignorować kluczowej roli kobiet jako sprawczyń rozwoju. Dlatego ważnym jest, by oprzeć się na takich zasobach środowiska jak niektóre grupy kobiet.

Dziewczyny i kobiety ulicy : podwójne piętno

Sytuacja dziewczyn i kobiet ulicy jest podwójnie złożona, gdyż fakt, że są kobietami i to, że żyją na ulicy, łączy się ze sobą i ustawia je w pozycji dużo większego wykluczenia i bezbronności wobec męskiej dominacji we współczesnym społeczeństwie.

Tak jak w przypadku innych kobiet na świecie, jednym z przykładów największego pogwałcenia ich praw człowieka jest odmawianie im prawa do decydowania o własnym ciele, praw związanych z seksem i rozmnażaniem się, czego najbardziej jaskrawym przejawem jest ciąża. Mimo że dziewczyny i kobiety często zachodzą w ciążę w następstwie seksu uprawianego bez zabezpieczenia, nieprzemysłanego, za pieniądze, lub w wyniku gwałtu albo wykorzystania seksualnego, decyzja dotycząca ciąży jest często podejmowana przez instytucje i programy pomagające tym kobietom: mogą tylko liczyć na niewiele miejsc, gdzie dostaną profesjonalną pomoc i gdzie również odmówi się ich pragnieniu bycia matką na ulicy. Wykluczenie społeczne wynikające z faktu bycia kobietą jest tak głębokie, że ten problem staje się nieuchwytny i brakuje nam rzetelnych informacji na temat jego rzeczywistego rozmiaru.

W przypadku, gdy nastolatki i młode kobiety żyją samotnie z dziećmi na ulicy, dąży się głównie do potraktowania priorytetowo sytuacji bezbronnego dziecka i zabrania go matce siłą, aby umieścić je w państwowej lub prywatnej instytucji. Konflikt moralny niewątpliwie pozwala na pogwałcenie pewnych praw. Ze względu na to, że trudno jest zaakceptować sposób życia nastolatki z dzieckiem lub dorosłej ciężarnej kobiety na ulicy, istnieje sieć społeczna umożliwiająca im przetrwanie w trudnych warunkach, która chroni je przed niebezpieczeństwami i/lub zaspokaja najpilniejsze potrzeby. Niestety rzadko słucha się głosu młodej matki i poznaje się jej potrzeby, co jest konieczne w przypadku metody koncentrującej się na prawach, by zapewnić młodej matce i dziecku najlepsze warunki do życia razem. To, co widzi się codziennie, to użycie siły – w celu zabrania im dzieci i poczucia odpowiedzialności rodzicielskiej.

3.1.4. Różnorodność realiów społecznych

Rozpowszechnienie dominującego modelu rynku na całym świecie wywołało kryzys polityczny, gospodarczy, społeczny i kulturowy obserwowany tak na Północy, jak i na Południu. Nasilenie rywalizacji w zdobywaniu nowych rynków, zadłużenie, polityka oszczędności i strukturalnego dostosowania, narzucona przez międzynarodowe instytucje finansowe, są przyczyną różnych stopni nasilenia nierówności i wykluczenia społecznego.

Ujednolicenie polityki rozwoju i zachowań zmierza ku ograniczeniu roli jednostek do bycia konsumentami i do zniszczenia tożsamości kulturowych. Ponadto zjawiska pauperyzacji, wykluczenia i ataku na tożsamość towarzyszą procesowi indywidualizacji społeczeństwa, który przejawia się w ten sposób, że obywatele nie uczestniczą w sprawach publicznych. W

dotadku w obliczu rosnącej biedy i wykluczenia na świecie, dialog między liderami politycznymi i gospodarczymi a społeczeństwami jest coraz gorszy. Liderzy uważają, że to ludzie są winni i odpowiedzialni za swoją sytuację, i kładą w ten sposób ciężar degradacji społecznej na barki jednostek.

Przez długi czas uważano « wykluczonych » za ludzi, którzy nie korzystają z rezultatów rozwoju. Mimo znacznego wzrostu bogactwa na świecie, spory margines ludności żyje w nędzy. W chwili obecnej blisko połowa populacji na świecie żyje za mniej niż jedno euro dziennie, podczas gdy 83% majątku świata należy do 20% populacji.

Podczas gdy wszystkie społeczeństwa i metropolie Północy i Południa rozwijają się, są ci, którzy korzystają z produkcji i gromadzenia bogactw i ci, którzy nigdy nie korzystają ze sprawiedliwego podziału zasobów światowych – to młodzi bezrobotni, bezdomni, ludzie o niskich przychodach, obcego pochodzenia, mieszkający w najbiedniejszych dzielnicach, etc. Przepaść między jednymi a drugimi powiększa się.

Z jednej strony ci, « którzy posiadają », radzą sobie, korzystając lepiej lub gorzej ze wzrostu gospodarczego, lecz w każdej chwili obawiają się przejścia na drugą stronę i odnoszą się podejrzliwie do tych, « którzy nie mają ». Z drugiej strony - ludzie wykluczeni ze wzrostu gospodarczego stają się coraz to bardziej napiętnowani. Gdy wirtualna tożsamość społeczna zastępuje rzeczywistość, wówczas wyobrażenie, które się ma o innych ludziach staje się rzeczywistością, jeszcze bardziej oddalając jednych od drugich.

Ta ewolucja pojęcia ludzi wykluczonych ukazuje, jak bardzo ludzie zagrożeni niedostatkiem środków materialnych są osłabiani przez rozpad tkanki relacji społecznych. *Ci ludzie znajdują się na drodze wiodącej nie tylko ku pauperyzacji, lecz również ku wykluczeniu społecznemu*⁴⁴, tzn. rozpadowi więzi społecznych. Brak stabilności ekonomicznej przeradza się w nędzę, a słabe relacje w izolację.

W takim to kontekście jawią się w oczach bogaczy « niebezpieczne postaci » wzrostu gospodarczego: narkomani, przestępcy, ludzie z marginesu, etc.

W Afryce, jak na całym świecie, ulica stanowi największe zagrożenie destabilizacji starań włożonych w edukację dzieci. Jest poważnym wyzwaniem dla działaczy politycznych i technik pracy społecznej. Dziecko ulicy, dziecko z marginesu społecznego jest ofiarą tragicznych skutków rozwoju całego społeczeństwa - nie można na to pozwolić.

Większość pracowników społecznych przeprowadzających działania interwencyjne w Demokratycznej Republice Konga rozwijało strategie socjoedukacyjne w trudnych warunkach, wkładając w to dużo serca, odwagi i inteligencji. Zaczęli od spotkań z dziećmi i starali się zaspokajać ich podstawowe potrzeby (jedzenie, ubrania, opieka zdrowotna, tymczasowe noclegi) w nadziei, że zachęcą je do opuszczenia dzielnicy z własnej woli, a zwłaszcza, że zaangażują je w realizację różnych projektów i, jeśli to możliwe, ułatwią połączenie się rodzin lub umieszczenie dzieci w przystosowanych do tego, specjalistycznych instytucjach (schroniskach, ośrodkach dla młodzieży, ośrodkach szkoleniowych, itp.). Części z nich udaje się poradzić sobie z kłopotami i zintegrować ze społeczeństwem. Innym - nie.

Dokonując ewaluacji swoich strategii i sposobów podchodzenia do problemów, większość pedagogów wiele razy zastanawia się nad pierwszym wyborem, którego dokonali.

⁴⁴ W: *Magazine littéraire*, Juillet- Août 1995, p. 21- L'avènement d'un individualisme négatif, Robert Castel

Odrzucają możliwość twardych strategii (schronisko, internat) i angażują się w proces głównie socjoedukacyjny. Powody tej zmiany są liczne i różnorodne :

- *powiększająca się liczba dzieci i młodych ludzi, którzy żyją lub pracują na ulicy*
- *pragnienie, by dziecko dołączyło do partnerstwa edukacyjnego*
- *wybór zorientowany na wspólnotę i współdziałanie, innymi słowy - zaangażowanie lokalnej społeczności.*

Platforma streetworkerska Demokratycznej Republiki Konga

Jest to zatem system « opieki » indywidualnej i wprowadzenie poszerzonego partnerstwa, które ma ugruntowaną pozycję w dzielnicach, gdzie żyją lub pracują ci młodzi ludzie. Krótko mówiąc, to raczej pedagog uliczny powinien radykalnie zmieniać swoje podejścia, strategie i metody interwencji społecznej.

Od chwili, gdy streetworker uzna dziecko za podmiot własnego rozwoju, całe wcześniejsze podejście zostaje zakwestionowane.

3.2. Aspekty wykluczenia społecznego

Zajmując się kwestiami związanymi z wykluczeniem społecznym, stosujemy różne paradygmaty. Niniejszy przewodnik nie ma z pewnością na celu omawiania wszystkich teorii dotyczących tego tematu. Niemniej jednak warto zwrócić uwagę na to, w jaki sposób spotykanie się z osobami nazywanymi wykluczonymi bezpośrednio w przestrzeni publicznej prowadzi do rozważania ich sytuacji z perspektywy, w której widzi się ich przede wszystkim jako pełnoprawne podmioty mające wpływ na to, co się dzieje, i dzięki temu nieuleganie pesymistycznym, koncentrującym się na kwestiach związanych z bezpieczeństwem, czy też technokratycznym interpretacjom.

3.2.1. Życie na ulicy: zjawisko społeczne w obliczu wykluczenia społecznego

Mówienie o ludziach dla których codzienne funkcjonowanie na ulicy jest sposobem życia, stało się już zjawiskiem ogólnoswiatowym; w większości krajów są grupy ludzi, dla których ulica stała się przestrzenią przetrwania.

Warto zaznaczyć, że znalezienie się na ulicy jest wynikiem różnych procesów wykluczenia społecznego, to znaczy, że ci ludzie zostali pozbawieni możliwości ludzkiego, osobistego rozwoju lub oddalili się od niej ze względu na swoją sytuację społeczną.

W różnych okresach historii ludzkości odmawiano kobietom, dzieciom i młodym ludziom prawa do uczestniczenia w sprawach, które ich dotyczyły, gdyż uważano ich za osoby podrzędne, niezdolne do wypowiedzania się na temat własnego życia czy społeczeństwa. Taka rzeczywistość nie uległa zmianie dla wielu grup istot ludzkich, gdyż we współczesnych społeczeństwach przetrwały społeczne i strukturalne okoliczności uniemożliwiające pewnej części populacji korzystanie z możliwości rozwoju.

Grupy ludzi żyjących na ulicy istnieją nie tylko w krajach słabo rozwiniętych lub tam, gdzie istnieją duże dysproporcje w podziale bogactw. Najczęściej myśli się, że zjawisko to występuje tylko w wielkich miastach Ameryki Południowej lub Afryki, gdzie widzi się dzieci, dziewczynki i chłopców, młodzież, kobiety, rodziny i dorosłych włóczących się po ulicach. Otóż zjawisko to występuje również w Europie, Ameryce Północnej i w Azji. Kategoria analizy społecznej o nazwie « wykluczenie społeczne » pomaga nam zrozumieć, że życie na ulicy jest związane nie tylko z biedą ekonomiczną, grają tu również rolę inne elementy, takie jak czynniki kulturowe, środowiskowe, edukacyjne i polityczne. Na przykład w Europie imigrant bez dokumentów znajdzie się w sytuacji wykluczenia społecznego, gdyż brak dostępu do sieci solidarności społecznej, trudności w rozumieniu obcego języka i nowej kultury sytuują go na niekorzystnej pozycji przy szukaniu pracy, która umożliwiłaby mu zarobki zapewniające przyzwoite warunki mieszkaniowe, dostęp do opieki zdrowotnej i wypoczynek. Na przekór jego wysiłkom, pozycja nielegalnego imigranta będzie utrzymywała go w sytuacji wykluczenia społecznego i jest wysoce prawdopodobne, że przyjmie nową tożsamość wywodzącą się z warunków przetrwania na ulicy. Ludzie żyjący w sytuacji wykluczenia społecznego są ukrytą populacją, grupą, której społeczne istnienie jest negowane. Są całkowicie pozbawieni praw, gdyż są przeważnie niewidoczni dla decydentów. Jest się nieświadomym tego, w jaki sposób oni żyją, czasem oni sami starają się żyć w ukryciu, by uchronić się przed dyskryminacją i przemocą społeczną, której są obiektem.

W obliczu tej niewiedzy i zindywidualizowanego podejścia, stosunki między kobietami i mężczyznami z ulicy a rządami i instytucjami często ograniczają się do « błędnej doktryny », która karze tych, którzy znajdują się w « anormalnej sytuacji wykołajenia społecznego » - odmawia się uznania ich za osoby posiadające pełnię praw obywatelskich. Stąd polityka społeczna, modele instytucjonalne czy metody edukacyjne mają ograniczone możliwości

zmieniania ich sposobu życia, a nawet stają się czynnikami dyskryminacji i stałego zamieszkania na ulicy, gdyż tworzą instrumentalną relację opartą na korzystaniu z usług, nie ma możliwości wprowadzania zmian w oczekiwaniach tych ludzi, które dotyczyłyby ich przyszłego życia.

W ciągu ostatniej dekady grupa pedagogów ulicznych przemyślała swoją działalność edukacyjną i zaproponowała kategorię analityczną, która pozwoli nam lepiej zrozumieć relację między wykluczeniem społecznym i życiem na ulicy. **Ludzie żyjący na ulicy** składają się z różnych grup, które są rezultatem historycznego procesu wykluczania społecznego w którym biorą udział duże warstwy społeczeństwa. Te grupy składają się z chłopców, dziewczyn, młodzieży, kobiet, rodzin, dorosłych i osób starszych o różnym pochodzeniu społecznym i kulturowym, które żyjąc na ulicy od pokoleń, uczą się życia w grupach i dzielą wspólną wiedzę, sieci społeczne i przestrzeń publiczną. Wprawdzie literatura naukowa mówi o dzieciach i dorosłych żyjących na ulicy od czasu kolonizacji w Ameryce Łacińskiej, a od średniowiecza w Europie, jednak dopiero w czasie ostatnich dziesięcioleci zeszłego wieku stało się to zjawiskiem masowym na skalę światową. Co więcej, przy wielu pokoleniach dzieci urodzonych na ulicy przemiana pokoleniowa sprzyja, w wielu przypadkach, powstaniu « kultury ulicy », wysoce skutecznej dla przetrwania w tych warunkach, lecz będącej przeszkodą dla interwencji instytucji, którym obca jest wiedza znana ludziom ulicy.

Pojęcie « dzieci ulicy » jest bez wątpienia najbardziej globalne i widoczne, po części dzięki uwadze, którą poświęcają temu zagadnieniu organizacje międzynarodowe, jak również niektóre rządy, sprowadzające je do problemu porzuconych dzieci i braków w systemie edukacyjnym. Tymczasem pojęcie to przesłania złożone interakcje społeczne wewnątrz zjawiska ulicy. Neguje ono uznanie tych ludzi za pełnoprawnych obywateli, uważając ich za « obiekty », które potrzebują « opieki ». Inicjatywy rządów i instytucji prywatnych, które starają się im pomóc, nie mają przeważnie żadnego wpływu - gdyż nie korzystają z procesów, w których ci ludzie uczestniczą, ani z praktyki społecznej, bowiem sprowadzają sytuację do koncepcji « jednostek niedostosowanych » i nie starają się wymyślić niczego innego poza zamknięciem instytucjonalnym lub « czystką » społeczną. W większości krajów nie ma polityki społecznej ani budżetowej przygotowanych specjalnie dla tej grupy społecznej.

Podczas gdy dzięki nauce dowiadujemy się codziennie czegoś więcej o wszechświecie i genetyce człowieka, nauki społeczne pozostają daleko od ludzi, którzy żyją na ulicy. Mimo ponadpięćdziesięcioletniej obecności tych ludzi na ulicy wciąż mówi się o « dzieciach ulicy » i « ludziach potrzebujących ». Jedne badania naukowe powołują się na drugie, lecz nie przynoszą nowej wiedzy, która pozwoliłaby zrozumieć złożoność tego zjawiska. Wychodząc od paradygmatu « dzieci ulicy » lub « bez dachu nad głową » nie sposób stworzyć nowej wiedzy o zjawisku ulicy - wychodzenie od tradycyjnych paradygmatów utrudnia zastosowanie w praktyce instytucjonalnej podejścia opartego na prawie. Poza różnymi inicjatywami – z których część przyniosła interesujące rezultaty, a o innych z czasem zapomniano ze względu na ich niespójność – brakuje nam zorganizowanych struktur, które ułatwiałyby dialog i wzajemne rozpoznanie między ludźmi żyjącymi na ulicy, pedagogami ulicznymi, instytucjami i rządami. Na ogół działaniom społecznym brakuje globalnej wizji zjawiska ulicy, dają pierwszeństwo interwencjom ukierunkowanym na pomoc i trzymają się z dala od procesów z udziałem obywatelskim.

Innymi działaczami strategicznymi, z których wiedzy rzadko się korzysta, są pedagogożki i pedagodzy uliczni. To dzięki ich pracy instytucje i programy docierają bezpośrednio do tych ludzi w przestrzeniach publicznych lub w ich kryjówkach. Niestety większość pedagogów ulicznych odziedziczyło tradycyjne, instytucjonalne podejście i brakuje im narzędzi twórczych i metodologii, by skutecznie prowadzić pracę edukacyjną na ulicy, co często prowadzi do niepowodzeń podczas różnych działań interwencyjnych. Znajomość tej praktyki

zawodowej jest bardzo słaba, zważywszy, że w większości krajów, mimo iż ten zawód istnieje od ponad dwudziestu lat, brakuje specjalizacji, a prócz tego państwo przeznacza bardzo niewielkie pieniądze na szkolenia zawodowe. Oznacza to, że szkolenie pedagogów ulicznych odbywa się za pomocą metody empirycznej: w codziennej praktyce, u boku dzieci i młodzieży, w ich środowisku.

Wprowadzenie nowych paradygmatów dla zrozumienia zjawiska ulicy, tzn. skończenie z mówieniem o « dzieciach ulicy », wyjście od szerszej wizji i mówienie o « populacji ulicy » umożliwi nam nadanie temu zjawisku nowego wymiaru « historycznych podmiotów zmiany » i przyjęcie paradygmatu « praw człowieka » jako elementu ukierunkowującego interwencję edukacyjną na grupę ludzi składającą się z chłopców, dziewczyn, młodzieży, kobiet, rodzin i dorosłych wykluczonych ze społeczeństwa, którzy znajdują na ulicy przestrzeń przetrwania i egzystencji społecznej.

Paradygmaty « populacji ulicy », « kultury ulicy » i « praw człowieka » sprzyjają tworzeniu nowatorskiego prądu myślowego i nowej praktyki społecznej dla rządów, instytucji i pedagogów ulicznych. Ten prąd myślowy opiera się na poziomej wymianie spostrzeżeń, metodologii i programów interwencyjnych mających wpływ na pojawienie się nowej wiedzy, który pomoże nanieść poprawki do praktyki społecznej rządów i instytucji po to, by wprowadzić podejście kierujące się prawem i kwestią płci (gender) w wykonywaniu zawodu pedagożki i pedagoga ulicznego.

3.2.2. Co robimy z ludźmi, którzy nie opuszczają ulicy?

Od ponad trzydziestu lat na całym świecie tworzone różne programy publiczne i prywatne w celu zaoferowania innych możliwości, niż życie na ulicy. Niektóre z tych programów otrzymały poważne dofinansowanie ze środków państwowych, podczas gdy inne były subsydiowane przez organizacje społeczne. Jednakże znacząca liczba ludzi wciąż uznaje ulicę za sposób na życie. Decyzję o pozostaniu w przestrzeni publicznej i uczynieniu z ulicy alternatywnego sposobu życia można zrozumieć tylko za pośrednictwem powstałej kultury ulicy (Pérez Garcia, 2002), pojmując ją jako ogół sposobów życia, obyczajów, wiedzy i stopni rozwoju, które pozwalają populacji żyjącej na ulicy zbudować własny system wartości i podjąć decyzję o pozostaniu w grupach ulicznych, co z kolei świadczy o procesie socjalizacji wśród wykluczonej populacji.

W większości publicznych i prywatnych inicjatyw zawsze panowała wizja pomocy, oparta na postrzeganiu tych ludzi jako osób, które « muszą być otoczone opieką » i « wymagają kurateli ». Wyobrażenia istniejące w społeczeństwie na temat tej populacji to zbiór mylnych przekonań, które uniemożliwiają szerszą refleksję nad złożonością tej grupy społecznej, a w zamian za to sprowadzają ten temat do spraw prywatnych/rodzinnych i uważania tych ludzi za ofiary, osoby nieprzystosowane, niebezpieczne, siedlisko wszelkiego zła.

Dyskryminacja nadzorczą jest dla ludzi żyjących na ulicy jednym z największych naruszeń praw człowieka. Są oni *de facto* przyrównywani do « małoletnich i nieudolnych », nie słucha się ich opinii na tematy, które ich dotyczą, odmawiając im bycia pełnoprawnymi obywatelami - wizja nadzorczą nie uznaje praw obywatelskich tych, którzy są wykluczeni z życia społecznego. Sama definicja tego pojęcia, używana dla określenia tych ludzi, doprowadziłaby nas do interesującej debaty na temat istotnej trudności w uznaniu ich za osoby mające wpływ na życie społeczne miasta: ludzie bez dachu nad głową, bez stałego miejsca zamieszkania, włóczędzy, narkomani, uzależnieni, małoletni w szczególnie trudnej sytuacji, dzieci ulicy – to określenia, które przyczyniają się do tego, by nie uznawać ich za obywateli czy kompetentnych rozmówców.

Dyskryminacja nadzorczą jest subtelną, zawoalowaną formą tradycyjnej dyskryminacji, która odróżnia tych, którzy są poza «normalnością». Ten rodzaj dyskryminacji opiera swoją interwencję na dwóch faktycznych założeniach: małoletniości i nieudolności, niezależnie od wieku tych osób i ich zdolności poznawczych. Oznacza to, że wszystkie działania opiekuńcze nie są «działaniami afirmatywnymi, z podejściem opartym na prawach», mającymi ułatwić tym ludziom korzystanie z praw, gdyż w rzeczywistości są środkiem usprawiedliwiającym działania autorytarne. W przypadku dzieci ulicy staje się to sprawą dziwnie złożoną, zważywszy na fakt, że wychodząc od «dyskusji o prawach», narzuca się tradycyjne spojrzenie oparte na wyobrażeniu potrzeb, które nakłada się na wizję opartą na prawach. W ten sposób łatwo więc dojść do wniosku, że można naruszyć jedno prawo, by mieć kontrolę nad innymi. Na przykład «ratowanie im życia» wydaje się być w sprzeczności z poszanowaniem prawa do wolności i oddania tym ludziom głosu w sprawach, które ich dotyczą – w pełnym obrazie praw człowieka nie może być hierarchii, wszystkie prawa muszą być jednakowo respektowane.

3.2.3. *Używanie środków odurzających przyczyną procesu wykluczenia i odmawiania praw*

W różnych badaniach (Lucchini, 1993; Medina, 2000) utrzymuje się, że w populacji ulicy używanie narkotyków jest ważnym elementem tożsamości i socjalizacji w grupach o tym samym statusie społecznym. Dlatego dziewczyny, chłopcy, młodzież oraz dorośli mężczyźni i kobiety mają często problemy związane z używaniem niedozwolonych substancji, z tego powodu ich proces integracji w miejscach innych niż ulica staje się każdego dnia coraz trudniejszy. Brak pozytywnych sieci społecznych i występujące napiętnowanie społeczne utrudniają znalezienie formalnego zatrudnienia, które pomaga w procesie integracji. Obraz spirali negatywnych wydarzeń, prowadzącej w dół, najlepiej wyraża pojęcie tego, co uzależnieni nazywają «dosięgnięciem dna».

Po raz kolejny dyskryminacja nadzorczą, posługująca się tradycyjnym podejściem, opiera swą interwencję na odmówieniu praw tym, którzy są wykluczeni ze społeczeństwa. Głos populacji ulicy jest ignorowany, gdyż uważa się, iż ci ludzie sami sobie szkodzą i nie są zdolni do zatroszczenia się o siebie. Dlatego przyznaje się priorytet decyzjom wydawanym przez władzę, dotyczącym życia dzieci i młodzieży ulicy.

3.2.4. *Stan zagrażający prawu i represje*

Inną skrajnością takiego spojrzenia jest postrzeganie biedy jako stanu zagrażającego prawu – jest to częsta reakcja władz w odpowiedzi na zjawisko ulicy.

W skali światowej zjawisko społeczne ludzi żyjących na ulicy urosło do dużych rozmiarów i stało się bardziej złożone. Oficjalna reakcja skłania się ku utrzymaniu kontroli nad tym zjawiskiem i zwalczaniu jego rozwoju za pomocą różnych strategii. Jedną z nich, o której być może mówi się najwięcej z racji jaskrawych naruszeń praw człowieka w odniesieniu do mieszkańców ulicy, jest model nazywany «syndromem Giulianiego», zastosowany w Nowym Jorku i znany na całym świecie. Polegał przede wszystkim na metodzie, którą nazwano «zero tolerancji» i wprowadzeniu subwencjonowanych mechanizmów pomocy dla ludzi, którzy nie żyją według standardów «amerykańskiego stylu życia». Towarzyszyły temu skargi z powodu brutalności sił policyjnych i pogorszenie się warunków życia na ulicach Nowego Jorku.

Spojrzenie Rudolpha Giulianiego na przestrzeń publiczną i mieszkańców ulicy nosi w sobie znamiona dyskryminacji nadzorczej, o której była mowa powyżej, głównie dlatego, że sprowadza biedę do odpowiedzialności ludzi, którzy « stanowią problem dla mieszkańców miasta », odwracając w ten sposób stosunek nierówności, zaprzeczając temu, że to społeczeństwo wykluczyło tych młodych, bezrobotnych ludzi, ograniczających się do podejmowania dorywczych prac. Z tego samego względu neguje istnienie populacji ulicy, zwłaszcza dzieci, łącząc je z biedą, niepewną pracą, brakiem polityki społecznej względem redystrybucji dochodów, etc., by zakwalifikować życie na ulicy jako tygiel, z którego biorą się potencjalni przestępcy.

3.3. Wyzwania dla pozycji streetworkingu

Poprzednie rozdziały naświetliły cele i motywacje streetworkingu, sposób podejścia i realizowanie tej praktyki, jak również różnorodność form, które przybiera i realia, na które zamierza reagować. Na koniec tej podróży po metodologii streetworkingu, w jej ostatniej części, zwrócimy uwagę na wyzwania dla pozycji tej praktyki w aktualnym kontekście społecznym.

3.3.1. Streetworking – odpowiedź społeczna na problem społeczny

W odniesieniu do tego kontekstu, który właśnie opisaliśmy, należy stwierdzić, iż żyjemy w społeczeństwie, które staje się coraz bardziej podzielone. Grupy przynależności różnicują się i odrzucają nawzajem w sposób coraz bardziej systematyczny. Prawdopodobnie wszystko odróżnia: kolor skóry, miejsce zamieszkania, szkoła, religia. Zwiększają się podziały między młodymi a starszymi, mężczyznami a kobietami, młodzieżą z trudnych dzielnic, etc.

W tej atmosferze podziałów dla ludzi wytykanych palcami pozycja przestępcy czy narkomana staje się bardziej pożądana, niż kompletny brak pozycji. Jak zobaczyliśmy wcześniej, takie oznakowanie jest częścią zjawiska piętnowania, w którym w przypadku osób najsłabszych tożsamość wirtualna stopniowo zastępuje tożsamość rzeczywistą. To, co się myśli o drugiej osobie, wyobrażenia i uprzedzenia stają się ważniejsze niż rzeczywistość.

Należy być zatem świadomym tego, w jakim stopniu codzienne doświadczanie bycia napiętnowanym wpływa na jednostkę i jej otoczenie. To zjawisko bierze zazwyczaj początek od obiektywnego, rzeczywistego elementu, a z niego wyprowadza się różnego rodzaju cechy, które są bardziej subiektywne i bardzo często mylne. Na przykład młody mieszkaniec trudnej dzielnicy jest narażony na to, że zostanie bardzo szybko uznany za kogoś niebezpiecznego. Stopniowo, w oparciu o to, na co zwróciliśmy uwagę na początku, piętnowanie pociąga za sobą konsekwencje takiego rodzaju:

- obniżenie poczucia własnej wartości u osoby napiętnowanej w odniesieniu do jej zdolności i potencjału («jeśli mieszka w takiej dzielnicy, będzie miał większe trudności z nauką»)
- depersonalizacja osoby napiętnowanej i wrażenie, że jest niebezpieczna – «w tej dzielnicy rządzi przemoc... a on?»
- interioryzacja piętna i właściwych mu, przykrych cech. Przyjęcie pozycji przestępcy jest łatwiejsze niż brak jakiegokolwiek pozycji
- zbudowanie tożsamości wirtualnej, zastępującej tożsamość rzeczywistą
- dominujące ciągłe uczucie niepokoju i braku bezpieczeństwa u osoby napiętnowanej
- uczucie, że się ciągle gra. Osoba napiętnowana traci prawo do swojego życia prywatnego.

Jednym z głównych wyzwań streetworkingu jest więc przywrócenie relacji społecznych wśród prawdziwych tożsamości społecznych. Chodzi konkretnie o przyczynienie się do «uwidocznienia» prawdziwego obrazu spotykanych ludzi.

Są, jak się ich nazywa w naszym kraju, «Khaté» - to słowo oznaczało kiedyś ludzi zajmujących się zbieraniem starych szmat, teraz nazywa się tak dzieci, które pracują, żyją i śpią na ulicy.

"Khate" to określenie bardzo pejoratywne, dzieci nie chcą być tak nazywane. Tak czy inaczej to określenie dobrze oddaje negatywne nastawienie opinii publicznej do dzieci ulicy. Są uważane za pasożyty społeczne, małych przestępców, narkomanów i złodziei. Fakt, że używają ordynarnego języka, noszą brudne ubrania i odrzucają wszelkie środki przymusu społecznego sprawia, iż ludzie uważają dzieci ulicy za jednostki całkowicie aspołeczne.

Platforma streetworkerska w Nepalu

3.3.2. Streetworker - świadek uprzywilejowany

Streetworkerzy z pewnością mają podstawy, by mówić o katastrofalnych skutkach systemu zdominowanego przez prawo rynku. Nasilenie problemów ekonomicznych i ich wpływ na zubożenie skłaniają nas do głębokiej refleksji i do poczucia solidarności z ludźmi, którzy są najbardziej wykluczeni.

W duchu streetworkingu « chodzi o pomaganie jednostce pozbawionej punktów oparcia, zbyt zagubionej, by budować własną przyszłość, w « dołączeniu » do społeczeństwa podczas stawania się osobą samodzielną i odpowiedzialną w długotrwałym procesie uzyskiwania samodzielności. Najważniejsza jest kwestia upodmiotowienia, wymiar kontroli społecznej staje się dodatkowy, sprowadzony do rangi pośredniego efektu pozytywnego wynikającego z procesu socjalizacji, rozpatrywanego przede wszystkim w związku z daną osobą-podmiotem, nie zaś niebezpieczeństwem czy karygodnym potencjałem, który sobą przedstawia. »⁴⁵

Dzięki swej bliskości i integracji ze środowiskami najbardziej wykluczonymi, w bardzo wielu sytuacjach streetworker pozostaje ostatnim ogniwnem łańcucha edukacyjnego, starając się pełnić ważną rolę tam, gdzie tradycyjne instytucje zawiodły w swej pracy, która miała na celu socjalizację i integrację.

Od sytuacji świadka-osoby działającej w centrum przestrzeni, gdzie toczy się codzienność osób zmarginalizowanych, misja streetworkera przekracza ramy bezpośredniej interwencji i przyjmuje liczne formy:

- *robiecie bilansu doświadczanych problemów*
- *uświadamianie opinii publicznej i władz*
- *przyczynianie się do lepszego zrozumienia zjawisk wykluczenia*
- *i, dzięki temu, przyczynianie się do tworzenia sposobów rozwiązywania problemów będących przyczynami rozkładu społecznego⁴⁶.*

Jak udowadnia historia i aktualna rzeczywistość streetworkingu, stanowi on świetne narzędzie odkrywania i analizowania przestrzeni społecznej, jej struktury i walki o władzę, która toczy się w naszych społeczeństwach. Nawet jeśli był wprowadzany bezpośrednio przez władze lub stowarzyszenia, był reakcją na nieudolność państwa i instytucji w zajmowaniu się kwestią potrzeb najuboższych i najbardziej wykluczonych ludzi, i to w skali międzynarodowej, gdzie zainteresowanie koncentruje się bardziej na objawach, niż na przyczynach tego zjawiska.

Realizowanie takiej misji zaangażowania i wsparcia wymaga zatem uznania fundamentalnych wartości obowiązujących w tej praktyce:

⁴⁵ *Aide à la jeunesse et Contrats de sécurité - Réflexions préliminaires*, Yves CARTUYVELS, Rapport de mission, listopad 1994.

⁴⁶ *W: Guide de formation. Travail social de rue et communication vers les médias*. Edwin de Boevé & Philippe Gosseries, 2005.

- **szacunek** dla jednostki i uznanie jej za **podmiot i osobę mającą wpływ** na własną egzystencję
- uszanowanie prawa do dobrowolnego przyłączenia się tych osób, jak również zasad poufności
- docenienie wagi nieformalnego charakteru działań **socjoedukacyjnych**
- wzięcie pod uwagę i docenienie bogactwa i potencjału ludzi, do których kierowane są działania.

Podsumowując, to wokół tych wartości i konieczności znalezienia **strukturalnych, trwałych rozwiązań** dla trudności przeżywanych przez ludzi, do których kierowane są działania, rozwijała się silna **dynamika asocjacyjna** streetworkerów, zarówno na niwie krajowej jak i międzynarodowej. Organizując działanie grupowe umożliwiające rozszerzenie zasięgu działań indywidualnych na poziomie bardziej globalnym, sojusz stanowi dla streetworkerów sposób funkcjonowania w zgodzie z ich głębokimi przekonaniem.

Wnioski

Nasz senegalski kolega, Moussa Sow, stale przypomina nam o tym, iż to nie my będziemy zbierać owoce baobabu, który posadzimy.

Co prawda baobab wydaje owoce dopiero po dwustu latach i o ile jakoś szczególnie nie przedłużymy średniej długości życia, sprawa wydaje się oczywista.

W dziedzinie edukacji sprawy wyglądają jednak często podobnie. Co pozostanie z naszych działań? Jakie będą rzeczywiste efekty streetworkingu? Czy wsparcie edukacyjne sprowadza się do bezinteresownego działania?

Zbyt dobrze znamy te trudne pytania, jak również i odpowiedzi.

Na każde przyjdzie odpowiedzieć, indywidualnie lub grupowo, na swój sposób i po jakimś czasie.

Dlatego też publikacja tego przewodnika nie ma na celu dostarczenia odpowiedzi, lecz jest zaproszeniem do stawiania pytań.

Przygotowanie go jest również częścią tej drogi, na której liczy się każdy krok - w ten sposób wytycza się jedną z możliwych dróg istotnego rozwoju.

Poczynając od licznych doświadczeń w terenie, oddalonych od siebie w sensie geograficznym i tak bliskich pod względem metodologii, poprzez **postępujący proces współuczestniczenia** zrodziło się **prawdziwe środowisko pracy i wymiany myśli**.

Zestawienie różnych stylów pisania z pewnością nie było łatwym zadaniem. Przede wszystkim dlatego, że już samo pisanie jest zmienianiem rzeczywistości, tej codziennej rzeczywistości drogiej sercu każdego streetworkera.

Poza tym iluzją byłoby negowanie modeli kulturowych i modeli społeczeństwa, które przewijają się przez różne style pisania.

Na tym właśnie polega bogactwo tego działania, które ma nadzieję przekazać **złożony, wielokulturowy** obraz uwzględniający **różnice** w pracy w terenie prawie na całym świecie.

Nie zapominajmy, że w tę pracę włączyli się streetworkerzy z ponad trzydziestu krajów. Taki sposób postępowania miał na celu uniknięcie pułapki uproszczeń, przedwczesnego wyciągania wniosków i ryzykownych porównań, które przypominają « porównywanie jabłek z gruszkami ».

Pilotażowa grupa członków Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych zaakceptowała tę pracę 20 listopada 2008 roku w Ericeirze w Portugalii.

Będzie również dostępna skrócona wersja tego przewodnika. Publikacje na takie tematy jak: ewaluacja działań, problemy napotymane na ulicy, etc. ukażą się za jakiś czas.

Następna publikacja i przyszła wspólna praca będzie dotyczyła **szkolenia streetworkerów**. Niniejszy przewodnik nie jest zakończeniem wspólnej pracy, lecz stanowi jeden z jej etapów.

Nie moglibyśmy wymarzyć sobie lepszego « powiększenia kadru » niż ten, który przedstawia Jean Blairon w epilogu do naszego przewodnika.

Ten epilog przypomina nam o tym, że nic nie przynależy do człowieka, ani jego siła, ani słabość, i że trzeba być czujnym i gotowym w obliczu spraw, które są przedmiotem naszej troski.

Potencjalne podwójne nieporozumienie

Często zdarza się, że streetworking wywołuje wiele nieporozumień « praktycznych » : nieformalny, niezaprogramowany charakter interwencji jest rozumiany przez niektórych jako skłonność do próżniactwa; dostosowywanie się do ludzi – jako dzika improwizacja lub niezrozumiałe niedokonywanie interwencji.

W niniejszym przewodniku dołożono starań, by udowodnić, że tak nie jest: streetworking, mimo wielości form i często nieprzewidywalności, realizuje precyzyjne, spójne i odpowiednie działania.

Drugie ryzyko, które się wyłania, dotyczy sprowadzania tej pracy do technicznych metod działania, które można byłoby zastosować (powielić) wszędzie, niezależnie od kontekstu i niezależnie od ukierunkowań.

Tymczasem jest wręcz odwrotnie, warto zrozumieć istotny związek między środkami a celami: jedne i drugie są ze sobą nierozzerwalnie połączone, ich sens polega właśnie na tym połączeniu.

Dlatego właśnie wydawało się właściwe zakończenie tego przewodnika metodologicznego przedstawieniem powiązań aspektów praktycznych z ukierunkowaniami, które nadają im sens, tak w sferze politycznej jak i społecznej.

Scena emblematyczna

Oto reklama obejrzana niedawno na belgijskim dworcu. Na pierwszym planie widać osobliwego centaury – pół-kobietę, pół-konia. Młoda kobieta/zwierzę z długimi, jasnymi, kręconymi włosami, naga, odwrócona jest do nas tyłem; przypatruje się tablicy z rozkładem jazdy pociągów. Za tą tablicą, przodem do nas, stoi młody urzędnik, jego trochę przyciasny garnitur zdaje się symbolizować psychę, przypatruje się « podróżnej »; jego twarz wyraża zaskoczenie, mowa jego ciała – zainteresowanie i nieufność. Napis : « Coś podejrzanego ? Dzwoncie na bezpłatną linię 0800... »

Scena wydaje się emblematyczna w erotyzacji donosu – tak jakby w tym niejednoznacznym kontekście wykonanie telefonu miało taką wartość, jak oparcie się pokusie seksualnej. « Coś podejrzanego » to dziwność centaury, dziwność pełna powabu. Przez przesunięcie metonimiczne złożenie donosu może stać się raczej kuszące, nie wstydlive.

Ta scena jest przykładem tendencji do « przewartościowywania wszystkich wartości », która dotyka nasze społeczeństwo; świadczy również o nowej koncepcji przestrzeni publicznej: jest pod stałym nadzorem każdego z nas, przekształcona w « duchu » policyjnym - taka « prześwietlana » przestrzeń publiczna nie może już dobrze przyjąć czegoś, co jest inne.

Zmiany w społeczeństwie

To, co przeżywamy od lat osiemdziesiątych to prawdziwa huśtawka społeczna. Po wielkich ruchach kontestacji kulturowej w latach sześćdziesiątych, społeczeństwa przestały chcieć zapewniać bezpieczeństwo bytu każdemu ze swych członków, zaczęły bardziej troszczyć się o bezpieczeństwo dóbr i ludzi, przynajmniej tych zamożniejszych: ma to miejsce na poziomie lokalnym, lecz dotyczy również stosunków międzynarodowych.

---

⁴⁷ Jean Blairon, dyrektor Réalisation Téléformation Animation (RTA), działu nadzoru Dynamo International i Międzynarodowej Sieci Streetworkerów.

Przemoc strukturalna oddziałuje potężnie na niektóre grupy społeczne, w tym młodzież. Polityka publiczna w kwestiach mieszkań, pracy, energii, a nawet edukacji, zmierza w stronę prywatyzacji i założonego wykluczenia.

Paul Virilio opisuje to w ten sposób, cytując Michaela Heima, « dalekiego, kalifornijskiego ucznia Heideggera » :

« Wszystkie oznaki społecznego, politycznego, obywatelskiego schyłku powinny być interpretowane pozytywnie, jako oznaki nadejścia Cyber. To prawda, że, wkraczając do Cyberprzestrzeni, pozostawimy część populacji jej własnemu losowi, lecz technokultura jest naszym przeznaczeniem. »⁴⁸

W ten sposób uzupełniają to N. Negroponte i J.P. Barlow, prezes Electronic Frontier Foundation :

« Wkroczyliśmy w erę cyfrową, erę ogólnoświatowej sieci, w której nie ma osób odpowiedzialnych, prezydenta, przywódcy... Ze względu na jej zdecentralizowaną strukturę, cenzurowanie sieci będzie zresztą niemożliwe, o ile nie zdelegalizujemy telefonów! To szczęście, gdyż cyberprzestrzeń powinna odzwierciedlać społeczeństwo jednostek i w żadnym przypadku nie stać się zabawką Państw. »

Komentarz Paula Virilio:

« Absolutny paradoks społeczeństwa jednostek « bez osób odpowiedzialnych, bez prawa, bez przywódcy », zarysował się już w nocnym rozdarciu przedmieść, aspołecznych i antypaństwowych, które wciąż rozrastają się ze szkodą dla starych dzielnic historycznych, lecz również wraz z powstawaniem amerykańskich zamkniętych osiedli (privatopia) lub japońskich « miast obok miast .» »

Widzimy wyraźnie skutki wynikające z koncepcji społeczeństwa, w którym rządzi prywatyzacja i wykluczenie.

Chcielibyśmy osądzić to negatywnie, poczynając od « polityki » dominującej w sektorze finansów, której konsekwencje widzimy dziś w « rzeczywistej gospodarce ». Naszym zdaniem taka sama polityka funkcjonowała w sektorze społecznym, mając katastrofalne skutki dla realnego społeczeństwa – które jednak nie uruchamiają tyłu masowych, światowych inwestycji.

Już jakiś czas temu ekonomista François Chesnais⁴⁹ opisał zmiany w sektorze finansowym, które dziś przynoszą znane nam skutki.

Chesnais zwrócił uwagę na trzy połączone ze sobą trendy:

- zniesienie kontroli, tzn. likwidacja wszelkich przepisów uznanych za utrudnienia w wolnym handlu; osłabienie władzy Państwa-Narodu nad swoją gospodarką, co jest jedną z wynikających z tego konsekwencji (obecnie ze zdumieniem konstatujemy spektakularne wolty w tej dziedzinie, spowodowane kryzysem, chodzi zwłaszcza o « upaństwowienia » banków lub to, co nam się w ten sposób przedstawia);
- zniesienie podziałów, « pozwalające » na swobodne przechodzenie od jednego produktu do drugiego (klarownym przykładem są ryzykowne amerykańskie kredyty hipoteczne, dyskretnie umieszczane w « pakietach » innych produktów finansowych);

---

⁴⁸ *Le grand Soir* w : *Un paysage d'événements*, P. Virilio, Galilée, Paris 1996.

⁴⁹ *La mondialisation du capital*, F. Chesnais, Syros, Paris 1994.

- zniesienie pośrednictwa - tendencja do bezpośredniego kontaktu między jednostką a działaniem finansowym. Pośrednim elementem tego są kiepskiej jakości informacje, z których korzystają drobni inwestorzy indywidualni, ze zdziwieniem odkrywający potem prawdziwą naturę akcji, które nieświadomie zakupili).

Zakładamy, że sektor społeczny dotykają te same tendencje (przynoszące korzyść tym samym ludziom ?).

W rzeczywistości sytuacja ze zniesieniem kontroli wygląda tak, że można byłoby dziś zatwierdzić ważne zasady i nie przyniosłoby to żadnego skutku – na tej samej zasadzie, jak ratyfikuje się umowy międzynarodowe i potem nie przestrzega się ich. Pomyślmy o więzieniu nieletnich, o zwrotach w polityce bezpieczeństwa, które prowadzą do likwidacji praw mających zapewnić ochronę dzieciom i młodzieży, wyraźnie rozróżniając sprawy, za które z urzędu odpowiadają dorośli.

Powinniśmy również przyrzeć się występującemu w wielu społeczeństwach przechodzeniu od systemu całkowitej ochrony socjalnej do pomocy, która staje się coraz bardziej uwarunkowana: ci, którzy korzystają z takiej « pomocy », są automatycznie uważani za podejrzanych, jako chcący « wykorzystać » system. Tymczasem bez mrugnienia okiem przyznaje się « hojne odprawy » urzędnikom na wysokich stanowiskach, nawet tym, którzy się nie sprawdzili.

Zniesienie pośrednictwa jest wszechobecne: tak naprawdę to sama jednostka, bezpośrednio, poprzez swoje działanie, musi zająć się swoją « integracją » społeczną. Szeroki wachlarz projektów i umów, którym zostają poddani ludzie znajdujący się w trudnej sytuacji, funkcjonuje jak parodia ducha przedsiębiorczości, który rzekomo triumfuje, gdyż został « uwolniony » w nowym społeczeństwie jednostek.

Później wrócimy do kwestii zniesienia podziałów, gdyż stanowi to zasadniczy mechanizm. Pokażemy, że wpływa to przede wszystkim na działania związane z pomocą i kontrolą: odtąd bez trudu przechodzi się od jednych do drugich, panuje tu niejednoznaczność, tak istotna jak w przypadku « erotyzacji donosu », o której pisaliśmy na początku tego tekstu.

Na razie warto przypomnieć, iż nowe mechanizmy funkcjonujące w sektorze społecznym triumfują w społeczeństwach, w których kapitał kulturowy zajmuje bezprecedensowe miejsce.

Rozwój społeczeństw opiera się, jak nigdy przedtem, na zasobach kulturowych, o czym świadczy trójca : *kapitał wiedzy, kapitał siły kreatywnej, kapitał zaufania*.

W społeczeństwie określanym przez zmianę, brak tych form kapitału ma, niestety, pewną cechę szczególną – zdolność łączenia się z nowymi doświadczeniami (co Luc Boltanski nazwał « światem projektu »⁵⁰) i pomniejszania tego właśnie kapitału: mamy do czynienia z regresją/wykluczeniem, które nie mają końca.

Na przykład wynikający stąd brak zaufania odcina możliwości stworzenia relacji, od których często zależy zdolność twórcza, ta sama, która jest potrzebna do zdobycia wiedzy – i odwrotnie: brak kapitału/wiedzy może być przyczyną napiętnowania w ścisłym znaczeniu, które odcina możliwości bogatych i wyjątkowych relacji, do których tylko duży kapitał zaufania może dać sposobność, itd.

Dla wielu naszych współobywateli, zwłaszcza młodych, nierówności kulturowe powodują wykluczenie kulturowe, które staje się coraz większe, i to w takim kontekście, że każda osoba

---

50 Na ten temat w: *Luttes culturelles, Luttes sociales*, J. Fastrès i J. Blairon, Développement No.6, <http://www.intermag.be>

zachęcana do «wzięcia na siebie odpowiedzialności», może być obwiniana za swoją sytuację: «sama tego chciała, skoro nie starała się tego zmienić.»

Chyba nie będzie przesadą stwierdzić, jak G. Tabacchi⁵¹, że młodzi ludzie, których droga wiedzie z instytucji edukacyjnej do domu, potem zajęcia w czasie wolnym, włączając w to różne obowiązki, nie są już tacy sami jak ci, których drogę stanowi ulica, zastrzeżone, wręcz tajne miejsca, błąkanie się; można nawet powiedzieć, że drogi tych dwóch grup już się nie przetną.

Protagonisci

Te nierozzerwalnie ze sobą związane akty przemocy kulturowej i społecznej, które mają często miejsce w ciszy i niezrozumieniu, wywołały reakcje odrzucenia i kontrofensywy. Jak to często bywa, zmobilizowało to do działania sektor pozarządowy.

Rzecz jasna, w tych okolicznościach braliśmy udział w wielu rodzajach inicjatyw, powstałych pod różnymi wpływami: dynamiki instytucjonalne, w które zaangażowali się pracownicy społeczni wzburzeni tym, że tradycyjne formy działania nie pasowały do tych nowych sytuacji; inicjatywy o naturze bardziej wspólnotowej, jak w przypadku kościołów; środki działania o inspiracji filantropijnej, jak wsparcie fundacji a nawet instytucji finansowych, takich jak Bank Światowy. Trzeba przyznać, że doświadczyliśmy pewnego zakłopotania w związku z tą ostatnią kategorią, gdyż prowadzi ona do logiki «humanitarnej», która w gruncie rzeczy uznaje, że młodzi ludzie, o których mówimy, nie posiadają odpowiednich zasobów i znajdują się na krawędzi ludzkości. Można też żałować, że brak zaangażowania sektora prywatnego odnośnie do jego udziału w mechanizmach redystrybucji (obecnie podatki są uważane za obciążenie, które hamuje działalność ekonomiczną i finansową) jest w pewnym sensie maskowany akcjami dobroczynnymi, mającymi często charakter jednorazowy a ponadto zmienny, które zastępują środki o charakterze bardziej strukturalnym i tak naprawdę mają usprawiedliwić ich brak.

My, wręcz przeciwnie, uważamy, że właściwe odpowiedzi leżą w szczególnym połączeniu służb publicznych (które zapewniają równość traktowania i sprzeciwiają się w ten sposób interwencjom « korporacyjnym », przeznaczonym koniec końców zawsze dla « wybranych ») i dynamik wspólnotowych (które charakteryzują się zaangażowaniem, zdolnością odbudowywania więzów zaufania, mobilnością i pomysłowością). Lecz takie połączenie organizacji i państwa nie jest bezproblemowe.

Podwójne znaczenia Państwa

Jak wiemy, rewolty kulturowe w latach sześćdziesiątych widziały często w Państwie głównego wroga: uważano je za organizm policyjny, uzbrojony, by bronić swojej dominującej pozycji, przenikający wszędzie (szkoły, szpitale, przytułki, itp. są aparatami ideologicznymi Państwa), będący uosobieniem systemu i ucisku.

Teraz, gdy Państwo coraz bardziej traci zainteresowanie działaniem społecznym, wyraźniej zauważa się jego podwójne znaczenie: stojąc, rzecz jasna, na straży dominujących pozycji, jest ono również gwarantem zdobyczy ruchów robotniczych i wsparciem dla tych, dla których los jest mniej sprzyjający (na przykład w socjaldemokracjach), reprezentując zwłaszcza zbiorowe solidarności.

To zrozumienie podwójnego znaczenia Państwa zostało najlepiej przekazane przez Pierre'a Bourdieu w 1998:

---

51 *Conorzio Sociale Abele lavoro*, referat podczas dni « Métis Europe » poświęconych « jeunes sans limites, jeunes sans frontières » [młodzieży bez ograniczeń, młodzieży bez granic].

« Jeśli więc można zachować jakąś rozsądną nadzieję, to dlatego, że w instytucjach państwowych, jak również w mechanizmach przedstawicielskich (zwłaszcza tych najbardziej, niczym drobna szlachta, związanych z instytucjami państwowymi), wciąż istnieją siły, które pod pozorem zwykłej obrony, jak im się to natychmiast wypomni, byłego porządku i związanych z nim « przywilejów » muszą w rzeczywistości, aby stawić czoła próbie, pracować nad wymyśleniem i zbudowaniem porządku społecznego, którego jedyną zasadą nie będzie pogoń za samolubnym interesem i osobista żądza zysku, lecz w którym byłoby miejsce dla kolektywów dążących do racjonalnego poszukiwania wspólnie wypracowywanych i przyjętych zamierzeń. Wśród tych kolektywów, stowarzyszeń, związków zawodowych, partii, jak tu nie zrobić specjalnego miejsca dla Państwa, Państwa narodowego albo, jeszcze lepiej, ponadnarodowego, europejskiego (które byłoby etapem na drodze ku Państwu światowemu), zdolnego do kontroli i skutecznego opodatkowywania zysków realizowanych na rynkach finansowych; zdolnego również, nade wszystko, do przeciwstawienia się destrukcyjnemu wpływowi rynków finansowych na rynek pracy, poprzez zorganizowanie, z pomocą związków zawodowych, rozwoju i obrony interesu publicznego (...) »⁵²

Pierwsze **podwójne znaczenie** oznacza więc, że « Państwo burżuazyjne », tak krytykowane w latach sześćdziesiątych, może być również mechanizmem zdolnym do przeciwstawienia się zmianom spowodowanym wykluczającą indywidualizacją, o której mówiliśmy wcześniej.

Stąd sentencja Pierre'a Bourdieu dotycząca « schizofrenii Państwa » (1993⁵³): przypomina się jego słynne zdanie o tym, że « prawica Państwa » już nie wie lub nie chce wiedzieć, co robi « lewica Państwa » - ta, która troszczy się o niwelowanie nierówności społecznych i kulturowych, stawianie oporu strukturalnej przemocy wywieranej przez rynki, na co dzień zastępowanej i wzmacnianej przez ciąg małych aktów przemocy « które nie rzucają się w oczy, więc umykają sankcjom ». Dla tych spraw ulica jest jedną z najważniejszych scen zdarzeń.

Powinniśmy również odnotować istnienie **drugiego podwójnego znaczenia**: aby przeciwstawić się represyjnemu obliczu Państwa, pracownicy z lewicy (w tym streetworkerzy) wymyślili szereg bardziej otwartych działań wiążących się ze współuczestnictwem, realizowanych jak najbliżej zasobów swoich beneficjentów. « Towarzystwo » jest jednym z najważniejszych określeń tej przemiany. Obecnie jesteśmy świadkami « odejścia » od tego kierunku⁵⁴, na rzecz « miękkiej », zdecentralizowanej, płynnej i niejednoznacznej kontroli: towarzystwo staje się nieumiejscowionym, ukrytym nadzorem, pracownik jest nakłaniany do wykrywania nieprawidłowości i « powiadamiania » o nich organów normalizacyjnych (tzn. donoszenia im).

Nowe zawody powstające w sektorze społecznym są równie niejednoznaczne jak obraz, który komentowaliśmy, w którym donoszenie stawało się godne pożądaniam.

« W niektórych krajach Europy, na przykład we Francji, jesteśmy świadkami pojawienia się nowej formy pracy społecznej spełniającej wiele funkcji, co towarzyszy zbiorowemu przestawianiu się na neoliberalizm : z jednej strony – zatrudnianie, jak niegdyś w zakładach państwowych, posiadaczy tytułów naukowych, które straciły na znaczeniu, często aktywnych

---

52 *Le néo-libéralisme, utopie (en voie de réalisation) d'une exploitation sans limites* w : *Contre-feux* : P. Bourdieu, *Raisons d'agir*, Paris 1998. Zwracamy uwagę na datę publikacji – dziesięć lat przed obecnym kryzysem.

53 W pracy zbiorowej pod red. P. Bourdieu : *La misère du monde*.

54 *L'accompagnement, des postulats et des engagement pédagogiques à sauvegarder*, C. Bartholomé, <http://www.intermag.be/images/pdf/accompagnement.pdf>

i szlachetnych, każąc im zajmować się ludźmi na równorzędnych stanowiskach; z drugiej strony, « usypianie » ludzi wyrzuconych ze Szkoły poprzez proponowanie im fikcyjnej pracy i robienie z nich pracowników etatowych bez wynagrodzenia, przedsiębiorców bez przedsiębiorstw, wiecznych studentów bez nadziei na dyplom czy zdobycie kwalifikacji. »⁵⁵

W tym przypadku jesteśmy świadkami **zniesienia podziału między zadaniami związanymi z nadzorem i kontrolą, a zadaniami związanymi z pomocą i opieką.**

Lewica Państwa (i jej liczni przedstawiciele) jest więc skłaniana do płynnych przejść na stronę prawicy, w wielkim zamieszaniu spowodowanym przez nowe formy zarządzania. Nie tylko streetworking, niestety, wpadł w pułapkę tego drugiego podwójnego znaczenia: projekt « Jobpass », realizowany przez Państwowe Biuro Zatrudnienia w Belgii (le Forem) musiałby umożliwić automatyczny obieg informacji związany z działaniami osób poszukujących pracy, od stowarzyszeń po służby publiczne kontrolujące (i wykluczające) bezrobotnych, a po drodze jeszcze urzędników « wspomagających » indywidualne projekty rzeczonych bezrobotnych.

Taka praca społeczna jak streetworking jest więc konfrontowana z dwoma podwójnymi znaczeniami Państwa, skądinąd o zachwianej równowadze: ucieczka przed trudnościami stanowi tendencję silniejszą niż ochrona, którą Państwo może zapewnić jako podmiot zbiorowy; w chwili obecnej kontrola jest silniejsza, niż otwarta pomoc nastawiona na współdziałanie.

Wsparcie wewnętrzne

Można by pomyśleć, że te zachwiania równowagi nie byłyby tak silne, gdyby dominujące tendencje nie mogły liczyć na wsparcie wewnętrzne (prawdopodobnie mało widoczne) wśród tych, którzy opierają się dominacji i chcieliby choć trochę zahamować jej efekty.

« Schizofrenia Państwa » mogła tym łatwiej zostać zaakceptowana, że grupa pracowników społecznych odgrodziła się w ideologii właściwej « grupie umiarkowanej », która doprowadziła ich, z jednej strony, do zadeklarowania, iż nie są « naiwnymi ofiarami » roli, w której chciałoby ich widzieć Państwo lecz, z drugiej strony, przedstawiania się jako niezdolni do wywarcia nacisku na kierunki polityki społecznej. Ta ideologia « Ani-Ani », jak nazwał to Emile Servais (ani naiwne ofiary, ani osoby zdolne do działania), mogła z pewnością pogłębić tę pierwszą nierównowagę (między lewicą a prawicą).

Druga nierównowaga (między dobrowolnym towarzyszeniem a zniesieniem podziałów na rzecz ukrytej kontroli przedstawianej jako coś pożądanego) wynika z obecnego stanu dominującej ideologii.

Luc Boltanski⁵⁶ opisuje ją, wychodząc od następujących części składowych:

- uciekanie się do natury technicznej, która ma uosabiać bezstronność rozumu, lecz która w rzeczywistości narzuca podejście programowe, powstające zawsze pod wpływem podejścia związanego z przedsiębiorczością (patrz: temat projektu omawianego przez Pierre'a Bourdieu); przykładem na to jest inwazja podejść związanych z zarządzaniem wewnątrz działania wspólnotowego; gorliwość w rozwijaniu « systemów jakościowych »;
- zmienianie odpowiedzialności zbiorowej w odpowiedzialność indywidualną, jednostka ma « chcieć », gdyż « chcieć to automatycznie znaczy móc »;

---

55 *La main invisible des puissants*, w *Contre-feux 2*, P. Bourdieu, Raisons d'agir, Paris 2001, s. 53.

56 *Rendre la réalité inacceptable*, L. Boltanski, Demopolis, Paris 2008.

- sprawowanie władzy, które teraz oznacza raczej zmuszanie do działania, a nie wydawanie poleceń; to zmuszanie do działania zmienia kapitał kulturowy w cel i nośnik manipulacji: wiedza, na przykład, staje się towarem, a odświeżanie jej podąża za cyklami mody.

Streetworking a sens działania

W refleksjach metodologicznych dotyczących streetworkingu rozumiemy zatem znaczenie pewnej ilości elementów, których istota kłóci się z nowymi formami przyjmowanymi przez dominującą ideologię.

Na przykład model skuteczności, przyjmowany przez Sieć streetworkerów, różni się całkowicie od technokratycznej koncepcji działania. Możemy się cieszyć, że nasza propozycja nazwania go, za François Jullienem, « modelem skłaniania »⁵⁷ została przyjęta i zaakceptowana przez Sieć: uważamy, że ten model może skutecznie przeciwstawić się « podwójnemu dnu » wielu technik, które mają rzekomo wspierać « profesjonalizację » pracy społecznej.

Uwaga, którą streetworking kieruje na wymiar grupowy, stanowi drugą strefę niezgodności z dominującą ideologią. Nie chodzi tu bynajmniej o przyczynianie się do powszechnego podejścia, które pozwala przenosić na młodych ludzi odpowiedzialność za nierówności, które znoszą. Nie chodzi też o traktowanie ich jak ofiary, odmawiając uznania ich własnych zasobów, co ostatecznie oddaliłoby ich od możliwości uzyskania jakiegoś wpływu na swoją egzystencję.

Wsparcie, za którym opowiada się streetworking, zrzekło się przecież władzy, którą daje takie działanie. Biorąc na siebie konieczność bycia, przynajmniej przez jakiś czas, « kulisami » zapewniającymi bezpieczeństwo, poza prześwieتلanymi scenami społecznymi, gdzie ci ludzie mogą być tylko piętnowani, streetworking daje czas i pozwala przeciwstawić się wykluczeniu; uruchamia przynajmniej marginesy działania, które można wykorzystać w sytuacjach, którym stawia czoła, by spróbować « *nadrobić to, co zrobił świat społeczny* », jak powiedział Pierre Bourdieu.

Działając w ten sposób, nie tylko próbuje odpowiedzieć na « skrywane » potrzeby tak wielu młodych ludzi, których społeczeństwo prześwietla, nie akceptując nawet ich widoku. Na szczeblu międzynarodowym, przypomina Państwu o jego obowiązkach i wzywa do zlikwidowania niejednoznaczności odpowiedzialnych za obecne okrucieństwo codzienności tylu młodych ludzi.

---

57 *La prévention, un concept en déperdition ?*, J. Fastrès i J. Blairon, Luc Pire, Bruxelles 2002.

Karta Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych

Sygnatariusze i zwolennicy niniejszej Karty postanowili powołać Międzynarodową Sieć Streetworkerów Społecznych.

Definicja

Sieć przyznaje pierwszeństwo **działaniom** dla dobra dzieci, młodzieży i dorosłych ulicy, znajdujących się w trudnej sytuacji. Szanując ich szczególność i prawo do samookreślenia, projekty edukacyjne powinny być blisko codziennych realiów.

Chodzi zwłaszcza o innowacje wprowadzane z korzyścią dla dzieci, młodzieży i dorosłych żyjących po części lub całkowicie na ulicy, która jest ich środowiskiem życia z wyboru i/lub konieczności.

Pierwszeństwo zostaje przyznane **prewencji ogólnej, ograniczeniu niebezpieczeństw i pomocy** w trosce o dobro społeczne.

Uprzywilejowana będzie **swobodna i nieformalna edukacja**, działalność skupiająca się na **środowisku życia dzieci, młodzieży i dorosłych**.

Te innowacje mogą mieć trzy kryteria:

- wymagają szczególnego sposobu podchodzenia do **prośb** dzieci, młodzieży i dorosłych, zarówno jeśli chodzi o sposób rozumienia tych prośb, jak i odpowiadania na nie
- pochodzą przeważnie z terenu, są reakcją społeczną na prośby; w języku analizy instytucjonalnej powiedziałyby się, że są rezultatem **działania ustanawiającego**
- Określają się poprzez przemyślenia dotyczące **problemu**, jaki przedstawia sobą sytuacja dzieci, młodzieży i dorosłych w stosunku do całości społeczeństwa.

Chodzi o wzbudzenie poczucia **solidarności lokalnej i międzynarodowej** między stowarzyszeniami a pedagogami ulicznymi wykonującymi ten sam rodzaj pracy zarówno na Północy jak i na Południu, aktywnie walczącymi z dyskryminacją i biedą, o równość i wyzwolenie, lecz również o zaspokajanie podstawowych potrzeb, takich jak dostęp do pożywienia, opieki zdrowotnej i, rzecz jasna, edukacji i wykształcenia zawodowego.

Cele

Sieć wyznacza sobie następujące cele:

- **wymiana doświadczeń praktycznych, kształcenie się i refleksja**
- **uwrażliwienie** opinii i władz politycznych; **promocja** streetworkingu, jego specyfiki i **zaleceń** wydanych przez Forum w listopadzie 2002
- **solidarność** i partnerstwo między członkami Sieci
- **zachęcanie** do tworzenia sieci na szczeblu lokalnym

Metody

W każdym kraju:

- jedna lub wiele **organizacji streetworkerskich** mobilizuje się wokół potrzeb i szczególnego charakteru swoich działań
- zostaje wyznaczony **koordynator**
- koordynator przekazuje wyniki i propozycje **grupie pilotażowej**, która spotyka się dwa razy w roku
- w przypadku jakichś trudności, koordynator organizacji może wyznaczyć osobę, która będzie go reprezentowała
- grupa pilotażowa ustala ukierunkowanie i priorytety projektu

Bardziej szczegółowo chodzi o zaspokojenie podstawowych potrzeb streetworkerów, takich jak konieczność:

- kontynuowania drogi wyznaczonej przez Forum w listopadzie 2002 : poprzez działania **lokalne** (seminaria, zjazdy, itp.), dostosowane do sytuacji i zapotrzebowania;
- realizowania **wspólnych** projektów (kilku partnerów pracuje razem w celu realizacji wspólnego działania)
- zajmowania się **tematami przekrojowymi**, w związku z którymi istnieje zainteresowanie i potrzeba, by prowadzić działania globalne (czynniki powodujące uciekanie się do ulicy jako miejsca, gdzie się żyje; rola mediów; prawa dzieci; etyka i deontologia, etc.)
- usunięcie **deficytu odnośnie do szkolenia**, podstawowego lub dalszego, osób pozyskanych do streetworkingu.

Struktura

1. Platformy

Żeby stać się członkiem sieci i założyć platformę streetworkerską, należy spełniać następujące kryteria:

- 1.1 Do każdej platformy musi koniecznie należeć **przynajmniej 8 streetworkerów posiadających doświadczenie w pracy w terenie**. Nie ma górnego limitu.
- 1.2 Platforma opiera się na istniejącej strukturze lub na swoim charakterze (stowarzyszenie, federacja, kolektyw). Pożądane jest, by w celu ułatwienia **utworzenia sieci lokalnej** do platformy należeli streetworkerzy z różnych stowarzyszeń.
Platforma daje oficjalne **pełnomocnictwa** koordynatorowi (koordynatorce). Potwierdzeniem tego kroku jest oficjalny dokument, który zostaje złożony w sekretariacie.
- 1.3 Koordynatorzy platform są zobowiązani do **regularnego przekazywania** informacji członkom organizacji i sekretariatowi.
- 1.4 Po założeniu platformy każda z nich jest niezależna w swoim funkcjonowaniu i ustalaniu priorytetów.
- 1.5 Jeśli w jednym kraju istnieje wiele organizacji-platform, ich przedstawicielem w grupie pilotażowej będzie jeden koordynator. W takim przypadku szczególne sytuacje będą oceniane przez grupę pilotażową.
- 1.6 Platforma spotyka się przynajmniej raz na dwa miesiące, w celu rozwijania dynamiki przemyśleń i mobilizacji w związku z różnymi międzynarodowymi działaniami oraz wymianą doświadczeń praktycznych z innymi platformami streetworkerskimi.
- 1.7 Platforma zobowiązuje się do przestrzegania przewidzianych terminów.
- 1.8 Koordynatorzy platform zobowiązuje się do odpowiadania w określonym czasie na pocztę przychodzącą i otrzymywaną z sekretariatu.
- 1.9 Koordynatorzy podają do publicznej wiadomości fakt istnienia Sieci i współpracy z Dynamo International.
- 1.10 Informują sekretariat o wszystkich artykułach prasowych lub innych komunikatach medialnych związanych z projektami Sieci.
- 1.11 Platformy zobowiązuje się do przekazywania sekretariatowi wszystkich informacji przydatnych dla nowych członków.
- 1.12 Platforma może organizować lub uczestniczyć w organizacji wszystkich takich projektów jak : seminarium, grupa pilotażowa, kształcenie, etc.

1.13 Każda platforma może reprezentować Sieć we własnym kraju.

2. Sekretariat i ogólna koordynacja

- 2.1. Dynamo International realizuje kierunki działania ustalone przez grupę pilotażową oraz zapewnia pracę sekretariatu i ogólną koordynację.
- 2.2. Zobowiązuje się do przekazywania wszystkich informacji koordynatorom platform streetworkerskich i odpowiadania na ich prośby o informacje.
- 2.3. Zapewnia monitorowanie projektów i prowadzenie strony internetowej (www.travail-de-rue.net)
- 2.4. Dynamo International reprezentuje Sieć, zapewnia jej promocję i organizuje lub uczestniczy w organizacji spotkań grup pilotażowych.
- 2.5. Zobowiązuje się do zbierania funduszy potrzebnych do zapewnienia funkcjonowania Sieci jako całości, włączając w to koszty sekretariatu i ogólnej koordynacji, komunikacji, jak również wydatki związane z prowadzeniem strony internetowej.
- 2.6. Zobowiązuje się do poszukiwania, razem z partnerami Sieci, innych funduszy potrzebnych do realizacji różnych projektów Sieci, włączając w to koszty związane z grupą pilotażową, podróżami, organizowaniem konkretnych projektów w ramach sieci (publikacje, konferencje, seminaria, kształcenie, etc.).
- 2.7. Zobowiązuje się do uczestniczenia w organizowaniu projektów Sieci, w tym spotkań międzynarodowych, projektów związanych z wybranymi tematami i innych projektów ustalonych przez grupę pilotażową.
- 2.8. Zobowiązuje się do ułatwiania synergii i współpracy, co pomoże partnerom w realizowaniu projektów poza Siecią.
- 2.9. Kompetencji Dynamo International podlega sprawdzanie wszystkich nowych podań o członkostwo i przedstawianie ich grupie pilotażowej, która wydaje ostateczną decyzję dotyczącą przyjęcia nowych członków. Sprawdzenie polega na weryfikacji, czy kryteria przynależności do Sieci, zawarte w niniejszej karcie, zostały spełnione.

3. Ugrupowania regionalne (Ameryka, Karaiby, Europa, Afryka, Azja)

- 3.1. W trosce o bliskość i skuteczność, apeluje się do platform streetworkerskich z tego samego regionu geograficznego o nawiązanie bliższej współpracy.
- 3.2. Każde regionalne ugrupowanie może pracować nad własnymi projektami, które odpowiadają ich potrzebom.

4. Grupa pilotażowa

- 4.1. Grupa pilotażowa składa się z koordynatorów platform streetworkerskich, sekretariatu i głównego koordynatora.

- 4.2. Można do niej zapraszać ekspertów.
- 4.3. Grupa pilotażowa spotyka się dwa razy w roku, protokół z zebrania jest przygotowywany przez sekretariat i przekazywany członkom grupy pilotażowej.
- 4.4. Grupa pilotażowa decyduje o poruszanych tematach i projektach, które będą realizowane w ramach Sieci.
- 4.5. Może stworzyć zespoły do pracy nad poszczególnymi projektami (np. zespół redakcyjny).
- 4.6. Uczestniczenie we wszystkich projektach Sieci nie jest obowiązkowe, lecz jeśli platforma streetworkerska zaangażuje się dobrowolnie w jakiś projekt, jest zobowiązana do ukończenia go stosownie do jego cech charakterystycznych, wymogów i warunków.
- 4.7. Grupa pilotażowa podejmuje decyzje dotyczące podań o członkostwo. Jeśli kryteria przynależności do Sieci są spełnione, decyzja o przyłączeniu nowej platformy streetworkerskiej staje się prawomocna po dwuletnim okresie próbnym.

Przygotowano i przyjęto na zebraniu grupy pilotażowej w Lille, 22 czerwca 2004.

Dane kontaktowe członków Międzynarodowej Sieci Streetworkerów Społecznych

KRAJ	ORGANIZACJA	KOORDYNATOR	ADRES	TELEFON I FAX	E-MAIL
KOORDYNACJA					
Belgia	Dynamo international www.dynamoweb.be http://parcequelarueexist.e.skynetblogs.be	Edwin de Boevé	Rue de l'Etoile 22 1180 Bruxelles	+32 2 378 44 22 +32 2 378 44 21	dynamo-int@travail-de-rue.net
Partnerzy					
AZJA					
Filipiny	Virlanie Fondation Inc	Dominique Lemay Arlyne Fernandez	4055 Yague St. Brgy Singkamas Makati City - Philippines	+63 2 896 22 89 +63 2 895 52 60 +63 2 895 52 32	virlanie2003@yahoo.fr arlynef16@yahoo.com
Nepal	CPCS	Jean-Christophe Ryckmans	Dili Bazar Katmandou - NEPAL	+977 00 977 1 44 14394	international@cpcs-nepal.org cpcs_nepal@yahoo.com
Wietnam	HCMC Child Welfare Foundation	Bui Thi Thanh Tuyen	85/65 Pham Viet Chanh Ward 19 Binh Thanh District HoChiMinh City/Vietnam	+84 8 840 14 06 +84 8 840 14 07	hcwf@hcm.vnn.vn csxlithaodan@vnn.vn
AFRYKA					
Burkina Faso	C.I.J.E.R.	Koda Zinsoudo	06BP 9268 Ouagadougou 06	+226 503 72371 +226 703 98900 (tel. kom.)	edr@fasonet.bf
Burundi	O.P.D.E. www.opde.org	Athanase Rwamo	Bvd du 28 novembre, Kigobe n°15, B.P 6252 Bujumbura Burundi	+257 22 23 0112 +257 22 24 1099 +257 22 22 7893 +257 22 21 33 54	arwamo@opde.org athanaserwamo@yahoo.fr
Egipt	Caritas Egypt www.caritasalex.com	Hany Maurice	Saad Zaghioul Street, Building N°24 – Rami Station - Alexandria	+203 4806307 +203 4806306 +203 487 7332 +202 0124785401 (tel. kom.)	caritasalex@link.net hanymaurice400@yahoo.com

Gambie	Centre for street children and child trafficking studies	Sheikh E. T. Lewis	P.M.B. 457, Serekunda, Gambia	☎ 00220 9995959 ☎ 00220 7875959 ☎ 00220 6805959	streettraffickingchildren@yahoo.com setlewis@yahoo.com amblewisset@hotmail.com
Demokratyczna Republika Konga	CATSR Comité d'appui au travail social de rue	Edho Mukendi	rue Bonga, 2 Q/Matonge; C/Kalamu Kinshasa – RD Congo B.P. : 13 348 KIN I	☎ 243 99997 05 88 ☎ 243 81320 28 80	edhomuk@yahoo.fr cs_trav_rue_rdc@yahoo.fr
Senegal	Avenir de l'Enfant	Moussa SOW	ADE / Sénégal B.P. 261 Rufisque Sénégal	☎ 221 338 36 13 08 ☎ 221 776 33 23 96 (tel. kom.)	msowade@hotmail.com avenirenfant@orange.sn
Czad	Association pour la Réinsertion des jeunes de la Rue (ARJR)	Appolinaire Dioninga Ndoubatar	B.P. 62.75 N'djamena Tchad	☎ +235 627 10 14/620 97 13 ☎ + 235 52 14 52 /52 14 98	arjrtchad@yahoo.fr
Togo	Action Développement - Togo	Adomayakpor T.Tsèvi	B.P. 30 645 LOME TOGO	☎/☎ 228 222.15.18 ☎ +228 904 81 27	adomayakpor@yahoo.com
Benin	Concertation des structures d'accueil et d'hébergement pour enfants en situation difficile	Laetitia Akplogan Roger Ouensavi	AFVP/UNICEF 01 BP 344 RP Cotonou – Bénin		laetakp@yahoo.fr oueno2006@yahoo.fr gresbenin_protectenfant@yahoo.fr
AMERYKA i KARAIBY					
Brazylia	Centro Social e Cultural resgate e socialização	Geraldo Magela de Andrade (Gë)	Rua Caxambu, n°64 Bairro Nossa de Fatima Cep : 34.600-300 Sabara – Minas Gerais - Brasil	☎ + 55 31 8734 68 12 ☎ + 55 31 3673 18 84	abordagem-de-rua@bol.com.br magela_andrade39@hotmail.com
Haïti	Centre d'Education populaire	Jean-Robert Chéry	Rue St Gérard # 10 Port-au-Prince Haïti	☎ +3509 245 8269 (prywatny) ☎ +3 509 222 3763	enfantsderue_cep@yahoo.com jnrobmat@yahoo.fr chery_jr@hotmail.com
Martynika	I.F.M.E.S.	Marie-Claire Lavater	Rivière l'Or 97212 Saint Joseph- Martinique	☎ 596 596 42 56 56 ☎ 596 596 50 31 39	marie-claire.lavater@wanadoo.fr

Gwadelupa	CISMAG Centre d'insertion spécialisée de Marie Galante	Alza Bordin	Avenue des Caraïbes – Immeuble Lacavé 97134 Saint Louis	☎ +590 590 97 07 41 ✉ +590 590 97 07 51	cismag@wanadoo.fr
Meksyk	EL CARACOL www.elcaracol.org Taller Mexicano de educadoras y educadores callejeros	Juan Martin Perez Garcia	Rafael Heliodoro Valle No 337 Col. Lorenzo Boturini, CP IS820 Mexico	☎ +52(55) 5764 2121 ✉ +52(55) 5768 1204	info@elcaracol.org martin@elcaracol.org
Nikaragua	CODENI	Daysi Sanchez de Illescas	Canal 2, 192C al lago Abojo Barrio Bolomia, Managua Nicaragua	☎ +505 266 84 33 ✉ + 505 265 09 07	codeniez@ibw.com.ni aniesca@ibw.com.ni
Peru	REDENAC www.angelfire.com/pro/r edenac/rde_myv.htm	Pilar Urbina	Pascual de Andagoya 117 Maranga San Miguel, Lima 32 Peru	☎ 971 58103 ✉ + 00511 5783767	pilarurbina@hotmail.com
Quebec	ATTRueQ www.attrueq.org	Serge Morin		☎ 1 418 641 0168 ✉ 1 418 641 0045 ☎ 1 418 621 5279 ☎ 1 514 835 9237	attrueq@hotmail.com travailleurderue@yahoo.ca
EUROPA					
Albania	ARSIS www.arsis.gr	Arapidou Natassa	Rr Sulejman Delvina, Pallatet Moskat 3, Shkalla 5, Ap. 28, Tirana	☎ +35542249879 ✉ +35542249879	infotirana@arsis.gr
Niemcy	BAG EJSA www.bagejsa.de	Hans Steimle	Wagenburgstr.26-28 D-70184 Stuttgart Germany	☎ + 49 711 1648922 ✉ + 49 711 164 8921	steimle@bagejsa.de
Anglia	Federation for detached youth work	Graeme Tiffany	C/o Nya, 19-23 Humberstone road – LE5 3GJ Leicester	☎ 0116 242 7490 ☎ 113 279 8415	Graeme.tiffany@gmail.com fdyw@nya.org.uk
Belgia	Dynamo ASBL	De Myttenaere Stephan	300 Av Victor Rousseau 1190 Bruxelles	☎ + 32 2 332 23 56 ☎ + 32 477 44 83 04 ✉ + 32 2 332 30 25	dynamoamo@gmail.com dynamostef@hotmail.com
Republika	Česká asociace	Jindrich Racek	Rakovského 3138,	☎ +42 774 912 777	asociace@streetwork.cz

Czeska	Streetwork www.streetwork.cz		143 00 Praha 12	☎ + 42 777 580 587	racek@streetwork.cz
Hiszpania	Hezi-Zerb Elkartea www.hezizerb.net	Jon Etxeberria Esquina	Zubiaurre 30 Bajo 20013 Donostia San Sebastian	☎ + 34 943326784 ☎ + 34 943326785	nuevosproyectos@hezizerb.net hezizerb@hezizerb.net
Francja	CNLAPS www.cnlaps.fr	Bernard Heckel	21, rue Lagille 75018 – Paris France	☎ +33 1 42 29 79 81 ☎ +33 6 07 79 23 22 ☎ +33 1 58 60 15 57	contact@cnlaps.fr bheckel@cnlaps.fr
Grecja	ARSIS Association for the Social Support of Youth www.arsis.gr	Dina Theofilidi	35, Ptolemeon str. 54630 Thessaloniki Grèce	☎ 30 2310526150 ☎ 30 2310227311 ☎ 30 2310 227311	infothes@arsis.gr
Włochy	Centro Accoglienza La Rupe	Claudia Iormetti	Via Rupe 9 40037 Sasso Marconi (Bologna)	☎ +39 051 841206 ☎ + 39 051 6750400	rupeprevenzione@centriaccoglienza.it rupeformazione@centriaccoglienza.it
Norwegia	Landsforeningen for utekontakter (LUK) www.utekontaktene.no	Monica Island Per Arne Skjeggstad	PO BOX 9331 Gronland 0135 Oslo Norvège	☎ +47 90 59 23 23 ☎ +47 97 58 96 88 ☎ +47 22 05 77 01	monica@utekontaktene.no perarne@utekontaktene.no post@utekontaktene.no (secretariat)
Kraj Basków	NAPYN National Association of Professional Youthworkers	Henk Geelen	Achter de Molens 23, 6211 JC Maastricht Netherlands	☎ +31 654283774	www.jongerenwerker.nl www.nji.nl – English henk.geelen@home.nl
Polska	OSOS Network of Polish Streetworking Organisations www.osos.org.pl	Andrzej Orlowski	Szaserow 115/38 04-349 Warsaw POLAND	☎ +48 880 860 220 ☎ +48 224 083 298	andrexor@yahoo.com siec-osos@wp.pl
Portugalia	Conversas de Rua – Associação www.conversasderua.org	Helder Luis Santos	Palacio dos Coruchéus – AT53 R. Alberto Oliveira 1700 – 019 Lisboa	☎ + 351 91 484 53 38 (Mobile) ☎ +351 21 795 99 65 ☎ +351 21 795 99 64	helluis@conversasderua.org conversasnomail@conversasderua.org
Rumunia	Salvati – Copii Save the Children	Georges Roman	Intranea Stephan Future, 3 – Sector	☎ + 40 21 21 261 76 et + 40 21 311 13 43	george_roman@salvaticopiii.ro rosc@salvaticopiii.ro

			1 77116 Bucarest - Roumanie	+40 21 312 44 86	
Szwajcaria	Plate-forme romande des travailleurs sociaux hors murs (TSHM)	Vincent Artison	Les Uttins 5 CH – 1400 Yverdon-les- Bains	+41 79 347 34 61 +41 24 445 35 14	vincent.artison@gmx.net vincent.artison@gmx.ch
Szwecja	RIF www.rif.o.se	Malin Andersson		+46 705 279713	Malin.andersson@socialresurs.goteborg.se

Dane kontaktowe ekspertów

Nazwisko	Adres	Telefon i fax	E-mail
Jean Blairon	R.T.A. ASBL Rue des Relis Namurwes 1 5000 Namur	+32 81 74 67 48	jean.blairon@rta.be
Annie Fontaine	UQAM		fontaine.annie@uqam.ca
Alphonse Tay	Alphonse Tay Village d'Agou-Akplolo Via B P. 50 AGOU-GARE Togo	00 228 922 41 01 00 228 919 59 75	Alphonsetay1@hotmail.fr
Tran Quoc-Duy	Lab.Cognition-Langage- Développement CP 191 ULB Av. Fr. Roosevelt, 50 1050 Bruxelles	32 2 650 26 41 (Bureau) GSM 0477 78 36 30 32 2 650 22 09	qtran@ulb.ac.be
Stéphane Tessier	Regards Rue du château, 132 75014 Paris - France	+33 1 43 35 20 74	stessier@free.fr http://dautresregards.free.fr

Bibliografia

- *La main invisible des puissants*, w : *Contre-feux 2*, P. Bourdieu, Raisons d'agir, Paris 2001, s. 53.
- *Le néo-libéralisme, utopie (en voie de réalisation) d'une exploitation sans limites*, w: *Contre-feux*, P. Bourdieu, Raisons d'agir, Paris 1998. Zwracamy uwagę na datę publikacji – dziesięć lat przed obecnym kryzysem.
- Abstrakt tekstu Bernarda Monniera, pedagoga. *Informations sociales* N°60.
- *Actes du forum international des acteurs clés de l'enfance et du travail de rue* – Jean Blairon – s.41, listopad 2002.
- *Aide à la jeunesse et Contrats de sécurité - Réflexions préliminaires*, Yves CARTUYVELS, Rapport de mission, listopad 1994.
- *Côté cours – Côté rue*, Edwin de Boevé i Pierre Van den Bril – *Analyse des pratiques et politiques de formation à l'ordre du jour*, czerwiec 1995.
- *Critique de la modernité*, Alain Touraine, Paris, Editions Fayard – 1993 – s.318-331
- *Detached Youth Work Guidelines 2007*. The Federation for Detached Youth Work (2007), Leicester.
- *Guide de formation. Travail de rue et communication vers les médias*. - Le travail de rue, un métier particulier mais qui s'explique mal. – s. 11
- *Handicap et politique* – Emile Servais - *Eléments d'analyse sociologique des pratiques d'accompagnement* – Bruxelles Equipage Editions 1993 – s. 250
- *L'accompagnement, des postulats et des engagements pédagogiques à sauvegarder* C. Bartholomé, <http://www.intermag.be/images/pdf/accompagnement.pdf>
- *La mondialisation du capital*, F. Chesnais, Paris, Syros, 1994.
- *La prévention, un concept en déperdition*, Jacqueline Fastrès i Jean Blairon, Editions Luc Pire, 2002
- *Le Ligueur - Mais comment peut on être adolescent ?* Philippe Mérieux, 21 października 1992
- *Le travail de rue en Communauté française de Belgique. Nature et enjeux*. Christine Schaut i Luc Van Campenhout, FRB, 1994
- *Le Travail de rue en communauté française*, Rapport de recherche pour la fondation Roi Baudouin, Bruxelles, 1994
- *Le travail de rue et l'action-recherche réflexive. Projet de recherche*. Pector, Jacques (1999) Montréal : Québec.
- *Méditations pascaliennes* – Pierre Bourdieu – Paris, Seuil – 1997 – s. 275 – 276 (wyd. polskie : *Medytacje pascaliańskie*, Pierre Bourdieu, Warszawa : Oficyna Naukowa, 2006)
- *Outreach social work aimed at young people*, Børge Erdal, Oslo, Norwegia
- *Outreach work, among marginalised populations in Europe – Guidelines on providing integrated outreach services*, Mika Mikkonen, Jaana Kauppinen, Minna Huovinen & Erja Aalto i Correlation outreach expert group – 2007.

- *Outreach work with young people, young drug users and young people at risk – Emphasis on secondary prevention*, N. P. Svensson i S. Horner-Knight, T. Husebye, S. Muerwald, J. Schaffranek - P-PG/Prev(2003) 6 października 2003
- *Outside / Inside – Outreach social work with young people* - Børge Erdal, Oslo, Czerwiec 2006.
- *Reconnecting Detached Youth Work: Guidelines and Standards for Excellence*, Leicester, Tiffany, G. A. (2007) .The Federation for Detached Youth Work
- *Rendre la réalité inacceptable*, L. Boltanski, Paris, Demopolis, 2008.
- *Traité de l'efficacité*, François Jullien, Paris, Grasset, 1996.
- *Un paysage d'événements « Le grand Soir »*, P. Virilio, Paris, Galilée, 1996.